

Rodičovství a výchova dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití

Bc. Pavla Vaňková

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavla Vaňková**
Osobní číslo: **H17340**
Studijní program: **N7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Rodičovství a výchova dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek vztahujících se k problematice nesezdaných soužití, výchovy a rodičovství.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČAPEK, Robert. Odměny a tresty ve školní praxi. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 186 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5.

FIALOVÁ, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 163 s. Studie. ISBN 8085850877.

KOPŘIVA, Pavel. Respektovat a být respektován. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. Základy sociologie, sv. 8. ISBN 80-86429-05-9.

THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. listopadu 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 15. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...19.3.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením - užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je rodičovství a výchova dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Diplomová práce zahrnuje teoretickou a empirickou část. První kapitola se věnuje výchově a jejímu vymezení, způsobu a stylům výchovy. Druhá kapitola se zabývá rodičovstvím, rodičovskou odpovědností a vymezením nesezdaného soužití. Třetí kapitola představuje dospělost jako takovou, a následně se zaměřuje na mladou dospělost. Empirická část zahrnuje kvalitativní šetření formou polostrukturovaných rozhovorů. Na základě vymezených teoretických východisek se praktická část zaměřuje na nalezení podobností ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých dospělých, kteří se stali rodiči v brzkém věku, a žijí v nesezdaném soužití.

Klíčová slova:

Výchova, styly výchovy, rodičovství, nesezdané soužití, mladá dospělost

ABSTRACT

The theme of the diploma thesis is parenting and education of children from the point of view of young parents living in unmarried cohabitation. The thesis includes a theoretical and empirical part. The first chapter is devoted to education and its definition, manner and styles of education. The second chapter deals with parenthood, parental responsibility, and the definition of unmarried cohabitation. The third chapter represents adulthood as such and subsequently focuses on young adulthood. The empirical part includes a qualitative survey in the form of semi-structured interviews. On the basis of specific theoretical background with practical part focuses on finding similarities in the experiences of parenting and education for young adults who become parents at an early age and live in unconscious cohabitation.

Keywords:

Education, styles of education, parenthood, unmarried cohabitation, young adulthood

Poděkování:

Děkuji paní PhDr. Zuzaně Hrnčířkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, ochotu, pomoc a vstřícnost při zpracování diplomové práce. Děkuji také všem účastnicím výzkumu za spolupráci při získávání dat pro výzkumnou část práce.

*„Na rodičovství je největší umění v tom,
jak pochytit pár taktů neznámé melodie a nějak ji zahudlat celou.“*

Stephen King, 1947

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 VÝCHOVA	13
1.1 CÍLE VÝCHOVY.....	15
1.2 ZPŮSOB VÝCHOVY.....	17
1.2.1 Autorita, důslednost a hranice při výchově.....	18
1.2.2 Výchovné styly.....	19
1.3 ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ	23
1.3.1 Odměna	24
1.3.2 Trest.....	25
2 RODIČOVSTVÍ	27
2.1 KLADY A ZÁPORY RODIČOVSTVÍ	29
2.1.1 Rodičovská odpovědnost	32
2.2 NESEZDANÉ SOUŽITÍ.....	33
3 DOSPĚLOST	36
3.1 MLADÁ DOSPĚLOST	39
3.2 ZNAKY MLADÉ DOSPĚLOSTI	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	45
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	45
4.1.1 Vymezení výzkumných cílů.....	46
4.1.2 Vymezení výzkumných otázek	46
4.1.3 Pojetí výzkumného šetření	47
4.1.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru	47
4.2 TECHNIKA SBĚRU DAT	48
4.3 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	49
5 ANALÝZA DAT.....	51
5.1 ZALOŽENÍ RODINY.....	54
5.2 RODIČOVSTVÍ.....	59
5.3 VÝCHOVA	69
5.4 ZPŮSOB VÝCHOVY.....	76
6 INTERPRETACE DAT	86
ZÁVĚR	94
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	97
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	101
SEZNAM TABULEK.....	102

SEZNAM PŘÍLOH.....	103
---------------------------	------------

ÚVOD

Rodičovství a výchova dětí jsou bezesporu významné životní úkoly, se kterými se téměř každý člověk v průběhu života setkává. Být rodičem znamená nést na bedrech velkou zodpovědnost, avšak ne pouze za dítě, ale také za sebe samého. Být zodpovědným rodičem znamená uvědomovat si svou rodičovskou roli. Rodičovství v raném stádiu mladé dospělosti je společností vnímáno různě. Často se setkáváme s názory, že mladý člověk nemůže být dobrým rodičem, protože je příliš mladý a nezkušený. Je samozřejmé, že rodiče v mladém věku se potýkají s pocity nejistoty, zda jsou schopni rodičovství zvládnout, avšak neznamená to, že nemohou být pro své dítě skvělými rodiči. Otázkou zůstává, zda si mladí rodiče uvědomují všechny důsledky svého rozhodnutí. Jakmile se člověk stane rodičem, je zapotřebí zamýšlet se nad tím, jak bude své děti vychovávat. Výchova dítěte je důležitým a velmi náročným úkolem každého rodiče, a proto by neměla být podceňována.

Diplomová práce se zabývá rodičovstvím a výchovou dětí mladými rodiči, kteří spolu žijí v nesezdaném soužití, tzn., že nevstoupili společně do manželského svazku. Hlavním cílem práce je snaha nalézt podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. V rámci práce se zaměřujeme na důvody, které vedou mladé dospělé k založení rodiny, dále na to, jaký význam přisuzují mladí dospělí rodičovství, jaká je pro mladé rodiče samotná podstata výchovy a v neposlední řadě se zajímáme o to, jakým způsobem výchova dětí v rodinách mladých rodičů probíhá. Přínosem práce je tedy objasnit a porozumět tomu, co vede mladé dospělé žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny, co pro ně rodičovství jako takové znamená, jak ovlivnilo jejich životy to, že se stali rodiči na počátku mladé dospělosti, a jaký postoj zaujímají mladí rodiče k výchově.

V teoretické části diplomové práce hovoříme nejprve o výchově, v rámci které vymezujeme cíle výchovy, samotný způsob výchovy, jehož součástí jsou pojmy jako autorita, důslednost a hranice, dále výchovné styly, které mohou být při výchově preferovány, a v neposlední řadě se věnujeme odměnám a trestům, které jsou nedílnou součástí každého výchovného procesu. Následně hovoříme o rodičovství, které stejně jako výchova, tvoří podstatnou část práce, a vymezujeme zde jisté klady a zápory rodičovství, rodičovskou odpovědnost a pojem nesezdaného soužití. Závěrem se věnujeme vymezení dospělosti, konkrétně je pozornost věnována mladé dospělosti, která je jedním z klíčových pojmů prá-

ce. Obsahem praktické části diplomové práce je kvalitativní výzkum, který byl realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů.

V současné době se setkáváme s názory, které podceňují schopnosti mladých rodičů zvládnout výchovu dětí. Význam práce tak spočívá v poukázání na to, zda a jak brzké rodičovství ovlivnilo životy mladých dospělých, kteří se stali rodiči v nízkém věku, a zda tím byly ovlivněny následně i jejich děti. Také se snažíme poukázat, jak se mladí rodiče staví k rodičovství a k výchově, a jak výchova jejich dětí probíhá v reálném životě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA

V rámci první kapitoly diplomové práce se zaměřujeme především na vymezení pojmu výchovy, která je jedním z klíčových pojmů práce. Dále se věnujeme cílům výchovy a způsobu výchovy, jehož součástí jsou pojmy jako autorita, důslednost a hranice při výchově, a také vymezení základních výchovných stylů, se kterými se můžeme v rámci rodinné výchovy setkávat. V závěru kapitoly se zabýváme výchovnými prostředky, v rámci kterých vymezujeme především odměny a tresty.

Výchova v životě člověka plní nezastupitelnou roli. S výchovou se setkáváme již od raného dětství, avšak je důležité si uvědomit, že jsme vychováváni po celý život. Výchova, může probíhat na různých místech. Za samozřejmost považujeme výchovu v rodině, která zde plní jednu z nejdůležitějších funkcí rodiny. Dále se ale s výchovou můžeme setkávat ve škole nebo i při mimoškolních činnostech. Pro naši práci je podstatná výchova v rodině. Chudý (2006, s. 44) upozorňuje na to, že vliv rodiny při výchově dítěte je nenahraditelný, protože rodina tvoří základ všeho. V rodině dochází k prvotnímu formování dítěte, je místem primární socializace a pomáhá při utváření určitých kulturních norem a hodnot. Výchova je ovlivněna mnoha faktory, avšak tím nejpodstatnějším a nejdůležitějším faktorem při výchově děti jsou samotní rodiče. Mállo který rodič si uvědomuje, že výchova je oboustranná. Tzn., že nejen že rodiče působí výchovně na své děti, ale i děti své rodiče určitým způsobem vychovávají. Prostřednictvím výchovy tedy utváříme osobnost dítěte, předáváme mu rámec správného chování a jednání, vedeme ho k určitým normám a hodnotám společnosti, v níž vyrůstá, a dbáme na to, aby se stal dobrým člověkem.

Výchova je širokým tématem, kterému se věnuje celá řada autorů. Avšak každý z nich pojímá výchovu jiným způsobem. Jedlička (2017, s. 10) hovoří o výchově jako o „*soustavném, systematickém a vědomě řízeném procesu, ve kterém si jedinec osvojuje dovednosti, znalosti, hodnoty a postoje, které mu umožňují zapojení do běžné společnosti.*“ Pokud hovoříme o výchově jako o vědomě řízeném procesu, domníváme se, že výchova je řízena osobou, která je vychovávanému jedinci nadřazená, a tak dochází k jednostrannému působení výchovy. Proto je důležité mít na paměti, že ve výchově hraje velmi podstatnou roli vztah vychovatele, v našem případě rodiče, a vychovávaného, tedy dítěte, kteří by se měli společně podílet na výchově (Čábalová, 2011, s. 51). S uvedeným názorem se ztotožňujeme již v samotném úvodu kapitoly a domníváme se, že rodiče při výchově svých dětí jsou jimi značně ovlivněni a na základě toho volí způsob své výchovy. Zastáváme názor,

že každý rodič má svou představu o výchově, avšak vždy je zapotřebí přizpůsobit své výchovné postupy individualitě dítěte.

Výchova je pojímána jako jednostranný, ale také jako oboustranný proces. K tomu, že je výchova oboustranným procesem, se staví Matějček (2000, s. 19 – 20), který upozorňuje na to, že dospělí často podléhají představě toho, že výchova spočívá pouze v působení dospělého jedince na dítě. Tvrdí, že rodiče si často mylně myslí, že oni jsou ti, kteří předávají a radí, a dítě pouze přijímá a poslouchá. Přitom je zapotřebí, aby si rodič uvědomoval, že chování dítěte má na něj značný vliv a musí se jeho chování přizpůsobovat. Toto tvrzení můžeme shrnout do definice, v níž Matějček (2000, s. 25) uvádí, že výchova je *„mnohový, složitý a vzájemný vztah, v němž není jeden dárce a jeden obdarovaný, ale kde se myšlení a jednání každého vzájemně podmiňují a ovlivňují.“*

Kantorová a kolektiv (2008, s. 74) vymezují výchovu jako *„záměrné a cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.“* Adaptační charakter výchovy dle Kantorové znamená předávat dítěti takové vědomosti, dovednosti a návyky, které jsou důležité pro jeho současný život. Naopak anticipační charakter výchovy hovoří o podmínkách, které jsou pro dítě důležité do budoucna, aby bylo schopné prosadit se ve společnosti, a permanentní charakter výchovy vyjadřuje, že výchova probíhá po celý život (Kantorová a kol., 2008, s. 75). V uvedené publikaci najdeme také definici výchovy Tomáška, s níž můžeme souhlasit. Tomášek (In Kantorová, 2008, s. 77) uvádí, že *„výchova člověka je druhým zrozením, proto vždy byla a bude nejdůležitější a nejodpovědnější záležitostí, které se musíme s ohledem na dorůstající generaci věnovat co nejsvědomitěji.“* Podobně o výchově hovoří také Dvořáček (2014, s. 9), podle něhož výchova je *„činnost, při které záměrně připravujeme dorůstající generaci k převzetí odpovědnosti za společnost, a proto jí předáváme potřebné vlastnosti, dovednosti, postoje a hodnoty.“* Při pohledu na dnešní generaci se domníváme, že výchova je bezesporu velmi důležitým a těžkým úkolem v životě každého rodiče. Není jednoduché v dnešní společnosti vychovat člověka, který bude respektovat její normy, aniž by se uchýlil k nějakému asociálnímu či antisociálnímu chování.

Kraus (2008, s. 64) spojuje výchovu s procesem socializace. Socializace v nejjednodušším slova smyslu znamená začleňování jedince do společnosti. Kraus tedy tvrdí, že výchova představuje *„dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.“* Podle Krause (2008,

s. 65) je výchova určitý regulátor, něco, co jedince usměrňuje při socializaci, a umožňuje mu tak žít ve společnosti, kterou si sám nevybírám. Dle našeho názoru je zde opomíjen rodič jako důležitý prvek při socializaci dítěte. Stále se domníváme, že rodiče jsou ti, kteří řídí výchovu dítěte a také kteří pomáhají dítěti se samotnou socializací.

Hartl a Hartlová (2010, s. 670) definují výchovu jako „*záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny a kultury.*“ S uvedenou definicí můžeme souhlasit a ztotožňujeme se s názorem, že není důležité dbát pouze na to, abychom u dítěte rozvíjeli určité normy, hodnoty a postoje chování, které jsou v souladu s danou společností, v níž dítě vyrůstá, ale je zapotřebí soustředit pozornost také na rozvoj určitého sociálního citění a především rozumu.

Autoři Pedagogického slovníku, Průcha, Mareš a Walterová (2013, s. 345) chápou výchovu jako „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.*“ Autoři zde upozorňují, podobně jako většina dalších autorů zabývajících se výchovou, že výchova probíhá záměrně. Podle našeho názoru výchova může probíhat i prostřednictvím nezáměrného výchovného působení. Domníváme se, že mnohokrát stačí, aby dítě odpozorovalo chování svých rodičů, na základě kterého si samy utvoří obrázek o způsobu chování. Proto je důležité, aby rodiče svým dětem byli dobrým příkladem, a vedli je k pozitivnímu vývoji jejich osobnosti.

Na základě dosavadních definic se ztotožňujeme s definicí Matějčka, který podle našeho názoru nejlépe vystihnul podstatu výchovy a upozornil na vzájemný vztah mezi rodiči a dětmi, který při výchově nastává. Zároveň také souhlasíme s tvrzením Dvořáčka, který ve výchově upozorňuje především na to, že prostřednictvím výchovy připravujeme mladou generaci na život v dnešní společnosti, a záleží pouze na nás, jak se k tomu jako vychovatelé postavíme. V rámci výchovy v rodině považujeme za důležité, aby děti měly možnost zažít pocit toho, že se mohou podílet na tom, co dělají dospělí, tedy jejich rodiče. Dítěti se tak dostává pocitu ochrany a cítí se v bezpečí. Úspěchem výchovného působení je tak důvěra dítěte v dospělého.

1.1 Cíle výchovy

Při výchově dítěte si každý rodič klade otázku, jaké by jeho dítě mělo být, k čemu své dítě povede a čeho by chtěl při výchově dítěte dosáhnout. Na základě toho hovoříme o cílech

výchovy, které jsou určitou představou o tom, jaká by měla být osobnost vychovávaného dítěte. Plánování výchovných cílů může působit jako určitý projekt, který rodiče na svých dětech realizují. Představa o cílech může vyvíjet na rodiče určitý tlak a často vést až k napětí nebo nepříjemné atmosféře v rodině, protože rodiče bezmezně usilují o to, aby se co nejvíce přiblížili svým představám o tom, jaké by mělo dítě být. Proto upozorňujeme na to, že je důležité naslouchat dětem a respektovat jejich přání a tužby a přijímat je takové, jaké jsou, a tomu následně přizpůsobit svou výchovu (Tsabaryová, 2018, s. 52).

Rodiče si často na začátku svého výchovného působení kladou cíle, které jsou příliš vzdálené, např. cílem rodičů je vychovat z dítěte slušného a rozumného člověka nebo uznávaného lékaře. Takové cíle můžeme považovat za životní, avšak pozornost bychom měli věnovat především cílům, které si stanovujeme v průběhu dne, týdne či měsíce. V rámci těchto cílů se soustředíme na požadavky, které jsou pro vývoj dítěte aktuální. Např. naučit děti uklízet si hračky nebo naučit se básničku na besídku. Matějček tvrdí, že děti jsou rodiči vychovávané stále, a právě výchovou, kterou dítěti dáváme, rozhodujeme o tom, jak se budou v budoucnu umět vyrovnat s problémy, jak se budou stavit k práci nebo k partnerskému vztahu (Matějček, 2000, s. 15 - 16).

Podle Čábalové (2011, s. 66) cíl výchovy „*ovlivňuje kvalitu výchovného procesu, a měl by být formulován konkrétně, přiměřeně věku a zvláštnostem subjektů výchovy.*“ Ve výchově je vymezení výchovných cílů bezesporu důležité a často rozhodující, ale někdy není snadné si tyto cíle stanovit. V rámci rodinné výchovy jsou cíle ovlivněny nejen zkušenostmi rodičů, ale i jejich věkem, dosaženým vzděláním, zvoleným životním stylem, jejich názory, postoji, a také třeba současnými módními trendy (Dvořáček, 2014, s. 9 – 10). Kantorová a kolektiv hovoří o tom, že formulace cílů je složitým procesem, při kterém je kladen důraz na to, aby cíle byly v souladu s požadavky společnosti tak, aby byl vychovávaný jedinec schopný obstát i v budoucím životě (Kantorová a kol., 2008, s. 102).

Obecně můžeme rozlišovat individuální, sociální, materiální a formální cíle výchovy, dále adaptační a anticipační cíle, teoretické a praktické cíle, a v nespolední řadě také cíle autonomní a heteronomní. **Individuální cíle** se zaměřují na osobní rozvoj jedince a na možnost jeho budoucího uplatnění. **Sociální cíle** připravují jedince na život ve společnosti a podporují jeho socializaci. **Materiální cíle** slouží k osvojení si konkrétního chování, vědomostí, dovedností, návyků, hodnot a pravidel chování. **Formální cíle** jsou zaměřeny na rozvoj schopností jedince a jeho duševního procesu. Rozdíl mezi cílem adaptačním a anticipačním spočívá v tom, že **adaptační cíl** se snaží o přizpůsobení se jedince aktuálním podmínkám,

kdežto **anticipační cíl** se snaží připravit jedince na podmínky, které ho ve vývoji teprve čekají. **Teoretické cíle** představují určité vědomosti jedince a **praktické cíle** jsou zaměřeny především na dovednosti a návyky. Proto, aby byla výchova úspěšná, je důležité rozlišovat **autonomní cíle**, tedy takové, které si vychovávaný jedinec stanovuje sám, a **heteronomní cíle**, které jsou určovány těmi, kteří vychovávají, v případě naší práce hovoříme o rodičích (Juklová a kol., 2015, s. 22 – 23).

1.2 Způsob výchovy

Pod způsobem výchovy si představujeme, jak výchova v rodině probíhá. Hovoříme zde o tom, jak na sebe rodiče a děti vzájemně působí a jaká je jejich vzájemná komunikace. To, jak budeme dítě vychovávat, záleží především na tom, jaký máme k dítěti emoční vztah. Pod způsobem výchovy si můžeme představit, jak budeme jako rodiče na dítě výchovně působit. To, jaký způsob výchovy rodiče zvolí, může mít vliv na další vývoj dítěte a především na rozvoj jeho osobnosti. Zvolený způsob výchovy velmi záleží na tom, jaký je samotný rodič. Nejprve je důležité znát životní příběh a osobnost rodiče, abychom pochopili, proč své dítě vychovává určitým způsobem. To, jak byli dospělí jedinci vychovávaní v době jejich dětství, ovlivňuje výchovu jejich vlastních dětí (Čábalová, 2011, s. 66). Dalším vlivem na zvolený způsob výchovy může mít také to, zda se rodiče na své dítě těšili, a jak se připravovali na jeho příchod na svět. Při výchově dítěte hraje roli také aktuální nálada a duševní stav rodiče. Jinak se rodiče k výchově staví, pokud jsou rozčileni, a jinak, když jsou v dobré náladě. Způsob výchovy rodičů závisí také na společenské situaci, v níž se nachází. To znamená, že rodiče se k dítěti budou chovat jinak doma a jinak na rodinné oslavě nebo při jízdě městskou hromadnou dopravou. Při výchově je nejpodstatnějším bodem uvědomění si, že dítě vychovává celá osobnost rodiče, tedy jedinec se všemi svými přednostmi i nedostatky. Můžeme konstatovat, že výchova probíhá na základě vlastních zkušeností z dětství a velmi záleží na vztahu rodičů k vlastním rodičům, tedy prarodičům dítěte. Domníváme se, že velký vliv na způsob výchovy dětí má i dosažené vzdělání rodičů (Matějček, 2000, s. 39 – 41).

Děti se každodenně setkávají s různými přístupy k výchově, ať už ze strany rodičů, prarodičů, učitelů, atd. Děti v průběhu života tyto výchovné způsoby poznávají a posléze porovnávají. Můžeme hovořit o konfliktech, které vznikají v názorech na výchovu mezi rodiči a prarodiči dítěte. Domníváme se, že v dnešní době se s tímto problémem potýká většina

rodičů. Avšak existuje také názor, že různé způsoby výchovy přináší dětem „*životaschopnost, dodávají jim sebevědomí a posilují jejich sebedůvěru*“ (Rogge, 2013, s. 62).

Postavení prarodičů při výchově dětí je velmi sporné. Podle našeho názoru jsou prarodiče neodmyslitelnou součástí každého výchovného procesu a měli by se na výchově svých vnoučat podílet. Na jednu stranu může být výchova prarodičů velmi mírná, láskyplná až rozmazlující. Avšak setkáváme se i s prarodiči, kteří pokračují i u vnoučat v téže výchově, kterou dopřávali svým dětem. Je to pochopitelné, protože je to pro ně něco, co mají zažité. I přesto se ale domníváme, že prarodiče by neměli podrývat autoritu svých dospělých dětí a měli by je v jejich výchově podpořit a respektovat (Rogge, 2013, s. 65).

Nelze opomenout, že každý rodič má právo zvolit si vlastní způsob výchovy. Každá výchova má jak svá úskalí a rizika, tak také své přednosti. Je důležité, aby si rodiče již na počátku své výchovy ujasnili, co od svých dětí očekávají. Rodičovský styl výchovy by neměl být po celý život dítěte stejný a měl by se měnit s věkem dítěte. Stejně jako Čábalová, i Mertin považuje za klíčový bod při zvolení způsobu výchovy emoční vztah mezi dítětem a dospělým. S tímto tvrzením se zcela ztotožňujeme a považujeme ho za podstatné (Mertin, 2011, s. 60 – 62).

1.2.1 Autorita, důslednost a hranice při výchově

Autorita a důslednost hrají při výchově dítěte důležitou roli. Pokud jsou rodiče schopni být při výchově důslední a být pro své dítě autoritou, pak můžeme hovořit o nastavení určitých výchovných hranic. Uvedené pojmy považujeme za důležité a bezesporu související s tématem výchovy dětí. Proto se budeme následně věnovat jejich vymezení.

Autoritu vysvětlujeme pojmy jako je jistota, platnost, spolehlivost či hodnověrnost. Rodič by měl být pro své dítě přirozenou autoritou, která vyplývá z jeho osobnostních rysů, a měl by být schopen si autoritu získat právě prostřednictvím výchovy. (Celá, Chudý, 2006, s. 57 – 58). Autoritu můžeme chápat jako něco, co dává dítěti určitou „*jistotu, smysl a řád*.“ Díky autoritě se může dítě cítit bezpečně a zároveň se učí kladnému jednání. Pokud dítě nevnímá rodiče jako svou přirozenou autoritu, nemůžeme očekávat, že bude pociťovat autoritu k jiným dospělým osobám. Je důležité, aby autorita byla „*přirozená, přiměřená a zároveň také laskavá*.“ Při autoritě by neměly převažovat příkazy a zákazy, ale rodiče by měli spíše děti chválit a povzbuzovat, aby u nich rozvíjeli zdravé sebevědomí. Poté

je dítě schopno takovou autoritu ve svém životě přijmout a vnímat ji jako oporu (Dvořáček, 2014, s. 220).

Důslednost můžeme považovat za velmi „*silný a účinný nástroj výchovy, kterým dítě učíme, že stanovený požadavek je třeba splnit.*“ Dítě má tendenci spoustu věcí odkládat nebo na ně zapomínat, a proto je důležité, aby rodiče při své výchově byli důslední a dbali na splnění svých požadavků (Mertin, 2011, s. 43). Pokud dítě svůj úkol nesplní, musí si být vědom toho, že z toho budou vyvozeny určité důsledky. Proto je důležité, aby důsledky byly dítěti objasněny už před překročením hranic. Musí o nich vědět a musíme si být jisti, že je dítě pochopilo. Poté již záleží na samotném dítěti, zda bude respektovat vytyčené meze, či nikoliv. Důsledky by měl rodič pronášet klidným hlasem. Vymezení důsledků spočívá na vzájemné domluvě mezi rodiči a dětmi (Rogge, 2013, s. 56 -57).

Hranice jsou často vnímány negativně. Klást hranice však patří mezi úkoly rodičů. Zto-tožňujeme se s názorem, že hranice představují pro dítě určitou oporu, podporu a ochranu. Hranice poskytují dítěti určitý pocit prostoru, ve kterém dostává možnost být odpovědné samo za sebe a za své činy. Domníváme se, že děti, které mají stanovené hranice, jsou více klidné a jisté (Rogge, 2013, s. 69). Ze všeho nejdůležitější je, aby děti pochopili, jaké jsou jejich hranice, a proto je potřebné, aby rodiče byli silnými osobnostmi, podle kterých se mohou ve světě orientovat. S přibývajícím věkem dítěte se hranice postupně posouvají a dochází k jejich proměně (Rogge, 2013, s. 40 – 41).

1.2.2 Výchovné styly

Volba výchovného stylu může ovlivnit celou osobnost dítěte. Domníváme se, že na základě zvoleného výchovného stylu se utváří vztah mezi rodičem a dítětem, který je podstatný pro rodiče i děti po celý život. Proto jeho výběr je velmi důležitý a je třeba, aby ho rodiče velmi dobře zvážili. Častokrát si rodiče ani neuvědomují, k jakému stylu výchovy se přiklání, a že způsob výchovy, se kterým k dítěti přistupují, není vhodný pro jeho zdravý vývoj. Volba výchovného stylu může být ovlivněna např. tím, zda dítě bylo v rodině radostně očekáváno, zda se rodiče na dítě těšili, nebo je naopak dítě v rodině nevídané (Dvořáček, 2014, s. 217). Zároveň však nemůžeme říct, že v každé rodině je pouze jeden určitý typ výchovného stylu. Je důležité mít na paměti, že výchovné styly se často střídají, prolínají se, postupem času se mění, anebo jsou různé styly výchovy užívány současně v závislosti na tom, s kým dítě zrovna je. To znamená, že rodiče mohou mít vůči svému dítěti zvolený jiný styl výchovy, než prarodiče (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, s. 327). Zjednodušeně mů-

žeme říct, že výchovný styl určuje, jakým způsobem se rodič k dítěti chová, a jaký má k dítěti postoj.

V rámci základního dělení rozlišujeme tři výchovné styly. Prvním z nich je **autokratický styl výchovy**, který můžeme nazývat také jako styl autoritářský nebo dominantní. Tento vztah je charakteristický záporným emočním vztahem k dítěti a silným řízením. Jedná se o podřízení se dítěte svému rodiči a jeho požadavkům. Rodič vyžaduje a očekává od dítěte naprostou poslušnost při plnění svých příkazů a zákazů. Typické pro autoritářské rodiče jsou jejich chladné citové vazby k dítěti. Rodiče neumí projevit lásku, náklonnost, empatii a není pro dítě oporou. Často se uchylují k trestu či ponižování dítěte, avšak ne vždy vynucují poslušnost křikem či hrozbou. Rodiče své děti trestají tím, že jim odeberou důležité věci, jako jsou hračky, sladkosti nebo kapesné, nebo jim zakáží jejich oblíbené činnosti. Takový přístup rodičů může vyvolávat v dítěti strach a napětí, což může vést k nízkému sebevědomí dítěte a pocitům méněcennosti. Dítě žije v neustálém napětí a strachu, že bude trestáno. Naopak ale může být dítě podněcováno k vyšší agresivitě vůči ostatním (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, s. 333 – 334).

Druhým stylem je **liberální styl výchovy**, pro který je typické slabé vedení až přílišná volnost ze strany rodičů. Rodiče na dítě nekladou požadavky, a pokud ano, nestarají se o to, zda dítě požadavky splnilo. Rodiče většinou nestanovují dítěti žádná pravidla a hranice, dítě nekritizují ani nehodnotí. Sami sebe vnímají spíše jako kamarády či rovnocenné partnery svých dětí. Jsou také empatičtí k potřebám dětí a jejich vztah můžeme považovat za jistý a spolehlivý. „*Trestání je zde považováno za škodlivé a neurotizující, proto se spíše přiklání k vysvětlování, povzbuzování a chvále.*“ Dítě si samy nachází vlastní cesty při řešení různých životních úkolů, a proto bývají více tvořivé, soběstačné a schopné dělat vlastní úsudky. Nadměrná volnost ve výchově však může vést k ovládnutí rodičů vlastním dítětem (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, s. 338 – 341).

Demokratický styl výchovy, neboli také sociálně integrační styl, je charakteristický kladným emočním vztahem k dítěti a středním řízením. Pro tento styl výchovy je typický kamarádský vztah mezi rodičem a dítětem založený na vzájemném respektu. Citová vazba mezi rodiči a dětmi je pevná a bezpečná. Rodiče nastavují dítěti pravidla a hranice, jsou schopni dětem naslouchat a podporovat je. Na dítě jsou kladeny přiměřené požadavky, které se postupně zvyšují, a rodič dbá na jejich plnění. Rozvíjí tak u dítěte samostatnost, avšak zároveň je ochotný kdykoliv dítěti nabídnout radu či pomoc. Rodič je pro dítě dobrým vzorem (Juklová a kol., 2015, s. 18 – 19). Při demokratické výchově je výchovným

nástrojem především „*vysvětlování, osobní příklad a podpora dítěte.*“ Rodiče se přiklání spíše k povzbuzování dítěte, než k pochvalám či odměnám. K trestům se rodiče uchylují pouze zřídka a s rozvahou. Rodiče plně respektují osobnost dítěte a dbají na jeho vlastní sebekontrolu a ukázněnost. Výsledkem demokratické výchovy „*je jedinec, který je schopný akceptovat svou nedokonalost, dovede milovat, pracovat a hrát si*“ (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, s. 341 – 343).

Navíc můžeme hovořit ještě o čtvrtém výchovném stylu, a tím je **hyperprotektivní styl výchovy**, neboli také ochranná a rozmazlující výchova. Pod tímto stylem výchovy si můžeme představit výchovu, při níž se rodiče snaží svým dětem cokoli usnadnit a ulehčit. Můžeme říct, že svým dětem tzv. umetají cestu. Emoční vazba mezi rodiči a dětmi je sice pevná a spolehlivá, ale problém nastává v době, kdy má dojít k separaci dítěte od rodičů. Děti bývají značně nesamostatné, avšak pocit vlastní důležitosti jim nechybí. Mívají také velké sebevědomí. Rodiče děti často chválí, oceňují a odměňují, a snaží se je chránit před jakýmkoliv stresem, zraněními či chorobami (Jedlička, Kořa, Slavík, 2018, s. 328 - 329).

Ze starších zdrojů můžeme zmínit Čápa (1996, s. 243 – 246), který charakterizuje emoční vztah mezi rodičem a dítětem a formu výchovného řízení. Zde můžeme pozorovat, že výchovné styly se formují už od dávných dob a přetrvávají do dnes. Následně si dovoluujeme shrnout v bodech charakteristické znaky těchto vztahů a forem řízení ze strany rodičů vůči dítěti.

A. Kladný emoční vztah k dítěti

- Rodiče a děti vykonávají různé aktivity a činnosti společně (hry, úklid, učení)
- Rodiče mají pro dítě porozumění – naslouchají dětským radostem i starostem, podporují a pomáhají dítěti při zdolávání překážek a mají pochopení pro potřeby dítěte

B. Záporný emoční vztah k dítěti

- Rodiče mohou projevovat výčitky vůči dítěti (např. obětování vlastní kariéry)
- Minimum společných aktivit a činností
- Neustálé upozorňování na nedostatky dítěte, časté trestání, srovnávání s jinými dětmi

- Rodiče neprojevují o dítě zájem, uchylují se k posměchu či ironii vůči dítěti

C. Silné výchovné řízení

- Dítě má strach z trestajících rodičů
- Dítě musí poslechnout, a pokud tak neučiní, následuje trest
- Přehnaná kontrola dítěte a vysoké požadavky na dítě
- Rodiče rozhodují za dítě bez ohledu na jeho potřeby a přání

D. Slabé výchovné řízení

- Velmi nízké požadavky na dítě a následná nedostatečná kontrola jejich plnění
- Výchova rodičů je až rozmazlující, snaží se dítěti za každou cenu vyhovět
- Rodiče vše řeší za dítě, což vede k nesamostatnosti dítěte. Rodiče tzv. dítěti „umetají cestičku“

E. Rozporné výchovné řízení

- Výchova zahrnuje silné i slabé řízení
- Rozpor vnímáme ve výchově jednoho z rodičů, který se o dítě zajímá až v době, kdy někdo upozorní na nevhodné chování dítěte
- Rozpor ve výchově otce a matky, kdy jeden z rodičů je velmi přísný a druhý ochranný

F. Střední výchovné řízení

- Na dítě jsou kladeny přiměřené požadavky, které jsou kontrolovány
- Dítě má své povinnosti, jejichž plnění považuje za samozřejmost
- Kamarádský vztah mezi rodičem a dítětem, založený na vzájemné důvěře a pohodě

Na základě uvedených stylů výchovy se ztotožňujeme s demokratickým stylem řízení, který považujeme za nejvhodnější přístup ze strany rodiče k dítěti. Podle našeho názoru je velmi důležité, aby vztah mezi rodičem a dítětem fungoval na bázi kamarádského vztahu, avšak zároveň založeného na vzájemném respektu a vnímání rodiče jako určité autority. Domníváme se, že dítě potřebuje mít stanovené určité hranice, které mu pomáhají orientovat se ve světě. Výchovu považujeme za neodmyslitelnou součást života každého jedince,

protože pouze prostřednictvím výchovy se člověk stává člověkem a je mu umožněno žít ve společnosti. Výchovný styl rodičů velmi ovlivňuje budoucí život dítěte, jeho osobnost, vlastnosti, emoční stabilitu a schopnost komunikace s lidmi.

1.3 Odměny a tresty ve výchově

Odměny a tresty patří k nejběžnějším a nejpoužívanějším výchovným prostředkům, které jsou ve výchově dítěte používány. Každý rodič, ať vědomě či nevědomě, se zajisté alespoň jednou při výchově svého dítěte uchýlil k použití odměny nebo trestu. Podle Matějčka (2000, s. 41) se naše postoje k těmto výchovným prostředkům tvoří ještě předtím, než se staneme rodiči. Tyto postoje se utváří na základě vlastních zkušeností z dětství. Víme, co na nás platilo, čeho jsme se báli nebo co pro nás bylo odměnou, a proto se to samé snažíme používat při výchově vlastních dětí, anebo se naopak takovému chování snažíme vyvarovat. Na používání odměn a trestů ve výchově se setkáváme s rozporuplnými názory. Milující rodiče jsou pro děti tím nejdůležitějším, ale neznamená to, že pokud budeme dítě bezmezně milovat, tak bude vždy dělat jen to, co je žádoucí. Každé dítě je zapotřebí jednou za čas usměrnit (Říčan, 2013, s. 25).

A právě odměnou či trestem se snažíme usměrňovat chování dítěte. Udělením trestu zabráníme dalšímu nevhodnému chování, které by mohlo nastat, a naopak odměnou se snažíme určité chování u dítěte podpořit. Existují i jiné výchovné prostředky, které rodiče používají při výchově svých dětí. Často se rodiče snaží řešit výchovné přestupky prostřednictvím domlouvání, vysvětlování, probírání dané situace, povídání si o tom, co dítě udělalo a proč to udělalo. Záleží však na každém rodiči, kterou cestu si zvolí, a která bude při výchově dítěte účinnější (Mertin, 2013, s. 22 – 23). Každé dítě je individuální lidská bytost, proto nelze u všech dětí využívat stejných výchovných prostředků. Co je pro některé dítě trestem či odměnou, nemusí být trestem nebo odměnou pro jiné dítě.

Podle Matějčka (2000, s. 65 – 72) rozlišujeme několik způsobů, jak zacházet s výchovnými prostředky:

- a) Odměny a tresty by měly být přiměřené osobnosti a věku dítěte
- b) Odměny a tresty by měly být pro dítě vždy srozumitelné
- c) Soustava odměn a trestů by měla být bohatá, je zapotřebí neužívat stejných odměn a trestů opakovaně

- d) Odměny a tresty by neměli být přehnané (nastavení silných odměn a trestů už není kam posunout)
- e) Při používání odměn a trestů musí být rodič důsledný

1.3.1 Odměna

Prostřednictvím odměny upevňujeme požadované způsoby chování. Odměnu můžeme definovat jako „*působení spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší vychovávanému radost a uspokojení některých jeho potřeb*“ (Čapek, 2008, s. 31).

Při odměňování je důležité, aby dítě vědělo, proč a za co je odměňováno. Proto je nezbytné, aby rodiče jasně, konkrétně a srozumitelně dítěti vysvětlili, jaké chování od něj očekávají a zároveň se ujistili, že dítě jejich slovům porozumělo. Pokud dítě dostane odměnu za to, že bylo hodné, nebo se jen nechovalo tak, jak si rodiče nepřejí, nastane situace, kdy dítě nerozumí tomu, proč odměnu dostalo. Nesmíme opomenout zmínit, že by odměny měly být pro děti zajímavé, přitažlivé a podnětné, aby o ně děti usilovaly. Při výběru odměn je důležité myslet na věk dítěte (Sharry, 2006, s. 45 – 47). Dítě je schopno chápat odměnu od konce prvního roku života. Zpočátku je pro dítě největší odměnou pohazení či objetí. Pro každé dítě je však odměnou něco jiného. Je důležité si uvědomit, že pro dítě není odměnou to, co dostává, ale především to, co jako odměnu prožívá, a čeho si cení (Říčan, 2013, s. 27). Jinak odměňujeme děti v batolecím, předškolním či školním věku. Je důležité mít na paměti, že odměny by neměly být přehnané a nikdy by neměly nahrazovat slovní povzbuzení a chválení (Sharry, 2006, s. 45 – 47).

Pod odměnou si většina z nás může představit sladkost, kterou rodič dítěti dá, pokud něco udělá správně nebo tak, jak si rodič přeje. Další odměnou mohou být různé předměty, jako je např. nová hračka. U dětí staršího věku můžeme používat i peněžní odměny, avšak musíme být dostatečně obezřetní, aby dítě nezačalo této odměny, za provedenou činnost, zneužívat. Odměny však nemusí být pouze materiálního charakteru, ale mnohdy může být největší odměnou pro dítě pochvala, úsměv, pohazení, vyjádření lásky nebo umožnění dítěti dělat určitou činnost, vzít ho na výlet, na sportovní utkání anebo pomáhat s domácími činnostmi (Říčan, 2013, s. 26 – 27).

Ztotožňujeme se s názorem Kopřivy (2008, s. 162), který tvrdí, že „*odměnami můžeme přimět druhé, aby udělali, co chceme. Kvalitu však může zaručit jenom vnitřní chtění, za-*

angažovanost a vnitřní přesvědčení.“ Rizikem odměn je také to, že si na ně děti mohou vytvořit závislost. Poté už není pro děti podstatné, co dělají za činnost, a jaký má pro ně účel a smysl, ale zajímá je pouze to, jak budou za vykonanou činnost odměněni. Na základě toho se domníváme, že je důležité, aby rodič dostatečně promýšlel, kdy a jak bude dítě odměňovat, a jaké důsledky to může do života dítěte přinést (Kopřiva a kol., 2008, s. 163).

1.3.2 Trest

Užívání trestů při výchově dítěte je velmi spekulativním tématem. Na jedné straně máme rodiče, kteří pro trest nechodí daleko, a na druhé straně máme rodiče, kteří se k trestům ve výchově staví jednoznačně negativně. Trest je *„působení spojené s chováním nebo jedním jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší vychovávanému nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb“* (Čapek, 2008, s. 31).

Podle Kopřivy (2008, s. 135) existuje široká škála trestů. Hovoří např. o fyzických trestech, o zákazu oblíbené činnosti, odmítání komunikace s dítětem, záměrné nevěnování pozornosti dítěti nebo i odmítání lásky. Důležité je, aby si rodiče uvědomovali, že cílem trestu není dosáhnout toho, aby v dítěti vyvolávali strach, ale podstatou je, aby dítě dovedli k očekávanému způsobu chování. Z toho důvodu musí být trest přiměřený, šetrný, důstojný, efektivní a především srozumitelný (Mertin, 2013, s. 28).

Rozlišujeme tresty fyzické (tělesné) a psychické (duševní). Přiměřené tělesné tresty jsou sice v rodinné výchově akceptovány, avšak hovoříme zde o mírném, přiměřeném tělesném trestu, jako je např. symbolické plácnutí. S postupem času mohou mít tělesné tresty na děti negativní dopad, a mohou se začít projevovat nežádoucím chováním. Tělesným trestem rodič dítě ponižuje, čímž dochází k narušení vzájemného emočního vztahu mezi rodičem a dítětem, což má také velký vliv na samotné sebehodnocení dítěte. Psychické týrání může být pro dítě často ještě náročnější, než fyzické. V situaci, kdy rodič odmítá projevit dítěti lásku, může být hluboce narušen psychický vývoj dítěte (Dvořáček, 2014, s. 192 – 193).

Přikláníme se k názoru, že je zcela nevhodné užívat výrazných trestů jako je křik, bití nebo dlouhodobý zákaz nějaké činnosti. Dítě by mělo být potrestáno přiměřeně věku a především by měl trest vést k uvědomění si nežádoucího chování a následně k jeho nápravě. Podstatné je, že by trest měl být časově omezený, aby dítě jasně vědělo, co musí udělat proto, aby skončil. Za vhodný trest můžeme považovat zákaz televize, počítače a omezení

přístupu ke sladkostem. Pokud chceme trestat, tak musíme zároveň vědět, jak dítě svůj prohřešek odčiní (Mertin, 2013, s. 28 – 30).

Závěrem se ztotožňujeme s tvrzením, že „*jedním ze základních úkolů výchovy je naučit děti dělat správné věci proto, že pochopili, že jsou správné, nikoliv proto, že se bojí trestu.*“ Považujeme za důležité, aby děti věděly, že pokud překročí nastavené hranice, musí vědět, co mají udělat, aby to napravily, nikoliv co mají udělat, aby se vyhnuly trestu (Kopřiva a kol., 2008, s. 137).

Mezi nejčastěji využívané výchovné prostředky řadíme odměny a tresty. Domníváme se, že každý rodič se v průběhu výchovy svých dětí alespoň jednou uchýlí k použití odměny či trestu. Odměnu chápeme jako nástroj, kterým odměňujeme dítě za chování, které schvaluje a očekáváme. Trest naopak následuje za nežádoucí chování, kterého musí dítě zanechat. Přikláníme se k názoru, že odměny mají na vývoj osobnosti dítěte velmi příznivý vliv, avšak musí být užívány tak, aby je děti nepovažovaly za samozřejmost. Odměnou pro dítě může být pohlazení, objetí, projev lásky, odměna ve formě sladkosti, hračky, možnosti pomáhat rodičům nebo společný rodinný výlet a jiné. Je důležité mít na paměti, že odměna pro dítě je to, co jako odměnu samo prožívá. Dále se ztotožňujeme s názorem, že trest má ve výchově své místo, avšak musí být přiměřený. Trest nesmí fungovat jako odplata či zastrašení, ale jako nějaké odčinění nežádoucího chování. Trest musí být dítětem chápán jako spravedlivý a musí vědět, kdy a čím bude trest ukončen (Dvořáček, 2014, s. 192). Trestem pro dítě může být pokárání, výčitky, ponižování, zákazy či omezení, finanční postih nebo třeba práce za trest. Za nebezpečné tresty považujeme tresty tělesné, avšak domníváme se, že psychické tresty mohou mít na vývoj dítěte daleko horší dopad (Řičan, 2013, s. 31 – 32).

2 RODIČOVSTVÍ

Ve druhé kapitole se setkáváme s pojmem rodičovství, v rámci kterého věnujeme pozornost rodičovským rolím, tedy roli matky a otce. Následně se zabýváme určitými klady a zápory, které můžeme v rodičovství pozorovat, a vymezujeme rodičovskou odpovědnost. Podstatnou součástí kapitoly je pojem nesezdaného soužití.

Rodičovství je důležitou životní etapou, která hraje v životě jedince nezastupitelnou roli. Rodičovství je významným projevem generativity, tzn., že jedinec přesunuje svůj zájem na jinou osobu, ale také zde můžeme hovořit o naplnění intimity, která představuje určitý hluboký cit, jenž přetrvává po celý život. Nejčastěji je rodičovství vnímáno za přirozené vyústění manželství, či je právě jedním z důvodů pro jeho uzavření (Vágnerová, 2007, s. 108). Přechod k rodičovství je jednou z nejtěžších zkoušek partnerského soužití a přináší s sebou mnoho změn a nových výzev. Před narozením dítěte je důležité zvážit vše, co rodičovství obnáší. Rodiče musí změnit své priority, které se nebudou týkat už jen jejich kariérních a osobních zájmů, ale musí být schopni společně se domlouvat a pomáhat si např. i s péčí o domácnost. Zároveň nesmí zapomínat na svůj intimní vztah. Tyto změny mohou vést ke zvýšenému stresu (Ashford, 2018, s. 378).

Rodičovství je přechod, ke kterému může docházet z různých důvodů, a také se projevuje určitými vlastnostmi. Prvním z důvodů je nátlak ze strany společnosti, který působí především na ženu. Druhým důvodem přechodu k rodičovství je neplánované početí dítěte. Důležitou vlastností rodičovství je to, že se jedná o přechod, který je nevratný a především zlomový, tzn., že dítě se narodí ze dne na den, a od té doby je s námi již po celý život (Možný, 2006, s. 148 – 151). Někdo do této životní etapy vstupuje dříve a někdo později. Zde záleží na rozhodnutí samotného páru. Avšak ne vždy je vstup do této životní etapy dobrovolný. Rozlišujeme rodičovství plánované, neplánované a odložené. Plánované rodičovství považujeme za ideální situaci vedoucí k početí dítěte. Je to rodičovství, které je promyšlené a vede k optimálnímu vývoji dítěte, protože rodiče jsou na péči o něj připraveni. Domníváme se, že odložené rodičovství, tzn. odložení rodičovství do pozdějšího věku, je charakteristické pro dnešní dobu. Nejčastěji k odkládání dochází z důvodu budování kariéry a domova. Takové rodičovství však může představovat pro dítě určitá rizika, kdy rodiče mohou být velmi úzkostní, což může vést k izolaci dítěte (Hartl, Hartlová, 2015, s. 512). Neplánované rodičovství, které vyplývá z nechtěného otěhotnění, může být pro dítě také určitým rizikem. Mladí dospělí se mohou cítit zaskočení, a velmi záleží, jak se

k danému problému postaví. Je třeba si uvědomit, že pokud se partneři dobře znají a jsou odhodláni strávit život společně, mohou se stát pro své dítě skvělými rodiči a nastalou situaci vnímat jako vzácnou příležitost (Matějček, 2017, s. 343 – 344).

Pro naši práci je však podstatné rodičovství v průběhu mladé dospělosti. Na rodičovství se nemůže nikdy nikdo předem dostatečně připravit, a proto ho nemůžeme ničím měřit. „*Je to běh na dlouhou trať, objevování dítěte i sebe sama v nové roli. Je to projekt s nepředvídatelnými výsledky*“ (Cajthamlová, 2017, s. 28). Rodičovství je chápáno jako něco, co uspokojuje určitou životní potřebu jedince, kdy se projevuje touha o někoho pečovat a chránit ho. Na druhou stranu ztrácí rodič svou konformitu, soukromí a dochází k celkové změně způsobu života (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 180 – 182). Při narození dítěte vstupují mladí dospělí do nové sociální role, tedy role rodiče, otce a matky. Rodiče by měli být připraveni na to, že dítě je nejen „*uzlíčkem radosti*“, ale přináší s sebou mnoho stresu a starostí. Proto je důležité nastavit si určitá realistická očekávání, která pomáhají vyrovnávat se s novou rodičovskou rolí (Ashford, 2018, s. 379). Avšak domníváme se, že vyrovnání se s touto novou životní událostí je velmi individuální.

Role matky má „*jasně vymezená práva a povinnosti*.“ Převládá názor, že péče matky o dítě a o rodinu je biologicky dána, a je určitým základním posláním ženy. Často můžeme hovořit až o sebeobětování. Uvádí se, že matka prioritně rozhoduje o dítěti, a k názorům otce dítěte se příliš nepřiklání. Mateřská role poskytuje matce určité uspokojení, ale zároveň je pro ni velkou zátěží. Dochází k celkové změně životního stylu, kdy již matka nerozhoduje pouze sama o sobě. Většina matek se stává finančně závislá na svém partnerovi, což může být pro některé z nich velmi frustrující, ale i tato finanční závislost postupně mizí a mateřství již není u ženy vnímáno jako nutnost. Avšak je pravdou, že „*mateřství očekává od ženy fyzickou i psychickou zralost, odolnost, stabilitu a nasazení*.“ Matka je pro dítě symbolem lásky, něhy, porozumění a jistoty (Cajthamlová, 2017, s. 227). **Role otce** je dle našeho názoru stejně důležitá jako role matky, a to i přesto, že se ve společnosti stále setkáváme s tradičními názory, které jednoznačně roli matky a otce v rodině odlišují. Otec je stále považován za „*hlavu rodiny*“ a jeho úkolem je rodinu ochraňovat (Cajthamlová, 2017, s. 349). Otec představuje pro děti autoritu, avšak je pro ně také velkým pomocníkem a podporovatelem. Úloha otce v rodině je velmi důležitá, a to jak pro chlapce, tak pro dívky. Pro chlapce je otec vzorem mužské role, a pro dceru představuje především model budoucího partnera (Jedlička, Kot'a, Slavík, 2018, s. 322 – 323). Ztotožňujeme se s názorem, že otec by měl v rodině zastávat roli „*statečného jedince, který funguje jako autorita,*

ale zároveň je schopen svému dítěti poskytnout lásku, porozumění a emoční podporu“ (Vágnerová, 2007, s. 117 – 119). Příchod dítěte do rodiny může probíhat hladce, avšak jsou i situace, kdy je pro rodiče obtížné nového člena rodiny přijmout. Např. vztah otce a dítěte se rozvíjí daleko pomaleji, než je tomu u matky. I přesto si ale musíme uvědomovat, že otcové jsou většinou stejně citliví jako matky a jsou schopni své děti plně milovat a pečovat o ně, pouze neumí tak jako ženy mluvit o citech, a proto je raději vyjadřují různými činnostmi (Cajthamlová, 2017, s. 359).

Přikláníme se k tvrzení, že rodičovství je jako jízda na horské dráze, na kterou když nastoupíme, tak již není cesty zpět. Tím chceme říct, že jakmile se člověk jednou stane rodičem, zůstane jím už napořád. Na této životní dráze se pak ocitáme jednou nahoře a jednou dole. Pro někoho se rodičovství může stát frustrujícím a stresujícím, avšak pro druhého je to cesta plná dobrodružství, radosti, zábavy a očekávání. Být rodičem je jedním z nejtěžších životních úkolů. Dnešní společnost klade na rodiče stále vyšší nároky. Rodiče by měli dbát na zdravý tělesný, morální a sociální vývoj dítěte, chránit své dítě a podporovat ho, a poskytnout mu vše, co potřebuje pro to, aby se stalo sebevědomým, samostatným a zodpovědným člověkem. Proto je důležité, aby si rodiče byli vědomi svých silných a slabých stránek, a byli pro své dítě dobrým vzorem (Sharry, 2006, s. 7 – 13). Ztotožňujeme se s názorem, že *„rodičovství není cíl, ale cesta, každodenní závazek.“* Právě děti přináší do života rodičů příležitosti, které jim napomáhají k tomu, aby sami na sobě pracovali, dospěli a dostatečně se svým dětem otevřeli (Tsabaryová, 2018, s. 59 – 61).

2.1 Klady a zápory rodičovství

Katrňák (2011, s. 36) definuje rodičovství jako *„klíčovou životní událost, která je považována za definitivní vstup do dospělosti a událost, která nezvratně změní identitu každého člověka.“* Ztotožňujeme se s názorem, že rodičovství ovlivňuje zbytek života jedince a má podstatný vliv na rozvoj jeho osobnosti. Rodičovství bezesporu vnímáme jako vstup do dospělosti, a to z toho důvodu, že člověk, jenž se stane rodičem, již nikdy není zodpovědný jen sám za sebe, ale především za své dítě. Jak jsme již zmínili v předešlé kapitole, rodičovství může být plánované či neplánované. V obou případech je však nutné uvědomovat si jeho důsledky. Katrňák (2011, s. 41) uvažuje o tom, zda mladí dospělí chtějí vůbec dítě mít a především si pokládá otázku, co pro ně dítě znamená, když v mnoha případech je dítě vnímáno spíše jako zátěž, která brání a omezuje mladé dospělé v mnoha různých možnostech a příležitostech. Na základě toho považujeme za důležité, aby mladí dospělí zhodnotili

všechna pro a proti. Jaké jsou vůbec představy mladých lidí o rodičovství? A jakou má pro ně dítě hodnotu? Katrňák (2011, s. 138) hovoří o tom, že hodnota dítěte se v průběhu vývoje společnosti proměňuje. Dítě může být vnímáno jako určitý ekonomický přínos pro rodinu, a naopak pro mnoho rodin je spíše zátěží, která velmi ovlivňuje ekonomickou situaci rodiny. Pro někoho narození dítěte znamená pokračování rodu a udržení jména, pro jiného je dítě naplněním své životní podstaty, nebo naopak omezením bránící dosahování svých životních cílů. V současné době však rozhodnutí, zda dítě mít či nemít, záleží na domluvě mezi partnery.

Rodičovství s sebou přináší různé **oběti či zápory**, na které by měli být mladí dospělí, kteří se rozhodnout počít dítě, připraveni. Helus (2007, s. 144 - 145) upozorňuje na tyto oběti, jež rodičovství vyžaduje, a zařazuje mezi ně např. **zásah do kariéry**, tzn., že mnoho mladých dospělých se bojí, že jim dítě překazí kariéru, kterou si budují, nebo kterou zatím ještě ani nestihli vybudovat. Rané rodičovství může jedince omezit v jejich dalším studiu, což někteří z nich mohou vnímat jako „zavření dveří“ před životními možnostmi. Rodičovství jako takové zasahuje více kariéru žen, které zůstávají s dítětem na rodičovské dovolené. Další zápor je **zásah do způsobu života**. Po narození dítěte ztrácí rodiče určitou svobodu, čas, který by věnovali sami sobě. To může vést často až k depresím. Dítě může být pro mnoho mladých rodičů **zásahem do osobní ekonomiky**. V dnešní době je dítě považováno za finančně náročnou záležitost, která je dlouhodobá a může tak výrazně ovlivnit celkovou životní úroveň rodiny. Rodiče se mohou potýkat také s určitými **starostmi, jak se s uvedenými problémy vyrovná partner**, tedy zda situaci zvládne, ustojí a neodejde od rodiny. Rodiče se ještě před narozením dítěte mohou potýkat s jistým očekáváním. Proto je může znepokojovat otázka, **jaké jejich dítě bude a co z něj bude vyrůstat**. Bojí se, že se jim narodí dítě s postižením, dítě, které jim nebude dělat radost, ale bude jim způsobovat jen starosti, zkrátka že nebude takové, jaké si ho vysnili. Posledním záporom rodičovství, jež Helus uvádí, jsou **pochybnosti, zda je vůbec zodpovědné přivést dítě do světa, který je tak problémový a plný nejistot a úskalí**. Tím máme na mysli např. ekologické problémy, narůstající kriminalitu či teroristické útoky.

Katrňák (2011, s. 144 – 148) také vymezuje určité nevýhody, které s rodičovstvím, podle mladých dospělých, souvisí. Avšak můžeme konstatovat, že jsou velmi podobné těm, které jsme uvedli výše. Za nevýhodu rodičovství jsou jednoznačně považovány **finanční náklady** spojené s narozením dítěte a následně s jeho dalším vývojem. Dále hovoříme také o **emocionálních výdajích**, které spočívají v neustálém strachu o dítě, o jeho zdraví, uspo-

kojování jeho potřeb či o to, zda jeho život bude úspěšný. Jednou z nevýhod rodičovství je bezesporu již zmíněná *ztráta osobní svobody, omezení volného času, sociálního a pracovního života* a především *soukromí*. Rodiče nemají tolik času na to, aby trávili čas se svými přáteli, a především je také omezen čas, který by měli trávit společně jako partneři. To může způsobit v partnerském vztahu problémy. Katrňák, stejně jako Helus, vnímá většinu uvedených omezení spíše z pozice žen jako matek, které se věnují péči o dítě celodenně. Shodují se na tom, že otec dítěte určité oběti a nevýhody rodičovství nepocituje natolik, jako matka, která věnuje dítěti všechn svůj čas a energii. S tímto názorem souhlasíme, avšak dle našeho názoru je důležité, aby se rodiče o péči o dítě dělili a čas věnovaný dítěti byl rovnoměrně rozdělen mezi oba rodiče. Pokud jsou rodiče schopni se vzájemně domluvit, pomáhat si a podporovat se, nemusíme tyto problémy vnímat čistě jako nevýhody, které jsou s rodičovstvím spojovány.

Stát se rodičem je považováno za jeden z nejvýznamnějších životních cílů. Proto považujeme za důležité hovořit především o **přínosech**, které rodičovství obnáší. Prvním z nich je např. *hlubší smysl života*, který souvisí s narozením dítěte. Rodiče pocítují silný pocit toho, že mají pro koho žít a cítí se velmi potřebnými. Narození dítěte může také pomoci *vzájemnému sblížení obou rodičů a obnově jejich lásky*, protože dítě je pro ně začátkem něčeho nového a dosud nepoznaného. Dalším přínosem je snaha rodičů *vydat ze sebe to nejlepší*, aby byli pro dítě do života dobrým příkladem (Helus, 2007, s. 145). Významným přínosem rodičovství je uspokojení *emocionální stránky* jedince. Dítě vyvolává u rodičů pocity štěstí, lásky, radosti a něhy. Takové pocity vnímáme jako nenahraditelné a zároveň podporující dobrý emoční vztah mezi rodičem a dítětem. Dítě představuje pro rodiče také určitou *společnost*, což může pomoci s vyvarováním se pocitům osamělosti. Pokud dítě dobře prospívá, je zdravé, dělá stále nové pokroky a učí se novým schopnostem a dovednostem, vyvolává to u rodičů *pocit spokojenosti a naplnění*. Po narození dítěte rodič získává nové *postavení ve společnosti*. Tím, že je uznáván jako rodič, je považován za zcela dospělého a zodpovědného jedince. Stejně jako jsme hovořili o finančních nákladech spojených s narozením dítěte, tak můžeme říct, že dítě je spojováno i s určitými *ekonomickými výhodami*, a to především jako určitá pojistka do budoucnosti. Tzn., že dítě se ve své dospělosti postará o své rodiče, čímž jim oplatí jejich dosavadní lásku a péči (Katrňák, 2011, s. 151- 152).

Na základě uvedených výhod a nevýhod rodičovství považujeme za důležité, aby si mladí dospělí uvědomovali všechny důsledky spojené s narozením dítěte ještě předtím, než

k početí dojde, a dobře zvážili, zda jsou schopni péči o dítě zvládnout. Domníváme se, že nejvýznamnějším přínosem rodičovství je nenahraditelná láska, která společně s dítětem přichází. Být milujícím rodičem je pro dítě velmi důležité, protože díky tomu je schopen orientovat se ve společnosti. Rodičovství představuje vstup do dospělosti, který se projevuje především velkou zodpovědností nejen za sebe samého, ale hlavně za dítě, které jsme jako rodiče na svět přivedli.

2.1.1 Rodičovská odpovědnost

S rodičovstvím velmi úzce souvisí také rodičovská odpovědnost, která vzniká a náleží oběma rodičům od doby narození dítěte, a trvá až do nabytí jeho svéprávnosti. Tedy můžeme říct, že po narození dítěte jsou rodiče za své dítě plně zodpovědní. Považujeme za důležité vymezit, co to vůbec rodičovská odpovědnost znamená. Právní úpravu rodičovské odpovědnosti nabízí zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého rodičovská odpovědnost zahrnuje *„povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění“* (ČESKO, 2012).

Jak jsme již uvedli, rodičovská odpovědnost vzniká oběma rodičům a to bez ohledu na to, zda žijí rodiče v manželství, či upřednostňují soužití bez sňatku. Rodičovská odpovědnost není ale pouhým pravidlem, které je upraveno zákonem. Jedná se také o určité morální pravidlo, které rodič vůči svému dítěti má. Rodičovská odpovědnost je tak vnímána především jako určitá hodnota zaměřená na blaho dítěte. Tzn., že rodič by měl o své dítě pečovat tak, jak nejlépe dokáže, tedy jak nejvíc to umožňují jeho rodičovské schopnosti. Rodičovské schopnosti jsou velmi ovlivněny citovou, rozumovou a volní stránkou samotných rodičů (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2015, s. 186).

Výchova dítěte je jednou z nejdůležitějších náplní rodičovské odpovědnosti. Prostřednictvím rodičovských vzorů si dítě upevňuje určitý způsob života a především chování. I přesto, že rodiče mají vůči svým dětem rodičovskou odpovědnost, a tím pádem dítě je povinno se svým rodičům podřídit a vyhovět jejich požadavkům, je důležité, aby si rodiče uvědomovali, že musí vždy *„ctít důstojnost svého dítěte a nikterak neohrozit jeho zdravotní stav, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj“* (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2015, s. 191).

Zodpovědnou výchovu, a především péči o dítě, mohou ovlivnit určité faktory, které podmiňují odpovědné rodičovství. Prvním z nich je např. *ekonomické a materiální zabezpečení*. Z toho vyplývá, že oba rodiče by měli mít zaměstnání, které jim umožňuje samostatně žít a být nezávislí. Rodiče mají vlastní bydlení a jejich domácnost je dobře vybavena a připravena na příchod dítěte. Druhou podmínkou odpovědného rodičovství je *splnění formálních podmínek*, tím máme na mysli především plnoletost obou rodičů a ukončené vzdělání, a to minimálně středoškolské. Třetí podmínkou je *kvalitní partnerský vztah*. Pokud spolu partneři žijí dostatečně dlouhou dobu, mají společnou domácnost a umí společně hospodařit, považujeme to za nejlépe připravené prostředí pro narození dítěte a jeho následný vývoj (Fialová, 2000, s. 81 – 82).

2.2 Nesezdané soužití

Nesezdané soužití můžeme definovat jako soužití dvou osob stejného pohlaví, které žijí v partnerském vztahu a sdílejí společnou domácnost, aniž by předtím vstoupili do manželského svazku. Domníváme se, že v dnešní moderní společnosti je takové soužití stále více rozšiřováno a manželství je tak příkládán menší důraz. Z našeho pohledu žijí v nesezdaném soužití především mladí dospělí, a setrvávají v něm i v době, kdy se jim narodí dítě. Na druhou stranu může být toto soužití vnímáno také jako určitý předstupeň jejich vztahu.

Vágnerová (2007, s. 85) chápe nesezdané soužití jako „*společné bydlení a společné hospodaření partnerů bez uzavření manželství*.“ Existuje řada důvodů, proč mladí dospělí preferují takový způsob soužití. Jedním z nich může být potřeba partnerů žít v déle trvajícím vztahu, který je bude naplňovat. Dalším důvodem, proč mladí dospělí odkládají vstup do manželství, je zachování si vlastní nezávislosti. Velmi časté jsou však i důvody, pro které mladí dospělí nemohou sňatek uzavřít, a těmi jsou např. materiální podmínky, tedy finanční situace jedinců, nejistota vztahu nebo bytové podmínky či studium. Mladí dospělí dávají více přednost profesnímu růstu (Fialová, 2000, s. 129). Nesezdané soužití, také konkubinát, znamená soužití muže a ženy mimo manželství, kdy se partneři dohodnou žít společně v dlouhodobém emočním a intimním vztahu. Nesezdané soužití je často vnímáno jako „*manželství na zkoušku*“ nebo jako „*svazek bez dokladu*“, tedy že spolu partneři žijí bez oddacího listu, avšak neznamená to, že by jednoznačně odmítali vstoupit do manželství (Jandourek, 2012, s. 215 - 216). Takový vztah může být právě pro mladé dospělé atraktivní, protože z něj mohou kdykoliv odejít a nejsou zatěžováni závazky vůči partnerovi.

Nesezdané soužití může být také mladými lidmi považováno za určitou přípravu na manželství. Umožňuje jim lépe se přizpůsobovat společnému životu, protože zde partneri mají stále možnost výběru, zda s partnerem zůstanou, či nikoliv. Nesezdané soužití vede k uspokojování emocionální i sexuální potřeby jedince, avšak na druhou stranu může u partnerů vyvolávat určitou nejistotu a žárlivost vyplývající z volného svazku. Ztotožňujeme se s tvrzením, že nesezdané soužití je pokládáno za určité „*přechodné stádium, které vede buď to k rozchodu, anebo k uzavření manželství mezi partnery*“ (Vágnerová, 2007, s. 86).

Stejně jako Vágnerová, tak i Fialová a kolektiv (2000, s. 122) považují nesezdané soužití za „*situaci, kdy mladý pár žije a bydlí ve společné domácnosti a zpravidla také hospodaří, aniž by uzavřel manželství.*“ Dále zmiňuje, že podmínkou nesezdaného soužití je právě společné bydlení partnerů, které jim umožňuje žít samostatně. Avšak zároveň upozorňuje na to, že společné bydlení může být jistým ukazatelem toho, zda spolu budou partneri dále setrvávat v partnerství, ale to, zda uzavřou manželství, už na společném bydlení tolik nezávisí (Fialová a kolektiv, 2000, s. 127).

Právní řád České republiky nesezdané soužití nikterak neupravuje, ale je s ním v zákoně počítáno. O nesezdaném soužití hovoříme „*tehdy, jestliže dvě osoby odlišného pohlaví vytvoří určité dlouhodobější životní společenství*“ (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2015, s. 114). Nesezdané soužití můžeme vymezit jako vztah druhá a družky, který vzniká fakticky, tedy pouze na základě nějaké ústní dohody, která není nijak písemně podložena. Jak již bylo řečeno, pro nesezdané soužití je typické především založení společné domácnosti, a poté sdílení finančních prostředků za účelem uspokojování společných potřeb (Králíčková, 2000, s. 2).

Dle našeho názoru se rodí stále více dětí partnerům žijícím v nesezdaném soužití. Proto považujeme za důležité zmínit, že zákon nedělá rozdíly mezi dětmi narozenými v nesezdaném soužití a mezi dětmi narozenými v manželství (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2015, s. 113). Z toho vyplývá, že oba rodiče mají k dítěti stejná práva a povinnosti, a oba také mají za dítě plnou rodičovskou odpovědnost (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2015, s. 115).

Rodina je základní jednotkou společnosti. Dříve bylo manželství považováno za samozřejmou součást života každého jedince, která vedla k založení rodiny. V dnešní době je společnost ochotná akceptovat páry žijící v nesezdaném soužití. Možný (2006, s. 157)

upozorňuje na jistou změnu v přístupu související s narozením dítěte. Dříve, pokud dívka otěhotněla, se považovalo za samozřejmé vstoupit s partnerem do manželského svazku, avšak dnes tato potřeba slábne. Ztotožňujeme se tedy s názorem, že společnost je k lidem žijících v nesezdaném soužití stále více tolerantní. I přesto se však domníváme, že je důležité, aby se děti rodily spíše do podmínek, které představují skutečnou rodinu, tedy rodinu, kde všichni její členové nesou stejné příjmení, a kde rodiče zajistí dítěti jistou a bezpečnou budoucnost.

3 DOSPĚLOST

Třetí kapitola je věnována dospělosti. Nejprve pojmáme dospělost v obecném slova smyslu včetně kritérií zralé dospělosti. Následně vymezujeme dospělost a její členění podle jednotlivých autorů. Klíčovým pojmem této kapitoly je mladá dospělost, na níž navazují znaky mladé dospělosti.

Dospělost je důležitou životní etapou každého jedince. Dospělost je vývojovým obdobím, které začíná po odeznění období adolescence, a končí přechodem do stáří. Dospělost považujeme za nejdelší období životní cesty člověka. Z hlediska psychologie není dospělost jasně definovatelná. Ze zákona se osoba stává dospělou dovršením 18 let. V tomto věku může osoba pít alkohol, zúčastnit se voleb či třeba uzavřít sňatek. Avšak na základě těchto ukazatelů není možné považovat osobu za dospělou a dostatečně zralou. Zralost není určena věkem, jak se někteří mladí jedinci domnívají, ale především zkušenostmi. Ty získává jedinec v průběhu celého života prostřednictvím různých životních událostí, které se musí naučit řešit a vyrovnávat se s nimi (Thorová, 2015, s. 433). Jandourek (2012, s. 61) definuje dospělost jako *„fázi životního cyklu, která je charakterizovaná biologickou zralostí, relativní psychickou ustáleností, osvojením sociálních rolí, schopností převzít odpovědnost za život svůj i svěřených osob.“*

Dospělost můžeme vymezit jak z hlediska biologického, tak psychosociálního. **Biologické hledisko dospělosti** spočívá nejen v určité fyzické zralosti jedince, ale především ve zralosti sexuální. Sexualita je důležitou součástí každého partnerského vztahu. V dospělosti se sexualita stává prostředkem pro reprodukci, jenž vede k početí dítěte, kdežto v adolescenci jí nebyla přisuzována žádná hodnota. **Psychosociální hledisko dospělosti** je složitější a probíhá u každého jedince v jinou dobu. Psychosociální dospělost značí např. *změna osobnosti*, která zahrnuje osamostatnění jedince a schopnost nést zodpovědnost za sebe i jiné lidi, a také za svá rozhodnutí. Dospělý jedinec by měl být schopen odhadnout své síly, což vede ke zdárnému řešení určitých životních situací, s nimiž se jedinec v průběhu života setkává, a dále je schopen ovládat své emoce při odkládání svých přání. Dalším znakem je *změna v socializačním vývoji*, tzn., že jedinec je schopen začleňovat se do společnosti, již je součástí, rozvíjí vztahy s vrstevníky, odpoutává se od původní rodiny a respektuje zkušenosti a rady svých rodičů. Podstatná je schopnost jedince udržet si partnerský vztah a respektovat svého partnera, a dále také schopnost zvládnout profesní roli, v níž se jedinec dostává do kontaktu jak s nadřízenými, tak podřízenými, a je schopen určitých

interakcí s těmito lidmi. Posledním znakem psychosociální dospělosti je *ekonomická nezávislost*, již jedinec projevuje schopnost uspokojovat své potřeby a žít samostatným životem (Vágnerová, 2007, s. 9 – 11).

Pro shrnutí dospělosti jako takové uvádíme určitá kritéria, která jsou pro zralou dospělost typická. Prvním kritériem je *samostatnost fungování, nezávislost a ekonomická soběstačnost*. Dospělý jedinec má trvalé zaměstnání, které mu poskytuje dostatečné finanční zajištění pro to, aby byl schopen bydlet samostatně a odděleně od svých rodičů, a zvládal péči sám o sebe. Druhým kritériem je *efektivní pracovní a společenské uplatnění*. Pod tímto bodem si představujeme uspokojivé zaměstnání vedoucí jedince k dosahování cílů, uspokojování jeho potřeb a pocitu naplnění, a s tím související získání určitého postavení či statusu ve společnosti. Třetím kritériem je *zralé fungování v mezilidských vztazích*. Pro dospělého člověka je důležité utvářet si přátelské, ale především intimní vztahy, které vedou k založení rodiny. Čtvrtým kritériem zralé dospělosti je *schopnost adaptace na nové životní situace*, které mohou být jak pozitivní, tak negativní. Přizpůsobení se těmto situacím může být velmi náročné a pro jedince těžce zvládnutelné. Životní situací rozumíme např. sdílení jedné domácnosti s partnerem, uzavření sňatku, narození dítěte, úmrtí rodičů, a jiné. Pátým kritériem je *odolnost vůči zátěži a kontrola emocí*. Proto, aby byl jedinec schopen zvládnout různé životní situace, musí se umět vyrovnávat se stresem, chovat se přiměřeně situaci a ovládat své emoce. Posledním a velmi důležitým kritériem zralé dospělosti je *schopnost reálného plánování budoucnosti*. Dospělý jedinec by si měl klást jisté cíle, kterých chce v průběhu života dosáhnout, a měl by mít představu o podobě svého života (Thorová, 2015, s. 435).

Jak jsme již zmínili, období dospělosti je nejdelší životní etapou člověka. Na základě toho dochází k jejímu členění, které rozděluje dospělost nejčastěji do třech období. Každé vývojové období dospělosti je vymezeno věkem, a pro každé jsou typické jiné životní úkoly. Neexistuje jednotné věkové vymezení dospělosti. Každý psycholog či jiný odborník zastává odlišný postoj k vymezení věkových hranic dospělého člověka. Nejčastěji rozdělujeme dospělost na mladou, střední a pozdní.

Podle Vágnerové (2007) je dospělost členěna na období mladé dospělosti, která je vymezena věkovou hranicí od 20 do 40 let. Za období střední dospělosti považuje jedince ve věku od 40 do 50 let a období starší dospělosti je charakteristické věkem 50 až 60 let. Podobně člení dospělost Skorunková (2007), podle níž mladá dospělost začíná ve věku 20 let a končí ve 35 letech, střední dospělost je pak od 35 let do 45 let a starší dospělost se vy-

značuje věkovým rozmezím od 45 do 60 let. Také Langmeier a Krejčířová (2006, s. 167) považují za důležité rozdělit dospělost do určitých etap. První etapou je časná dospělost, která nastupuje kolem 20. roku života a trvá zhruba do 25 až 30 let. Tuto etapu chápou jako přechod mezi adolescencí a plnou dospělostí. Druhou etapou je střední dospělost, kterou vymezují věkovým obdobím od 30 do 45 let, a považují ho za období, kdy je jedinec plně výkonný a stabilní. Pozdní dospělost pak nese věkovou hranici od 45 let do začátku stáří, tedy zhruba do 60 až 65 let.

Podle Thorové (2015) začíná mladá dospělost ve 20 letech a trvá do 35 let. Poté následuje střední dospělost, kterou vymezuje věkovou hranicí 35 až 50 let, a pozdní dospělost, která trvá od 50 do 70 let. Zde se neztotožňujeme s věkovým rozsahem pozdní dospělosti, protože se domníváme, že 70 let věku života spadá spíše do období stáří, např. z důvodu menších fyzických i psychických sil, které nejsou srovnatelné s člověkem ve věku 50 let. Vymezení dospělosti se věnuje také Jakabčic (2002, s. 59 – 61), podle něhož období mladé dospělosti trvá od 21 let až do 35 let, období střední dospělosti od 35 do 45 let a období starší dospělosti od 45 do 60 let.

Blatný (2016, s. 117) hovoří, stejně jako jiní autoři, o mladé, střední a pozdní dospělosti. Tvrdí, že mladá dospělost není jasně vymežitelná, může začínat již od 18. roku života a jde především o přechod od adolescence k dospělosti. Podle něj je pozdní dospělost, kterou považuje od 65 let, hlavním tématem stárnutí (Blatný, 2016, s. 157). S uvedeným tvrzením se neztotožňujeme, protože se domníváme, že je zapotřebí období pozdní dospělosti a období stáří oddělovat, protože každá vývojová etapa má svá vývojová specifika.

Říčan (2004, s. 229 - 230) upozorňuje na to, že vývojová psychologie se nejvíce věnuje období života od narození po adolescenci, a poté až gerontologii. Dospělost dříve byla z vývojové psychologie vynechána a to především z důvodu její velké rozmanitosti, kdy bylo upozorňováno na to, že se různé životní kroky dějí v životě každého jedince velmi individuálně a v jinou dobu. Říčan (2004, s. 271) nazývá období mladé dospělosti jako „*zlatá dvacátá léta*“ a vymezuje je věkovou hranicí od 20 do 30 let. Věkové rozmezí od 30 do 40 let pojmenovává jako „*životní poledne*“, a považuje toto období za stabilní, kdy se jedinec pohybuje na vrcholu svých fyzických a psychických sil. Vývoj mezi 40 a 50 lety pojmenovává „*druhý dech*“, tzn., že jedinec se v tomto období může cítit unavený a bez chuti do života, ale následně může cítit určitý impuls a sílu, ví, co od života chce a jde si jasně za svým cílem (Říčan, 2004, s. 289). Poslední etapou dospělosti je pak vývoj od 50

do 60 lety, kdy se jedinec potýká s úbytkem sil a připravuje se na odchod do důchodu (Říčan, 2004, s. 313 – 314).

Helus (2018) rozlišuje v dospělosti tři věková období, která označuje jako období rané dospělosti, jejíž věková hranice je od 20 do 25 let, dále období střední a vrcholné dospělosti, které trvá od 30 do zhruba 45 až 50 let, a v neposlední řadě také pokročilá dospělost, kterou vymezuje věkem od 50 do 60 až 65 let. Takové vymezení jednotlivých etap dospělosti je nám velmi blízké, protože zde vidíme určitý prostor pro stáří, a každé období může naplňovat základní vývojové úkoly přiměřené samotnému věku jedince.

Závěrem můžeme konstatovat, že se různí autoři v jednotlivých pojetích dospělosti a ve vymezení její věkové hranice velmi podobají, avšak žádné vymezení není úplně stejné. Na základě uvedených rozdělení dospělosti se ztotožňujeme s Helusem, který považuje za období mladé dospělosti věk od 20 do 25 let, a tím nám umožňuje zaměřit se na nejvíce přelomové období mladých dospělých, které je jedním z klíčových bodů naší práce.

3.1 Mladá dospělost

Mladá dospělost je vývojovým obdobím nastupujícím po adolescenci. Při vymezení mladé dospělosti vycházíme z Heluse, který za období mladé dospělosti považuje dobu od 20 do 25 let, která patří bezesporu k nejnáročnější životní etapě. Přechod do dospělosti může být velmi pozvolný. V dnešní době je tomu tak především z důvodu dlouhotrvajícího studia. Proto toto období můžeme nazývat také jako „vynořující se“ dospělost. To znamená, že jsme se již odpoutali od adolescence, avšak ještě nejsme natolik připravení, abychom přijali plnou zodpovědnost za svůj život. To je však velmi individuální. V období mladé dospělosti se jedinec setkává s řadou změn, získává nové znalosti a praktické dovednosti, které ho učí orientovat se ve skutečném světě (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 170).

Mladá dospělost je obdobím, kdy si každý jedinec volí směr své životní cesty. Ta může následně ovlivnit celý život, proto je důležité nedělat unáhlená rozhodnutí, kterých bychom mohli v budoucnu litovat, a nebude již možné vzít je zpět. Takovým rozhodnutím může být právě přechod k rodičovství. Mladí dospělí mnohdy o důsledcích svého chování nepřemýšlí, což může mít velký vliv nejen na jejich životy, ale i na životy jejich dětí (Vágnerová, 2007, s. 13).

Podle Thorové (2015, s. 440) je mladá dospělost považována za „*dynamické období, ve kterém člověk uskutečňuje proměnu od nezralé k zralé osobnosti.*“ Tím rozumíme,

že člověk je schopen uspokojovat své fyzické i psychické potřeby, je schopen kompromisu a odkládání svých přání, rozhoduje o svém životě a uvědomuje si následky svých činů, je schopen žít v interakci s druhými lidmi, je samostatný, finančně i emočně nezávislý a celkově osobnostně stabilní (Thorová, 2015, s. 440 – 441). Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 170) se zralost jedince projevuje nezávislostí na svých rodičích, nalezením trvalého partnera, udržením si přátelských vztahů a schopností tyto vztahy dále utvářet. Jedinec by měl mít přiměřené sebevědomí a měl by se projevovat autenticky, tedy tak, jaký doopravdy je.

V průběhu mladé dospělosti ještě můžeme pozorovat jisté fyzické, psychické či sociální změny. **Fyzické změny** jsou ve srovnání s předešlými obdobími velmi chudé. Tělesný vývoj jedince je prakticky ukončen a můžeme říct, že jedinec se nachází na vrcholu svých fyzických sil, má velké množství energie a je schopen podávat maximální výkony. Jedinec se těší dobrému zdraví, vytrvalosti a také nervové odolnosti (Skorunková, 2007, s. 56). Proto v období mladé dospělosti můžeme fyzické změny spojovat především se změnou životního stylu, ke které dochází z důvodu snahy snížit tělesnou váhu, nebo třeba z důvodu těhotenství. Dobrý zdravotní stav je důležitý pro další vývojové etapy života každého jedince, a proto je zapotřebí klást důraz na dostatečnou pohybovou aktivitu mladých dospělých (Blatný, 2016, s. 118). **Psychické změny** jsou nejvíce vázány na emoce. Prožívání emocí již není natolik intenzivní, jako tomu bylo v předešlém vývojovém období, mladý dospělý je schopen ovládat své chování a dosáhnout určité citové stability (Thorová, 2015, s. 440). Psychické rozpoložení mladých dospělých je převážně optimistické a pozitivní, avšak někteří z nich se mohou potýkat s depresemi. Mladí dospělí se lépe vyrovnávají se smutkem, zármutkem či zklamáním. Zároveň jsou schopni hlubších emočních vztahů k jiné osobě či osobám. Nalezení uspokojujícího vztahu je významnou součástí identity jedince (Vágnerová, 2007, s. 25 – 26). **Sociální změny** se pojí s určitým společenským očekáváním, které se vztahuje především k získání nových společenských rolí a zodpovědnosti za jejich zvládnutí. Je žádoucí, aby se mladý dospělý choval podle sociálních norem a stylu života běžného dospělého člověka. Sociální normy nám napovídají, kdy by mělo dojít k určitým životním událostem, jako je nalezení stálého zaměstnání, uzavření manželství či narození prvního dítěte. Společnost lépe přijímá jedince, kteří se těmto očekáváním přizpůsobují (Vágnerová, 2007, s. 13 – 14).

Období mladé dospělosti je charakteristické určitými **vývojovými úkoly**, které jsou pro mladé dospělé v průběhu jejich vývoje typické. Jedním z hlavních vývojových úkolů je

např. *získání úplné nezávislosti na rodičích*. Na základě již zmíněné společenské normy je žádoucí, aby si mladý dospělý našel vlastní bydlení, naučil se hospodařit a stal se zodpovědným sám za sebe. Jedním z dalších vývojových úkolů je *upevnění identity*, tedy nalezení sebe sama, ujasnění si toho, kdo jsem a co od života očekávám. Důležitým úkolem je *identifikace s rolí dospělého*. Domníváme se, že ztotožnění se s touto rolí je velmi podstatné pro to, abychom se zvládli dobře socializovat, byli schopni v životě normálně fungovat a naplnili očekávání dospělosti. Dalšími vývojovými úkoly jsou např. *upřesnění osobních cílů*, tedy uvědomění si toho, čeho chceme v průběhu života dosáhnout, a *přijetí profesní role*. Nalezení uspokojivého a naplňujícího zaměstnání je velmi náročným úkolem, protože se v něm odehrává většinová část života jedince (Skorunková, 2007, s. 56). Dle našeho názoru, nejdůležitějším vývojovým úkolem mladé dospělosti je *nalezení a vytvoření stabilního partnerského vztahu* a následně *založení vlastní rodiny*. Intimita, citové připoutání a milostný vztah je charakteristickým znakem partnerství (Thorová, 2015, s. 441).

Období mladé dospělosti je označováno jako **fáze intimacy**. Intimita napomáhá partnerům vytvořit „*důvěrný, spolehlivý a stabilní vztah, který slouží jako zdroj citové jistoty a bezpečí, a měl by se stát základem pro budoucí manželství a rodinu*“ (Vágnerová, 2007, s. 15). Pro intimitu je velmi důležité vzájemné otevření partnerů, projevy lásky a něhy, pocitování důvěry a především úcty k partnerovi, přijímání ho takového, jaký je, se všemi chybami i přednostmi, a především schopnost společně plánovat a sdílet budoucnost (Skorunková, 2007, s. 56).

Partnerský vztah hraje v životě mladého člověka důležitou roli. Domníváme se, že pomáhá utvářet osobnost jedince, podporuje sebepoznání a je největší životní hodnotou. Partnerství je považováno za základ vzniku nové rodiny (Vágnerová, 2007, s. 65). Zplození dítěte, jeho narození a následná péče o něj je považována za základní úkol v životě každého jedince. Nehovoříme zde o pouhém zachování rodu, ale podstata věci je mnohem hlubší. Úkolem rodiče je naučit žít dítě ve společnosti, pomoci mu v jeho adaptaci na náročné životní podmínky, naučit ho myslet a cítit, aby byl schopen obstát i v širších vztazích. Rodičovství je náplní, která probíhá po celý zbytek života. A proto bychom se měli snažit předávat dětem to nejlepší a svědomitě o ně pečovat (Řičan, 2004, s. 258).

Založením rodiny a narozením dítěte se mění vztahy mladých dospělých k vlastním rodičům. Získáním rodičovské role, zkušeností a velké odpovědnosti související s péčí o dítě a jeho výchovou, se mladý dospělý vyrovnává pozici vlastního rodiče a dochází k porozumění jejich postojů a chování, které dříve mladí dospělí považovali za nesrozumí-

telné a nepodstatné (Skorunková, 2007, s. 57). Rodičovství je důležitým krokem vedoucím k dosažení úplné zralosti mladého jedince, který se najednou stává zodpovědným nejen za sebe, ale především za své dítě (Thorová, 2015, s. 442).

Mladou dospělost považujeme za jedno z nejvíce zlomových životních období každého jedince. Domníváme se, že vyrovnání se s vývojovými úkoly přináší velkou zátěž, ale zároveň napomáhá jedinci posunovat se po životní dráze dál. Ztotožňujeme se s tvrzením, které hovoří o nalezení stabilního vztahu a založení rodiny jako o nejdůležitějším vývojovém úkolu mladé dospělosti. V dnešní době je tento úkol odkládán do pozdějšího věku. Příčinou je touha mladých lidí po cestování, studiu a následném rozvoji vlastní kariéry. Mnoho mladých dospělých si není jisto, čeho vůbec chtějí v životě dosáhnout. Proto úkolem rané dospělosti je „*najít si alespoň dlouhodobé konkrétní cíle a nastartovat životní dráhu v samostatném životě*“ (Langmeier a Krajčířová, 2006, s. 172).

3.2 Znaky mladé dospělosti

V předcházející subkapitole jsme se věnovali vymezení vývojových úkolů, které mladý dospělý v průběhu rané dospělosti vykonává. Pokud je schopen tyto vývojové úkoly splnit, můžeme říci, že je společností považován za dospělého člověka. Na základě toho považujeme za důležité vymežit znaky mladé dospělosti, které nám napovídají, co všechno by měl mladý dospělý zvládnout, a čeho by měl ve svém životě dosáhnout. Postoj mladých dospělých k samotné dospělosti je označován za ambivalentní, tzn., že dospělost s sebou nepřináší jen výhody, ale samozřejmě také nevýhody, které mohou být mnohdy až nepříjemné. Jako výhodu můžeme považovat **samostatnost a nezávislost**, která se v dospělém věku očekává. Mladý dospělý se ocitá v situaci, kdy se stará pouze sám o sebe a sám rozhoduje o svém způsobu života. Jako další výhodu, ale v jistém slova smyslu i nevýhodu, vnímáme **ekonomickou soběstačnost**. Mladý dospělý se učí hospodařit se svými penězi, samostatně se rozhoduje o tom, do čeho je bude investovat, avšak právě to může být kamenem úrazu, kdy se od něj očekává, že s výdělkem bude nakládat rozumně a perspektivně. Poslední výhodou, ale i nevýhodou, je **svobodná volba přátelských a partnerských vztahů**. Jedinec se sám rozhoduje, kdo se stane jeho přítelem a partnerem pro život, což uspokojuje jeho sociální, citovou a sexuální potřebu. Avšak na druhé straně podléhá nátlaku společnosti, která očekává, že mladý dospělý brzy vstoupí do manželství a založí rodinu (Vágnerová, 2007, s. 14).

Doba, kdy je mladý jedinec považován za dospělého, je velmi individuální. Jak jsme již zmínili, tato doba není vymezená, ale stojí na zkušenostním základu každého jedince. Existuje řada autorů, kteří hovoří o určitých znacích dospělosti, avšak v jejich výčtu se velmi shodují. Na základě toho jsme se rozhodli pro uvedení znaků dospělosti podle Řičana (2004, s. 230 - 231), který tvrdí, že dospělý člověk se vyznačuje především **konáním produktivní práce**, tzn., že má uspokojující zaměstnání, které mu umožňuje dostatečné zajištění, či se soustavně připravuje na výkon povolání prostřednictvím studia na vysoké škole. Druhým znakem dospělosti je **schopnost spolupracovat bez zbytečných konfliktů**. Dospělý jedinec je schopen přijímat i podávat rady, respektovat autoritu a sám být vůči svým podřízeným tolerantní. Třetím znakem je **schopnost samostatného hospodaření**, s čímž se pojí také **samostatné bydlení**, které je důležité pro úplné osamostatnění se a poznání, co samotný život obnáší. Dalším znakem dospělosti je **plánování budoucnosti**, kdy mladý jedinec realisticky uvažuje nad svým životem a má o něm jasnou představu. Podstatná pro člověka je **schopnost samostatného trávení volného času**, avšak je zapotřebí mít blízké přátele, s nimiž může sdílet své zážitky. Zároveň nemá problém **stýkat se s osobami opačného pohlaví**, projevuje se touhou poskytovat a přijímat lásku a má zájem o dlouhodobý vztah. V neposlední řadě považujeme za důležité zmínit zaměření se na **aktivní zájem o blaho rodiny a prostředí**, o které s láskou pečuje.

Jak jsme již zmínili, znaky dospělosti se podle mnohých autorů opakují. Podle Heluse (2018, s. 289) uvádíme ještě další čtyři znaky dospělosti, které charakterizují dospělého jedince. Patří mezi ně např. dovednost spočívající v **ochraně zdraví vlastního i druhých**, dále se dospělý jedinec projevuje **zaujetím pro určitý koníček**, pomocí něhož získává a udržuje nová přátelství, **sleduje dění kolem sebe** a utváří si vlastní názory, se kterými se nebojí argumentovat, a uvědomuje si **zodpovědnost**, která souvisí s jeho společenskými rolemi, tedy rolí syna či dcery, přítele či přítelkyně, kamaráda, chotě, spolupracovníka nebo občana. Je důležité mít na paměti, že žádný člověk není dokonalý, a proto je nesmyslné domnívat se, že mladý dospělý by měl splňovat všechny výše uvedené charakteristiky. Helus (2018, s. 289) upozorňuje na to, že samotná dospělost je určitým procesem, v jejímž průběhu jedinec dosahuje vymezených bodů postupně, anebo pouze částečně, a to prostřednictvím získávání zkušeností.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část diplomové práce se věnuje samotnému výzkumu, který se zabývá rodičovstvím a výchovou dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Cílem naší práce je především nalézt podobnosti ve zkušenostech mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití s rodičovstvím a výchovou. Přínosem práce je objasnit a pochopit, co vede mladé dospělé žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny, co pro ně rodičovství jako takové znamená, tedy jaký přikládají rodičovství význam, jak ovlivnilo jejich životy to, že se stali rodiči na počátku mladé dospělosti, a posléze se snažíme poukázat na to, jak probíhá výchova dítěte v těchto rodinách. Konkrétně máme na mysli, jakou váhu přikládají mladí rodiče výchově, k jakému stylu výchovy se přiklání, jaké výchovné metody používají a co se jim při výchově jejich dětí osvědčilo nebo neosvědčilo. Dále nás zajímá, jak děti určitou výchovu přijímají, a zda rodiče svůj zvolený způsob výchovy pokládají za úspěšný či nikoliv. Nejprve se však v uvedené kapitole věnujeme vymezení výzkumného problému, designu výzkumného šetření, vymezení výzkumných cílů a otázek, dále vymezujeme pojetí výzkumného šetření, výzkumný soubor a způsob jeho výběru, a následně věnujeme pozornost technice sběru dat a způsobu zpracování dat.

4.1 Vymezení výzkumného problému

Výzkumným problémem diplomové práce je nalezení podobností ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Rodičovství a následnou výchovu dětí považujeme za významný, ale náročný životní úkol. Domníváme se, že to, jakým je člověk rodičem, se odráží na výchově jeho dítěte. Zajímá nás, zda a jak se brzké rodičovství odráží ve výchově dětí, což se snažíme zjistit na základě osobních zkušeností účastníků výzkumu a zároveň se snažíme nalézt jisté podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů. Existují výzkumy zabývající se výchovou dětí, především preferovanými výchovnými styly rodičů, které jsou však na úrovni bakalářských a diplomových prací. Prozatím jsme se nesetkali s výzkumy zabývající se rodičovstvím a výchovou jako něčím, co se může vzájemně ovlivňovat. Na základě uvedeného problému a jeho dosavadního neprobádání jsme se rozhodli tématem zabývat.

4.1.1 Vymezení výzkumných cílů

Cílem diplomové práce je nalézt podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Pro zodpovězení hlavního výzkumného cíle jsme si stanovili dílčí výzkumné cíle, pomocí nichž hledáme odpovědi na otázky týkající se důvodů, které vedly mladé dospělé k založení rodiny i přesto, že společně nevstoupili do manželství, a také zjišťujeme význam samotného rodičovství pro mladé rodiče. Dále se zajímáme, jak mladí rodiče vnímají výchovu a jakým způsobem své dítě vychovávají.

Hlavní výzkumný cíl:

Nalézt podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití.

Dílčí výzkumné cíle:

- Porozumět důvodům vedoucí mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny.
- Objasnit význam rodičovství pro mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití.
- Zhodnotit podstatu výchovy dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití.
- Popsat způsob výchovy dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití.

4.1.2 Vymezení výzkumných otázek

Na základě vymezených výzkumných cílů uvádíme hlavní výzkumnou otázku a z ní vycházející dílčí výzkumné otázky. Pomocí uvedených výzkumných otázek se snažíme získat potřebné informace pro dosažení stanovených výzkumných cílů.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí nalzáme u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké důvody vedou mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny?
- Jaký význam má rodičovství pro mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití?

- Jaká je podstata výchovy dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití?
- Jaký způsob výchovy preferují mladí rodiče žijící v nesezdaném soužití při výchově svých dětí?

4.1.3 Pojetí výzkumného šetření

Pojetí výzkumného šetření je kvalitativní, neboť nám umožňuje hluboce proniknout do zkoumané problematiky, kterou je především snaha objasnit, jak mladí dospělí vnímají přechod k rodičovství, a jak probíhá výchova dětí v rodinách, ve kterých rodiče představují jedinci, kteří se stali rodiči již v průběhu mladé dospělosti. Prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření se snažíme zjistit a zároveň porozumět zkušenostem zkoumaných osob. Za výhodu při kvalitativním výzkumném šetření považujeme také přímý kontakt s účastníky výzkumu, který nám umožňuje vnímat a sledovat účastníky v jejich přirozeném prostředí. Švaříček a Šed'ová (2014, s. 17) vymezují kvalitativní přístup jako „*proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka je rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“ Na základě uvedené definice můžeme konstatovat, že kvalitativní výzkum má velmi subjektivní charakter.

4.1.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkumný soubor tvoří ženy na rodičovské dovolené, které se staly matkami v průběhu mladé dospělosti, konkrétně ve věku od 20 do 25 let, a které žijí se svým partnerem v nesezdaném soužití a vychovávají společně jedno či více dětí. Výzkumného šetření se zúčastnilo pět mladých rodin, které spojuje zkušenost s brzkým rodičovstvím a výchovou dětí. Požádali jsme mladé matky, zda by byly ochotné zúčastnit se výzkumného šetření a na základě položených otázek zhodnotily své rodičovství a následnou výchovu dětí. Na základě vlastních zkušeností matek s brzkým rodičovstvím a s celodenní péčí o děti se domníváme, že právě ony mohou poskytnout potřebné a nezkrácené informace o rodičovství a o samotném průběhu výchovy, protože tráví s dítětem nejvíce času.

Na základě předem stanovených kritérií probíhal výběr výzkumného souboru prostřednictvím záměrného výběru. Mezi kritéria patří především požadovaný věk, v němž se ženy staly matkami, zkušenost žen s brzkým rodičovstvím, a dále žití v nesezdaném soužití

s partnerem, s nímž má žena jedno či více dětí, které společně vychovávají. Miovský (2006, s. 136) vymezuje záměrný výběr jako výběr, který *spočívá v tom, že mezi potenciální účastníky výzkumu vybíráme ty, kteří jsou pro účast ve výzkumu vhodní, a zároveň s ním také souhlasí*. Kromě záměrného výběru jsme zvolili také metodu sněhové koule, která spočívá v doporučení dalších možných účastníků výzkumu od již zkoumaných jedinců.

Tabulka 1 Přehled účastníků výzkumu

Zkratka pro maminku	Věk maminky	Děti a jejich věk	Délka vztahu
MM	23 let	Syn – 10 měsíců	4 roky
MJ	24 let	Syn – 3 roky	5 let
ML	24 let	Syn – 3 roky Dcera – 7 měsíců	6 let
MV	25 let	Dcera – 13 měsíců	9 let
MR	27 let	Syn – 5 let Dcera – 7 měsíců	10 let

Z výše uvedené tabulky můžeme vyzorovat, že nejmladší účastnicí výzkumu byla maminka ve věku 23 let. Naopak nejstarší účastnicí výzkumu byla maminka ve věku 27 let, proto předpokládáme, že má s rodičovstvím a výchovou dětí největší zkušenosti. Na základě délky vztahu partnerů můžeme konstatovat, že partnerský vztah u všech účastníků výzkumu je stabilní.

4.2 Technika sběru dat

Za účelem porozumění zkušenostem matek s brzkým rodičovstvím a výchovou dětí jsme zvolili sběr dat prostřednictvím hloubkového rozhovoru, který patří k nejčastěji využíva-

ným technikám sběru dat v rámci kvalitativního výzkumu. Jedním z typů hloubkového rozhovoru je polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu otázek, což nám napomáhá vést účastníky výzkumu k zodpovězení podstatných informací souvisejících s již zmíněným rodičovstvím a výchovou dětí. Polostrukturovaný rozhovor tak považujeme za základní techniku sběru dat v rámci našeho výzkumného šetření.

Otázky do polostrukturovaného rozhovoru byly vytvořeny na základě stanovených dílčích výzkumných otázek, které jsou zaměřené na důvody vedoucí mladé rodiče k založení rodiny, na význam rodičovství pro mladé rodiče, na podstatu výchovy dětí z pohledu mladých rodičů a na způsob výchovy, který je mladými rodiči preferován. Pro zodpovězení uvedených dílčích výzkumných otázek byly vytvořeny otázky, jejichž prostřednictvím jsme získali potřebné informace vedoucí k získání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku. Polostrukturovaný rozhovor obsahuje celkem 25 otázek, avšak polostrukturovaný rozhovor nám umožňuje pokládat doplňující otázky přímo v průběhu samotného rozhovoru.

Mladé matky byly dopředu seznámeny s otázkami, na které v průběhu rozhovoru odpovídaly, aby si mohly odpovědi dostatečně promyslet a poskytly tak úplné a podstatné informace k dané problematice. Rozhovory probíhaly v přirozeném prostředí matek za účelem navození příjemné a uvolněné atmosféry podporující odbourání nervozity. Rozhovor tvořila úvodní, stěžejní a závěrečná část. V úvodní části rozhovoru byly účastnice seznámeny s účelem výzkumu, zároveň byly ujištěny o anonymitě jejich výpovědí a požádány o souhlas se zaznamenáváním poskytnutého rozhovoru. Rozhovor byl poté nahráván na mobilní telefon. Nejdelší rozhovor trval 38 minut a nejkratší rozhovor měl 20 minut, avšak domníváme se, že jsme získali potřebné informace k vyhodnocení výzkumu.

4.3 Způsob zpracování dat

Získané nahrávky rozhovorů byly přepracované do písemné podoby, aby mohlo dojít k samotné analýze dat. Odpovědi účastníků výzkumu byly přepsány doslovně, tedy přesně tak, jak se účastníci výzkumu k uvedené problematice rodičovství a výchovy vyjadřovali, a to především z důvodu jejich autentičnosti. Získaná data byla analyzována na základě fenomenologické interpretativní analýzy, která je designem výzkumného šetření.

Fenomenologická interpretativní analýza klade důraz na porozumění určité zkušenosti jedince s danou problematikou či fenoménem. Hlavním cílem je pak tuto zkušenost popsat a analyzovat. Samotný výsledek předkládá zkušenosti účastníků výzkumu a poskytuje

vhled do problematiky jedincům, kteří s ní vlastní zkušenost nemají. Fenomenologický přístup jsme zvolili z důvodu zkoumání významu prožité zkušenosti mladých matek s rodičovstvím a výchovou dětí. Samotná analýza dat v rámci fenomenologického přístupu probíhá prostřednictvím otevřeného kódování, kategorizace a definování témat. Nejprve jsme výpovědi účastníků výzkumu analyzovali pomocí otevřeného kódování, kdy jsme ke konkrétním výrokům na základě subjektivního vnímání připisovali kódy, avšak tak, aby byla zachována bohatost sdělované zkušenosti. Z kódů byly následně vytvořeny kategorie, které pojmenovávají jednotlivé zkoumané oblasti. Poté jsme definovali témata, která vyjadřují samotnou podstatu zkušeností a snažili se najít souvislosti a podobnosti témat mezi jednotlivými výpověďmi účastníků výzkumu. Pomocí analýzy dat hledáme nejen podobnosti, ale i rozdíly v tématech napříč jednotlivými případy, což je typickým znakem fenomenologické interpretativní analýzy. Výstupem fenomenologické interpretativní analýzy je hloubkový popis zkušenosti účastníků výzkumu. (Hendl, 2016, s. 130 - 132)

5 ANALÝZA DAT

Při samotné analýze dat jsme se inspirovali také postupem, který představují Smith, Flowers a Larkin (2009), a který je velmi podrobně rozpracován v knize Kvalitativní analýza textu: čtyři přístupy (Řiháček, Čermák, Hytych a kolektiv, 2013, s. 17 – 21). Prvním krokem bylo čtení a opakované čtení přepsaných rozhovorů, abychom dostatečně pochopili zkušenosti každého účastníka výzkumu a dokázali se vcítit do jeho situace. Při čtení rozhovorů jsme jednotlivé části textu kódovali a pomocí *poznámek a komentářů*, které jsme si psali po stranách textu, jsme se snažili zachytit informace, které jsou pro nás významné a zajímavé. Tento postup jsme zopakovali u všech rozhovorů. Na základě vytvořených kódů byly utvořeny kategorie, do kterých byly jednotlivé kódy zařazeny. Poté jsme se věnovali *rozvíjení témat*, které pojmenovávají základní zkušenosti účastníků výzkumu a zahrnují v sobě již zmíněné kategorie a kódy. Jednotlivá témata a jejich kategorie jsou rozpracovány tak, aby na sebe navazovaly a poskytly nám náhled do zkoumané problematiky. Pro lepší orientaci při práci s textem jsme se rozhodli využít barevné označení pro každé téma. Při analýze dat pracujeme s přímo citovanými výroky účastníků výzkumu, u nichž zachováváme jejich stylistickou podobu a v textu je rozlišujeme uvozovkami a kurzívou. Níže uvádíme tabulku poskytující přehled vytvořených témat, kategorií a kódů.

Tabulka 2 Schéma témat, kategorií a kódů

TÉMATA	KATEGORIE	KÓDY
ZALOŽENÍ RODINY	DŮVOD	Motivace k založení rodiny Přípravenost na rodinu Jistota v partnerovi
	NESEZDANÉ SOUŽITÍ	Výhody nesezdaného soužití Nevýhody nesezdaného soužití
	SŇATEK	Význam sňatku Budoucnost
	PŘEKÁŽKY	Prvotní problémy Bytová situace

RODIČOVSTVÍ	PŘECHOD K RODIČOVSTVÍ	Změny v životě Strach Podpora Přínos rodičovství Ztráty v rodičovství
	VOLNÝ ČAS	Čas na sebe Čas s partnerem
	OVLIVNĚNÍ JEDINCE	Vliv na matku Vliv na otce Vliv na vztah
	RODIČOVSKÁ ROLE	Role rodiče Role matky Role otce Rozdělení činností
	BRZKÉ RODIČOVSTVÍ	Postoj Výhody Nevýhody Závist přátel
VÝCHOVA	PŘÍSTUP K VÝCHOVĚ	Důležitost výchovy Podíl na výchově Budoucnost dítěte Důraz ve výchově Klady výchovy Zápory výchovy

	JÁ VS. MŮJ RODIČ	Ovlivnění výchovou rodičů Ztotožnění s rodičem Zasahování prarodičů
ZPŮSOB VÝCHOVY	VÝCHOVNÝ STYL	Výchovný přístup Rozpor mezi partnery Typ výchovy Demokratická výchova Liberální výchova Vztah s dítětem
	ZÁSADY VE VÝCHOVĚ	Autorita Důslednost Ústupnost ve výchově Stanovené hranice Pravidla ve výchově
	VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY	Reakce na požadavky Odměna Materiální odměna Reakce na odměnu Trest Reakce na trest Reakce rodiče

5.1 Založení rodiny

Prvním vzniklým tématem je založení rodiny. Toto téma nám objasňuje, co vedlo jednotlivé účastníky výzkumu žijící v nesezdaném soužití k tomu, aby založily rodinu v mladém věku. Věnujeme se zde také určitým problémům, se kterými se účastníci výzkumu potýkali v době, kdy svou rodinu zakládali, a také se zaměřujeme na důležitost sňatku pro tyto jedince.

Téma vzniklo na základě uvedených kategorií:

Důvod, nesezdané soužití, sňatek a překážky.

Důvody pro založení rodiny mohou být různé a záleží na každém jedinci, co ho k takovému životnímu rozhodnutí vede. Dle účastníků výzkumu je to např. určité posunutí vztahu, touha po změně či věk. MV uvádí: *„Pro nás to bylo asi hlavně posunutí vztahu. Jak říkáte, jsme spolu už dlouho a víme, že naše společné pouto po tom všem, co nám život dal za překážky, je silné. A taky možná i to, že jsem chtěla být mladou maminkou.“* Velmi podobně se k situaci staví také ML: *„Já jsem chtěla být vždycky mladá maminka, a jelikož jsem šla hned po střední škole pracovat, tak jsem už měla i něco odpracováno a chtěla jsem nějakou změnu. S partnerem jsme tak nějak celkově chtěli ten náš vztah posunout někam dál a stát se rodinou.“* U MR můžeme také pozorovat touhu po změně a posunutí vztahu na vyšší úroveň: *„Asi posunutí a prohloubení vztahu si myslím. Chtěli jsme oba miminko.“* MM ve své výpovědi upozorňuje na to, že jednou z motivací k založení rodiny byl také věk partnera, který zde sehrál důležitou roli: *„Největší motivací k tomu, abychom s partnerem založili rodinu, byl zřejmě věk partnera, jelikož partner je o více než 7 let starší než já...“* Z výpovědi jedné z účastnic výzkumu vyplývá, že motivace k založení rodiny nebyla žádná a těhotenství přišlo nečekaně a neplánovaně. MJ uvádí: *„No... tak abych řekla pravdu, to, že jsem otěhotněla, přišlo nečekaně. S partnerem jsme děti tak brzy neplánovali, takže můžu říct, že to nebylo úplně plánované. Byli jsme spolu teprve asi něco přes rok, takže nás to hodně zaskočilo. Já jsem navíc byla na vysoké škole, ve druháku, partner už našťástí chodil do práce. Takže co nás k tomu vedlo? Bohužel musím říct, že v té době nás k tomu nevedlo nic.“* V souvislosti s otázkou týkající se motivace k založení rodiny nás také zajímalo, zda se účastnice výzkumu cítily připravené na to být matkou, tedy zda se cítily připravené na rodinu. Účastnice výzkumu MR a MM zastávají názor, že se cítily být dostatečně připravené, a to hlavně kvůli dlouhodobému a stabilnímu vztahu s partnerem. MR tvrdí: *„Když už je člověk s partnerem tak dlouho a uvědomí si, že by chtěl s tím člověkem*

vztah na celý život, touží po společné rodině s láskou svého života, tak asi ano, dá se říct, že prostě v tu dobu jsme cítili... jsme se cítili na to mít to dítě. To dítě je nejlepší u nás obou.“ Posléze ale dodává, že na dítě není úplně připraven asi nikdo. Naopak MM hovoří o svých dřívějších zkušenostech s hlídáním dětí, na základě kterých se cítila být připravená stát se maminkou: „Pomáhala jsem hlídat kamarádkám, tak jsem se připravená opravdu cítila, protože jsem si byla tak nějak jistá, že to určitě zvládnou.“ Účastnice výzkumu, MJ, pro kterou bylo těhotenství nečekané, hovoří o tom, že se necítila připravená na příchod dítěte a především to mělo vliv na změnu plánů, které s partnerem do té doby měli: „No tak rozhodně to pro nás byl velký šok, vůbec jsme nevěděli, co máme dělat a co bude v budoucnosti. Spíš se nám tak trochu zhroutily naše plány. Chtěli jsme cestovat, až dokončím školu, no a prostě užívat si toho života jenom spolu.“ Avšak i přes menší pochybnosti a nejistoty hovoří MJ a MM o jistotě, kterou cítily ve svém partnerovi. MM: „... byla jsem si jistá, že je to ten pravý.“ MJ: „Byl pro mě velkou oporou a za to si ho moc vážím, že se na mě nevykašlal a postavil se k tomu jako chlap.“

Všechny účastnice výzkumu žijí se svým partnerem v nesezdaném soužití. I přesto se ale rozhodli založit si rodinu. Na základě toho jsme se účastnic výzkumu dotazovali, jaké výhody a nevýhody spatřují v narození dítěte rodičům, kteří nejsou manželé. MV a MM se shodují na tom, že žádné výhody této situace nepozorují. MV: „No... To nevím, teď mě nic nenapadá.“ MM: „Výhody nevidím vyloženě žádné.“ Podobně to vidí také ML: „Asi nevidím žádné konkrétní výhody, samozřejmě je lepší, když se dítě narodí do rodiny, kde jsou partneři manželé, ale nevím...“ Účastnice výzkumu MR a MJ nad uvedenou otázkou uvažovaly více prakticky a jako výhodu zmiňují to, že případný rozchod s partnerem nemusí být řešen soudní cestou. Také se shodují na tom, že ze vztahu je jednodušší odejít. MR tvrdí: „Třeba partneři jsou na sebe víc nezávislí, nemusí řešit rozvodové papíry a přidělení soudem, ke komu půjde dítě do péče. Takhle se rozejdou ze dne na den v podstatě, a pak řeší třeba jen alimenty, a asi jak často se můžou třeba s dítětem vidět.“ Pokud máme hovořit o nevýhodách nesezdaného soužití, tak se zde setkáváme se stejným názorem všech účastnic výzkumu. Za největší nevýhodu nesezdaného soužití je považováno rozdílné příjmení matky a dítěte. Děti účastnic výzkumu mají příjmení po svém otci a účastnice, jako matky dětí, mají příjmení odlišná. Také hovoří o tom, jaké problémy se s tím pojí. MR jako jediná hovoří o nevýhodě, která je spojená s pozůstalostním důchodem, na který by, v případě úmrtí partnera, neměla nárok: „Co mě tak napadá, že když jeden z partnerů třeba umře, tak partner má v podstatě finanční smůlu, když nejsou sezdáni.“ ML uvádí: „Jako

nevýhodu vnímám to, že máme rozdílné příjmení. Děti se jmenují po partnerovi, takže já jediná mám jiné příjmení.“ MM upozorňuje na to, že rozdílná příjmení způsobují často i nepříjemné situace na veřejnosti, např. při návštěvě lékaře: „Syn má vlastně jináčí příjmení než já, což může být pro spousty lidí matoucí. Oni si prostě automaticky myslí, že má syn mé příjmení, a pak musím vysvětlovat, že ne, že ještě nejsem vdaná.“ MJ uvádí: „Náš syn má samozřejmě příjmení po partnerovi, a to je pro mě velká nevýhoda. Chci, aby se dítě jmenovalo stejně jako já, abychom měli všichni stejné příjmení a byli jsme jako rodina. Takto okolí, třeba ve školce, neví, že syn patří ke mně.“ Velmi podobně mluví také MV: „Chtěla bych mít stejné příjmení jako můj partner a dcera, aby bylo jasné, že patříme k sobě.“

Na základě předchozích výpovědí účastnic výzkumu jsme se snažili zjistit, co si vůbec myslí o sňatku a nakolik je pro ně důležitý. Všechny účastnice výzkumu se shodují na tom, že jednou by s partnerem určitě chtěly manželství uzavřít. Avšak rozdíly můžeme pozorovat v samotné důležitosti sňatku pro každou z nich. Velmi důležitý je sňatek pro MJ a to z důvodu náboženského vyznání: „Sňatek je pro mě hodně důležitý a doufám, že se jednou, a doufám, že brzy, vezmeme. Vždycky jsem si myslela, že se nejdřív vdám, a až potom budu mít dítě. No ale jak se říká – člověk miní, život mění, nebo tak nějak (smích). Já jsem třeba vyrostla v křesťanské rodině a ten sňatek za důležitý považuju, a moje rodina taky. Určitě by chtěli, abychom se s partnerem vzali.“ Mnohdy více než pro partnery, je sňatek důležitější právě pro jejich rodinné příslušníky. Můžeme zde sledovat určité generační střety, kdy starší generace považuje sňatek za něco, bez čeho nemůže rodina fungovat. A právě na to poukazuje ve své výpovědi ML: „Řekla bych, že sňatek je důležitý spíše pro mou rodinu, jako moje rodiče i prarodiče. Ti se pořád ptají, kdy bude svatba. Ale chápu, že pro jejich generaci je to něco, co pro ně asi není moc pochopitelné.“ Následně také ML upozorňuje na to, že sama sňatek za důležitý nepovažuje, ale vidí v něm pouze to, že budou mít jako rodina společné příjmení: „Ano... sňatek pro mě je podstatný, ale jen proto, aby rodina měla stejné příjmení. Ale jako pro mě osobně až tak důležitý není.“ Podobně to vidí také MM, která touží po sňatku hlavně kvůli dítěti, a tvrdí: „Určitě pro mě sňatek na prvním místě není, ale neznamená to, že bych se jednou nechtěla vdávat, to určitě bych se vdávat chtěla, a chtěla bych mít stejné příjmení jak partner a syn.“ MV nepozoruje na sňatku nic, co by mělo být jiné, než bylo doteď, kromě společného příjmení. Je pro ni důležité, aby ve vztahu byla láska, kterou však manželství nezaručuje: „Tak sňatek by měl spojit dvě osoby, ale nemyslím si, že by se ve vztahu kromě společného příjmení něco změnilo, teda aspoň

z mého pohledu. Pokud někoho miluju, tak takového, jaký je, a to i když partneři žijí bez společného manželství.“ MR je ve vztahu spokojená, protože jako rodina mají všechno, co si přejí: „No... jediné, co v našem vztahu není je prostě ta svatba, jinak máme všechno, a to je pro mě zatím nejdůležitější. Svatba počká.“ Všechny účastnice výzkumu kromě MJ se shodují na tom, že svatba pro ně není tím nejdůležitějším, a že si ještě na tento den rády počkají. Nás ale zajímalo, zda neuvažovali s partnerem o sňatku v době, kdy zjistili, že se jim narodí dítě. MM a MJ se shodují v tom, že ony jako ženy nad svatbou uvažovaly, avšak problémem byl partner, který se ženit nechtěl. Můžeme tak říct, že svatba v takové situaci byla důležitější pro ženu, než pro muže. MJ: „No... mě to i napadlo, možná bych i chtěla, ale to nezáleží jen na mně. Partner se do ženění moc nehrnul, asi se cítil být moc mladý (smích), ale já tomu rozumím. Mladí jsme byli a nevěděli jsme, co nás čeká, jestli to spolu vůbec zvládneme.“ MM se ve vztahu přizpůsobila svému partnerovi, který měl ke svatbě podmínku: „Já jsem nad svatbou uvažovala, asi jako každá typická ženská, jenomže když jsem se tehdy na to přítele zeptala, tak mi bylo řečeno, že si mě vezme, až mu porodím první dítě.“ Účastnice výzkumu ML a MR se sice žádosti o ruku dočkaly, avšak v cestě jim stály jiné problémy, především finanční. MR uvádí: „Partner mě sice požádal o ruku, když teda byl syn ještě miminko, ale my dva jsme peníze prostě neměli, tak z finančních důvodů jsme si to opravdu nemohli dovolit. Pak když jsme začali stavět dům, tak svatba už vůbec jako finančně nepřipadala v úvahu.“ Podobně se k situaci vyjadřuje také ML: „Když jsem otěhotněla, tak mě přítel ihned požádal o ruku, ale jak už jsem zmínila, v tu dobu pro nás bylo prioritou zajistit si společné bydlení, které by bylo plnohodnotné pro přicházející miminko. To pro nás bylo prvořadé. Takže na svatbu se tak nějak pozapomnělo.“ Zajímalo nás, jaké vize ohledně sňatku mají partneři do budoucnosti, zda jim nesezdané soužití vyhovuje či nikoliv. MR, MJ, MM a ML se shodují v názoru, že jednou by se svatby rády dočkaly, ale až to umožní finanční situace, anebo v případě MM, až bude požádána partnerem o ruku: „Takže pořád čekám na žádost o ruku, která se ještě nedostavila (smích).“ MJ uvádí: „Věřím tomu, že se brzy svatby asi dočkáme.“ MR odpověděla: „Jednou si na ni našetříme a jednou ten výjimečný den přijde.“ ML: „Co se týče mě a partnera, tak jo, svatbu určitě jednou plánujeme, ale chceme si ji užít podle svých představ.“

Na otázku, s jakými problémy se mladí rodiče v době zakládání rodiny potýkaly, byly odpovědi účastníků výzkumu různorodé. Jako nejčastější problémy mladých rodin můžeme pozorovat problémy s bydlením, finanční a pracovní problémy, zdravotní problémy či problémy týkající se studia. Jak uvádí MJ: „No tak pro mě největším problémem bylo to,

že jsem otěhotněla, když jsem byla na vysoké škole. Prostě bylo to uprostřed studia a vůbec jsem nevěděla, jestli to třeba někdy zvládnu dokončit.“ MM mimo jiné upozorňuje na zdravotní problémy, které pro ně byly velkou překážkou ke zplození dítěte, a tvrdí: *„Problémů jsme měli víc než dost. Bohužel patříme k těm párům, které měly zdravotní problémy, a k založení rodiny jsme museli podstoupit takovou složitější cestu. Začali jsme navštěvovat i kliniku asistované reprodukce.*“ Na zdravotní problémy však navazují problémy spojené s prací, jak MM dodává: *„Na kliniku jsme chodili vlastně víc jak půl roku, s tím,*

že já jsem tam byla i dvakrát, třikrát měsíčně, což už se přestalo líbit v práci.“ Dále z výpovědi MM vyplývá, že velkým problémem v této době byla také psychická stránka: *„Ono se říká, že čím víc na to člověk myslí, tím míň to jde.*“ MV, MJ, MR, a ML hovoří o problémech spojených s bydlením. MR: *„Tak se začátku byl problém s tím bydlením, ale nebyla to taková hrůza. Horší bylo postavit si ten vlastní dům a potýkat se s problémy ohledně povolení a veškerého vyřizování.*“ Velmi podobnou situaci můžeme pozorovat u MV a MJ, které se v době zakládání rodiny potýkaly s problémem odděleného bydlení partnerů. Jak podotýká MJ, u které bylo těhotenství neplánované: *„Dalším problémem bylo bydlení. Samozřejmě, že v té době jsme bydleli každý u svých rodičů a byli jsme spolu tak nepravidelně. Naštěstí moji rodiče byli tak hodní a nechali nás bydlet u sebe v rodinném domečku, takže to nám aspoň to bydlení nějak vyřešilo.*“ Za zajímavou však považujeme situaci MV, která s partnerem v průběhu celého těhotenství nebydlela ve společné domácnosti: *„No... akorát, co jsme řešili, bylo to, že jsme se nemohli dohodnout, kde budeme bydlet, až se nám dcera narodí. Já jsem chtěla být doma, ale věděla jsem, že kvůli malému bytu to není možné. Vlastně jsem celé těhotenství byla v bytě s tatínkem a partner za mnou chodil. Bydleli jsme kousek od sebe. A jelikož byl partner pořád v práci, tak jsem se prostě cítila líp doma, ve vlastním prostředí.*“ Posledním a také velmi častým problémem, který uvádí téměř všechny účastnice výzkumu, byly finanční problémy. ML se k finanční situaci vyjadřuje následovně: *„Vlastně problémem bylo asi i to, že s nástupem na mateřskou dovolenou bylo trošku obtížnější vyrovnat se s nižším příjmem.*“ U MM se finanční problémy odrážely hlavně ve spojitosti se zdravotními problémy, které partneři řešili pomocí kliniky asistované reprodukce: *„Finanční problémy jsme měli možná trošičku, ono ty injekce a prášky a všelijaké tady ty procedury nebyly zadarmo, ale tak nějak jsme to finančně zvládli, vykopali jsme se z toho a teďka nám to funguje velice dobře.*“ MJ a MV se staly v době zakládání rodiny finančně závislé na jiných osobách. MJ uvádí, že i když partner

chodil do práce, tak finanční situace nebyla příliš uspokojivá, a proto jim vypomáhali rodiče: „...*hodně nám finančně pomohli rodiče z mojí i partnerovi strany.*“ MV naopak tvrdí, že kvůli nemoci a nemožnosti vykonávat zaměstnání je víceméně závislá na svém partnerovi, který živí celou rodinu, avšak situaci zvládají: „*Myslím si, že v rámci možností jsme schopni rodinu zabezpečit, i když já jsem kvůli nemoci nemohla chodit do práce, takže to vlastně záviselo na partnerovi.*“ Dále nás také zajímalo, jaká je současná bytová situace mladých rodin. Účastnice výzkumu ML, MM, MR a MJ uvedly, že v současné době již žijí s partnerem ve vlastní domácnosti v bytě či rodinném domě. MR tvrdí: „*S bydlením nám hodně pomohli partnerovi rodiče, nechali nás bydlet u sebe v rodinném domě, takže díky nim jsme nemuseli platit nájem, ale teď už máme vlastní dům, ve kterém dva roky bydlíme, takže fakt super, jsme fakt šťastní, že už máme to svoje bydlení.*“ MV žije s partnerem stále u rodičů partnera, ke kterým se společně nastěhovali po narození dcery a staví si vlastní dům, do kterého se brzy nastěhují: „*Když se dcera narodila, tak jsme se nastěhovali k partnerovým rodičům, kde do teď bydlíme, ale stavíme si nedaleko domeček a fakt už se těším, až budeme mít to svoje bydlení.*“ MJ upozorňuje na to, že po tom, co začal syn chodit do školky, si našla práci, aby si s partnerem mohli společné bydlení dovolit: „*Rozhodli jsme se, že si najdeme nějaký malý byt, abychom se osamostatnili, a prostě už jsme chtěli být sami, jako rodina a ne pořád doma s našima. Někdy to nebylo jednoduché, protože prostě chybí vám to soukromí, ten klid.*“

5.2 Rodičovství

Druhým tématem je rodičovství, které hraje v životě každého jedince nezastupitelnou roli. V tomto tématu se zaměřujeme na určité životní změny, přínosy či ztráty spojené s rodičovstvím, dále na osobní čas a čas strávený s partnerem. Také se věnujeme určitým vlivům rodičovství na rodiče či na celkový vztah partnerů, neopomínáme roli matky a otce a samotný postoj mladých rodičů k brzkému rodičovství.

Téma vzniklo na základě uvedených kategorií:

Přechod k rodičovství, volný čas, ovlivnění jedince, rodičovská role a brzké rodičovství.

Přechod k rodičovství může být často pro některé jedince velmi náročný. Zajímalo nás, jak se může život po narození dítěte změnit. Podle ML se život změnil k lepšímu a narození dítěte pomohlo ke stmelení celé rodiny: „*No tak já si myslím, že se změnil k lepšímu, cítím*

to tak, že syn náš život naplnil láskou a prostě stmelil celou rodinu.“ MM se ke změnám v životě vyjadřuje následovně: „Život se nám změnil opravdu dost. Když si představíte, že najednou mezi vás přijde někdo, na koho jste tak dlouho čekali a najednou prostě už to nejste jenom vy dva, ale vy tři.“ MM také dále upozorňuje na to, že s příchodem dítěte přestala mít tolik času na domácnost: „Když jsem dřív třeba opravdu dbala na pořádek, a teď jsem ráda, když jednou týdně vysaju a pořádně vytřu (smích).“ Z výpovědi MR můžeme vypočítat, jak se s narozením dítěte změní priority rodičů, a také první, s čím se musí rodič smířit, je omezení vlastního soukromí: „Ty jo, tož to je zapeklité otázka. Když se narodí miminko, tak v podstatě vše, co vám připadlo důležité, už důležité prostě není. Vše se točí už jenom kolem dítěte, aspoň dokud se neosamostatní. No a první se prostě musí člověk smířit s koncem intimity.“ MJ a MV považují za největší změnu v životě určitou ztrátu soukromí, volnosti či svobody. Pro MJ bylo obtížné smířit se s těmito omezeními, avšak uvědomuje si odpovědnost za dítě. MJ uvádí: „Bylo to teda těžší, než jsem si myslela. Někdy mě mrzelo, že už nemám takovou tu volnost, jenom tak si odejít, být venku jak dlouho chci, jít s kamarádkama posedět. Hm... hodně mi chybělo i to soukromí, že jsem vlastně nemohla být sama. Jako život se změnil moc, ale nikdy bych to nevyměnila a asi to tak mělo být.“ Velmi podobně smýšlí také MV, která za změnu v životě považuje především omezení svobody, ale upozorňuje na to, že to nevnímá jako překážku. MV tvrdí: „No tak určitě to není jako dřív, že si řeknu jedu tam, sbalím kufry a jedu. Takto už musím přemýšlet za dítě i za sebe. Ale určitě to pro mě není žádná překážka ba naopak.“ Pro MJ a MM byl velkou změnou také pocíťovaný strach, který byl spojen s nějakou vlastní nejistotou či pochybnostmi. MJ uvádí: „Ze začátku jsem měla hrozný strach, že se třeba něco stane, měla jsem strach, že to nezvládnou, že to s partnerem nezvládneme se o to malé miminko postarat. Všechnu pozornost jsem věnovala jenom jemu.“ Také MM se potýkala s nejistotou, strachem a obavami, když nebyla v přímé blízkosti dítěte: „Vlastně jsem zjistila, kolik věcí ještě nevím, a to jsem si myslela, že jsem perfektně připravená, ale pak něco přijde a vy nevíte, jak tomu malému prďouskovi máte pomoc. Máte vlastně neustálý strach, jestli je to vaše miminko v pořádku, když ho např. poprvé hlídali mí rodiče, tak jsem asi po půl hodině volala, jestli je všechno v pořádku, jestli se nic neděje, jestli ho nic nebolí, jestli neplače.“ Narození dítěte s sebou přináší do života velké změny a je to velký nápor na psychickou stránku člověka. Proto jsme se účastnic výzkumu dotazovali, zda měly v tomto období nějakou podporu, někoho, koho mohly požádat o radu či pomoc. Pro ML byla největší oporou vlastní maminka, která s dcerou strávila prvních několik dní po narození dítě-

te. Můžeme zde také pozorovat jistou úlevu spojenou s rozložením vlastní zodpovědnosti. ML uvádí: „*Ano, měla. Největší oporou pro mě byla asi maminka, která se mnou byla první týden po příchodu z porodnice doma. Moc mi to pomohlo. Cítila jsem se jistější, že ta zodpovědnost neleží jenom na mě, věděla jsem, že kdyby se cokoliv dělo, tak mi mamka se vším pomůže.*“ Pro MM byla velkou oporou nejenom vlastní maminka, ale také maminka partnera. Ve své výpovědi upozorňuje na velké zkušenosti obou matek, ze kterých čerpali rady. Mimo to nezapomíná také na svého přítele, kterého považuje za největší oporu: „*Největší oporou v tu dobu byl teda partner, který si kolikrát zachoval chladnější hlavu než já. Největší oporou byla i moje maminka, i přítelova maminka, od které jsme hledali teda ze začátku fakt jako rady, protože přece jenom vychovaly každá dvě děti a mají opravdu velké zkušenosti.*“ MR poukazuje na to, že pomoc a radu můžeme najít nejen u rodinných příslušníků, ale i u kamarádek nebo na internetu: „*Radu najdete prostě jak u babiček, kamarádek tak i... třeba na googlu (smích). No a u druhého, tož to už jsem si pomáhala sama, nic už vás totiž nepřekvapí.*“ Je pochopitelné, že rodičovství ovlivní bezesporu každého jedince. Snažili jsme se zjistit, co rodičovství do života rodičů přináší. Všechny účastnice výzkumu se shodují na velkém množství lásky, některé však hovoří o získání nových zkušeností či posílení vztahu s vlastní matkou. MR tvrdí: „*Hm, tak přineslo a pořád přináší to neskutečné množství lásky, radost i úsměvy, když jsou děti šťastné, je toho moc a moc, ale to je asi nejdůležitější pro mě, jako pro matku.*“ O lásce a štěstí hovoří také MV: „*No tak rodičovství mi přineslo asi nekonečný pocit štěstí a lásky, který mě bude provázet celým životem. Vše je jiné, krásnější, veselejší. Je to nekonečná láska, starost a pocit štěstí.*“ MJ ve své výpovědi upozorňuje nejen na lásku a štěstí, ale zmiňuje i určitá negativa, která s sebou rodičovství do života přináší, a že vše není pouze krásné a veselé: „*Co mi přineslo... no tak být rodičem je to nejkrásnější, co mě asi potkalo. Může to znít jako klišé, ale já to tak cítím, přineslo mi nové zkušenosti v tom, jak se o dítě postarat, musíte se totiž všemu rychle učit (smích). Přineslo mi taky hodně strachu a stresu, když se bojíte o dítě. Přineslo sebou velkou zodpovědnost a hlavně asi takový pocit naplnění, když vidíte, že se to vaše dítě má dobře a je spokojené, tak to je asi nejlepší pocit. No a... lásku. Láska k tomu dítěti, to je nejvíc. Samozřejmě rodičovství přináší radosti i starosti, ale s tím se musí počítat.*“ Pro ML je rodičovství přínosem v tom, že se díky dětem naučila radovat z maličkostí a hlavně pochopila, jak těžká práce to je, což přispělo k posílení vztahu s vlastní maminkou: „*Mateřství mi přináší nový pohled na život. To, jak dítě objevuje svět a má ze všeho radost, mě naučilo radovat se z maličkostí. Poznala jsem, že není větší lásky, než té mateř-*

ské, a díky tomu jsem si také začala více vážit své maminky. Já mám vlastně mnohem víc, než jsem měla bez dětí. Moje děti mě naplňují, věnuji se jim velmi ráda.“ MM pojímá přínosy rodičovství do života jiným způsobem, než ostatní účastnice výzkumu. Upozorňuje především na získání nových zkušeností, které se pojí i se vztahem k partnerovi a řešení konfliktních situací: „*Tak určitě nám to přineslo spoustu nových zkušeností, a to, že starání se o někoho jiného je opravdu náročné. Myslím třeba zkušenosti s tím, jak se o to miminko vlastně starat a taky zkušenost, jak vycházet i s tím partnerem. Už to není takové, že z ničeho nic na sebe začneme křičet (smích). Tak se radši zavřeme a v klidu si to vyříkáme.*“ Rodičovství však není jen a pouze o přínosech, proto nás zajímalo, co naopak rodičovství jako takové účastnicím výzkumu vzalo, zda a v čem se cítí omezené. MV a ML se shodují v názoru, že nevidí nic, co by jim rodičovství vzalo. MV uvádí: „*Co mi vzalo? Myslím, že asi nic, aspoň si nic neuvědomuju.*“ Stejně odpovídá i ML: „*Z mého pohledu mi mateřství nic nevzalo... jen spoustu dalo a každý den dává.*“ MR, MJ a MM hovoří již o větších ztrátách, které se týkají především ztráty soukromí, intimity, svobody, času na sebe sama, ztráty pocitu jistoty a bezpečí. MM: „*Nám to vzalo teda trošku toho soukromí.*“ MJ: „*Já nevím... přijde mi, že možná nějaký pocit jistoty a bezpečí, jakože asi nejsem úplně v klidu, protože mám o to moje dítě pořád strach a bojím se o něj. No a rozhodně to vezne soukromí, od té doby se mi podařilo být málokdy sama (smích). A i to nějak omezí tu svobodu, prostě jsem k tomu dítěti uvázaná a už si nemůžu dělat jen to, co se mi zrovna zachce. Jak jsem říkala, nemůžu si jen tak vyrazit ven, ale už musím řešit, kam případně dám malého na hlídání a tak no.*“ MR: „*Už nikdy nejste sami a nemáte čas na sebe, jen občas prostě no. Musíte si vyhradit ten čas, když dítě spí a šup šup si něco podělat, třeba se upravit (smích).*“

Být rodičem však neznamená být uvázaný pouze k dítěti a zapomenout na vlastní potřeby, touhy a přání. Je důležité umět se od dítěte oprostít a věnovat se sám sobě. Volný čas může mít na rodiče blahodárné účinky, proto jsme se i účastnic výzkumu dotazovali, zda si najdou chvílku pro sebe, jak své volno tráví a co je pro ně odpočinkem. MR považuje za největší odpočinek spánek nebo sledování filmů. Avšak spíše hovoří o tom, že v době volna se věnuje více domácnosti: „*Můj odpočinek, když mám čas na sebe, je opravdu ten spánek. Jinak pořád něco dělám, od vaření po úklid, každý den je co dělat. Teda pokud jste člověk jako já, co musí mít doma prostě ten pořádek. Když mám čas na sebe, tak pořád něco tvořím doma nebo něco chystám, ale když už teda opravdu vypnu, tak je to asi večer a dívám se na filmy, které mám ráda, a které mě odreažují.*“ Stejně tak MV hovoří o tom, že

v případě volného času se raději věnuje péči o domácnost, kterou s dítětem nestíhá: „*Někdy vyrazím ven s kamarády, jindy si lehnu a relaxuji. Ale většinou žehlím nebo dělám věci, které se s dítětem dělají špatně. Takže spíš se asi ve volné chvíli věnuji úklidu, domácnosti a tak no, než abych se věnovala sobě.*“ ML se ve své výpovědi přiznává, že čas pro sebe má, ale stejně se neumí úplně uvolnit a přestat myslet na děti. Odpočinkem je pro ni však kultura, kosmetika či nakupování: „*Ale jo, mám i čas sama pro sebe. Ale musím se přiznat, že i když ten čas mám, tak stejně pořád myslím na děti. Ale jako ráda chodím za kulturou, třeba do kina nebo na koncerty. Také miluju divadlo, kdysi jsem se takovému amatérskému divadlu taky věnovala. Občas si taky zajdu na kosmetiku nebo jen tak do města obhlédnout obchody a třeba si i něco pěkného koupím.*“ Nejlepší využití volného času pozorujeme u MJ, která si své volné chvíle dokáže užít do sytosti a umí se odpoutat od rodičovských starostí a povinností hlavně díky sportovnímu vyžití. Také upozorňuje na to, že ve chvílích velké únavy a vyčerpání jí pomáhá partner: „*Hm... no tak když se to náhodou podaří (smích), tak si třeba sem tam zajdu zaplavat, nebo se projet na bruslích anebo jen na chvíli vypadnout ven a projít se. Ráda sportuju, takže asi to je pro mě odpočinkem a dokážu se u toho uvolnit, vyčistit si trochu hlavu a potom se zase vrátit k těm povinnostem, co mě doma čekají. Jo a teď jsem si vzpomněla, že někdy, když jsem hodně unavená a partner to vidí, tak mi nachystá vanu, a třeba se věnuje malému a já si můžu takto odpočinout. A to si teda opravdu užívám (smích).*“ Pro rodiče není však důležité jen umět si najít volný čas pro sebe sama, ale také pro partnera. Část strávený s partnerem považují účastnice výzkumu za velmi důležitý a všechny se snaží rozdělit čas mezi dítě a svého partnera. Ptali jsme se, co si myslí o rozdělení tohoto času a jak tráví s partnerem společný čas. Z výpovědí účastnic výzkumu vyplynulo, že nejčastěji tráví volný čas s partnerem u filmů, avšak v ojedinělých případech chodí partneři také na společnou večeři či navštěvují wellness. Pro ML je těžké odpoutat se od dětí, ale na partnera nezapomíná: „*Určitě je důležité si někdy ten čas jen pro dva udělat. Bez toho by to asi nešlo. I když je to pro mě jako pro maminku těžké, tak nesmím zapomínat, že kromě dětí mám i partnera. Rádi si zajdeme na večeři nebo navštívíme wellness.*“ MR je v současné době omezována péčí o mladší dítě, proto tráví společný čas s partnerem většinou v rámci společných výletů s dětmi. Do budoucna by to však chtěla změnit: „*Jak trávíme čas s partnerem... často večer při filmu a potom taky výlety milujeme s dětmi, to si užíváme. Ale sami, když máte miminko, to teď nejde, dokud nebude holčička samostatnější. Ale když jsme měli jen staršího syna, tak jsme sami chodívali na večeře, kino, nějaké akce s přáteli. Až bude malá větší, tak se k tomu zase vrátíme.*“ MJ

považuje trávení času s partnerem za velmi důležitou věc. Upozorňuje na to, že nechce, aby se partner cítil ve vztahu méněcenný, a proto tvrdí: „*To je fakt důležité, nechci, aby se partner cítil nějak méněcenně, přece jenom jsme na začátku byli jen my dva a na to se nesmí zapomínat. Teď, když už je syn větší, tak se snažím věnovat čas taky jenom partnerovi. Nejčastěji jdeme s partnerem asi na večeri, nebo do kina, nebo se díváme na film doma. Sem tam si spolu zajdeme i na nějaké wellness. Ale to opravdu jen hodně výjimečně (smích). Jo a kromě filmů máme taky rádi seriály.*“ Pro MV je trávení času s partnerem také velmi důležité, avšak hovoří o tom, že je to důležité i pro dceru, aby se naučila být na chvíli odpoutána od rodičů: „*Určitě to důležité je, jak pro mě, tak pro partnera, a asi i pro dceru. Nechci, aby byla závislá a vázaná jenom na nás. My si taky přece jen někdy potřebujeme odpočinout a být spolu sami. To je podle mě pro vztah moc důležité. Neupnout se jenom na dítě a nezapomínat na partnera.*“ MV tráví mimo jiné čas s partnerem i tím způsobem, že ho podporuje v jeho koníčku, čímž mu dává najevo stále trvajícím spřízněnost: „*No a pak partnera třeba podporuju v jeho koníčku. Je dobrovolným hasičem, takže ho často s dcerou doprovázíme na hasičské závody a fandíme mu. Víím, že je to pro něj důležité. I předtím, než se malá narodila, jsem byla na každých závodech, tak chci, aby to tak bylo i dále, aby věděl, že mě pořád zajímá to, co ho baví.*“

Rodičovství vždy jedince nějakým způsobem ovlivní. Snažili jsme se zjistit, jaký vliv mělo rodičovství na matku, na otce a následně jak ovlivnilo vztah mezi partnery. Nejprve se zaměřujeme na to, jaký vliv má rodičovství na ženu jako matku dítěte. Nejvíce se účastnice výzkumu ztotožňují v odpovědích týkajících se ovlivnění psychické stránky. MM se vyjadřuje následovně: „*Jsem víc přecitlivělá, víc upjatá na syna, který je na prvním místě a přes to nejede vlak.*“ MJ tvrdí: „*No to je celkem těžká otázka, ale myslím si, že nejvíc mě to ovlivnilo asi po té psychické stránce, že jsem pořád tak vnitřně v nějakém stresu, který je spojený s tím strachem o dítě. Asi mi to i změnilo celkový pohled na svět, nezabývám se hloupostmi, a hlavně mě ovlivnilo v tom, že jsem se musela naučit být zodpovědná.*“ O zodpovědnosti hovoří také MR a MV, která se ještě naučila jednat více s rozmyslem: „*Já si myslím, že jsem se stala víc zodpovědná. Nedělám nic hrk brk jako dřív, ale už si musím naplánovat, co, jak a kdy udělat.*“ MR navíc dodává, že kromě zodpovědnosti a starostlivosti se začala učit novým dovednostem: „*Hm, změna je to veliká. Naučí vás to zodpovědnosti a starostlivosti. Naučila jsem se třeba vařit, prát, starat se o dům, teď se budu učit fungovat se zahradou, bude ze mě takový zahradník (smích).*“ Rodičovství však nezasahuje pouze matky dětí, ale má vliv také na otce. ML a MJ o tomto vlivu hovoří

a shodují se v názoru, že pro partnera bylo obtížné přijmout dítě, i když to nedávali najevo. Pro ML byla taková situace těžce pochopitelná a hovoří o tom, jak rodičovství zpočátku partnera ovlivňovalo: *„Ze začátku, než si partner našel k miminku vztah, to bylo pro mě těžké pochopit a přijmout. Od půl roku se to už ale upravilo a u druhého dítěte jsem už na to byla připravená a chápala jsem, že partner má obavy o křehkého tvorečka, a že k němu necítí tak bezmeznou lásku jako já, když ho nenosil devět měsíců pod srdcem.“* MM zase na partnerovi viděla, že mu vadí, že se nevěnuje pouze jemu, jako tomu bylo do teď: *„Někdy to bylo pro partnera takové těžké, protože jsem mu nevěnovala tolik pozornosti, ale prostě jinak to nešlo. Naštěstí partner není takový, aby kvůli tomu byl na mě nepříjemný nebo tak, ale viděla jsem, že mu to někdy celkem vadilo.“* Rodičovství bezesporu velice ovlivňuje také vztah mezi partnery. MR a MJ upozorňují a shodují se na tom, že si museli zvyknout na ztrátu soukromí, které měli jen sami pro sebe. MR uvádí: *„Vztah s partnerem to určitě ovlivní, opět není osobní soukromí, jako dřív, ale musíme si to nějak vymyslet, aby ten vztah byl, jak má.“* Podobně se k problému vyjadřuje také MJ: *„Vztah s partnerem, tak to rozhodně ovlivnilo, protože jsme si museli nějak připustit to, a hlavně zvyknout si na to, že se nemůžeme věnovat už jenom sami sobě, což bylo pro partnera těžké. Myslím si ale, že nás vztah to nějak posílilo a utvrdilo nás to v tom, že to spolu zvládneme.“* Se stejným názorem přichází také účastnice výzkumu MM, která tvrdí: *„Já si myslím, že náš vztah s partnerem to hlavně posílilo, protože opravdu jsme si vzájemně oporou... prostě to nás vztah tak nějak utužilo.“* Pokud bychom měli chápat rodičovství jako něco, co vede k upevnění vztahu mezi partnery, můžeme zde poukázat na výpověď MV, která říká: *„Já myslím, že nás to ještě více spojilo.“* A také ML: *„Stali jsme se partáky a naplňuje nás radost z každého pokroku našich dětí.“*

S narozením dítěte získává rodič rodičovskou roli. Účastnic výzkumu jsme se proto dotazovali, jak se s partnerem nové roli rodiče přizpůsobovali. Z odpovědí MJ a MM jasně vyplývá, že pro ně přizpůsobení se rodičovské roli bylo velmi náročné. MM hovoří o náročnosti z důvodu nedostatku spánku: *„Ze začátku to bylo opravdu náročné, že jsme jako nespali celou noc.“* Naopak MJ vidí náročnost v tom, že se museli dítěte naprosto přizpůsobit: *„No tak jak už jsem říkala, z počátku to bylo náročné. Museli jsme si zvyknout úplně na jiný režim, dá se říct. Museli jsme obětovat to svoje pohodlí a starat se o dítě.“* MR upozorňuje ve své výpovědi na to, jak důležitá je spolupráce obou rodičů: *„Hm, tak oba dva se musíme přizpůsobit v podstatě na 100%. Je to velká odpovědnost, kterou musíme dělat společně, hlavně zodpovědně. Samozřejmě někdy se názory rozcházejí, jsme jenom lidi,*

že, ale to je ve vztahu běžné a normální. Pak se hledají kompromisy. Někdy je těžké najít ten kompromis, ale musí to prostě nějak vždycky jít společně.“ Jiný postoj zaujímají účastnice výzkumu ML a MV, které tvrdí, že se rodičovské roli nemuseli nijak zvlášť přizpůsobovat a brali ji jako samozřejmost. ML říká: „*No tak já si myslím, že my jsme svůj styl života příliš měnit nemuseli.*“ A velmi podobně odpovídá také MV: „*Nevím, asi nijak. Já si myslím, že každý ten pud v sobě má být rodičem. Myslím, že na naše nové role jsme si rychle zvykli, ono vám ani nic jiného nezbude.*“ Dále nás zajímalo, jak se účastnice výzkumu přizpůsobili konkrétně roli matky. ML uvádí: „*V mém případě to přišlo tak nějak automaticky.*“ Kdežto MJ se rozovídala o tom, že se sice roli matky přizpůsobila rychle, protože to od matky společnost očekává, avšak potýkala se s jistou nejistotou a obavami: „*Já si myslím, že já osobně jsem se té roli přizpůsobila rychleji, než partner, přece jen se to asi i od matky očekává, a taky jsem to tak brala. Taky jsem si ale někdy kladla otázku, jestli jsem vůbec schopná to zvládnout, měla jsem pochybnosti sama o sobě, jestli budu třeba pro syna dobrou matkou, jestli ho budeme schopní dobře vychovat a zabezpečit a tak. No ale radši se snažím na takové věc nemyslet a řešit zrovna to, co přijde.*“ Otec je pro dítě další velmi důležitou osobou, proto jsme se snažili zjistit, jak se otcové k jejich nové roli stavěli. ML a MJ se shodují v názoru, že se jejich partner zpočátku kontaktu s dítětem vyhýbal. Pro partnera ML bylo těžké vyrovnat se s příchodem dítěte hlavně kvůli tomu, že se musel začít dělit o partnerku a také měl strach, aby malému dítěti neublížil. ML se vyjadřuje následovně: „*U partnera to chvíli trvalo, než začal o děti pořádně pečovat, ale to bylo spojeno s tím jeho strachem, aby tomu malému miminku neublížil. Teď můžu říct, že má k dětem krásný vztah. Naplno se jim věnuje, chodí s nimi na procházky, rád jim třeba vaří nějaké dobroty a společně dovádí. Syna podporuje ve sportu.*“ A dále ML upozorňuje na to, že muž musí nejprve dítě přijmout do svého vlastního území: „*Pro muže je to nový člen rodiny, něco neznámého, neví, jak s malým miminkem zacházet, jak ho chytit, a tak dál. Taky se musí vyrovnat s tím, že se musí dělit o mě, že já už prostě nemám čas věnovat se jenom jemu, ale na prvním místě je důležité obstarat ty děti. No asi v tom vidím spíš to pudové zakořenění, že ty děti nejprve musí přijmout do své smečky.*“ MJ také hovoří o určité zdrženlivosti a nezájmu, který partner k dítěti projevoval: „*No tak zpočátku opravdu se možná trochu tomu kontaktu se synem vyhýbal, ale myslím to spíše v tom smyslu, že třeba odmítal syna vykoupat, nakrmit a tak. Taky pro něj asi bylo těžké rozloučit se s tím svým pohodlím. Naštěstí se to ale s tím, jak malý vyrůstal, postupně měnilo. Když byl větší, ta už mu začínal více rozumět a hrát si s ním a věnoval mu tu pozornost jako otec. No a teď už si*

rozumí velice dobře. Dělají spolu hlouposti, partner chodí se synem na hřiště, hrají si s míčem, doma si staví různé stavebnice, vymýšlí pro nás výlety. Je to fajn.“ MR hovoří o svém partnerovi jako o „alfa samci“, což vysvětluje tím, že svou rolí zaujímá postoj někoho, kdo se v rodině musí poslouchat a respektovat: „I když je většinu času v práci, tak se snaží zastat roli alfa samce, když to tak řeknu (smích), který prostě se musí respektovat a poslouchat.“ Avšak MR také dodává, že jinak je partner v roli otce velmi aktivní a s dětmi stále něco podniká: „Jinak tatínek si nejvíc s dětmi hraje, a pak ty společné výlety. Staví třeba z lega, v zimě staví sněhuláka, tvoří betlém, bere syna na výšlapy...“ MM se ke svému partnerovi, jako otci svého dítěte vyjadřuje: „Partner je jako otec naprosto úžasný. Pořád si s malým hraje, učí ho novým věcem. Vlastně on se mu maximálně věnuje a zkouší na internetu hledat, co by už měl umět a zkouší, jestli to teda syn už umí nebo jestli ještě ne, jestli to s ním ještě potrénuje a podobně.“ MV svého partnera v roli otce velmi chválí, i když je velmi pracovně vyčerpán, tak si na dítě vždycky čas najde a k dítěti se chová skvěle: „Chová se naprosto úžasně, lepšího tatínka si ke své dceři nedokážu představit. Když má partner čas, tak se snaží dceři co nejvíc věnovat. Hrají si spolu, stále ji k něčemu motivuje, dělá s ní blbiny. No prostě chce, aby byl pro ni co nejlepším tátou. A já si myslím, že se mu to daří.“ Po tom, co jsme zjistili, jaká je v rodinách mladých rodičů role matky a otce, nás také zajímalo, zda a jak mají péči o dítě rozdělenou. Jestli se rodiče na všem společně podílí nebo mají jasně vymezeno, kdo se o co ve vztahu k dítěti stará. MM upozorňuje, že se s partnerem o péči o dítě dělí, avšak partner se vyhýbá koupání dítěte: „Pouze já syna koupu, přítel se bojí, že by mu mohl nějak ublížit.“ MR se přiznává, že mají jasně rozdělené činnosti, kdy ona pečuje o děti a otec zastává ekonomickou funkci: „No, po pravdě se starám ve vztahu k dětem jen já. Partner je kariérně zaměstnaný, opravdu je věčně v práci, přichází třeba až v osm večer, ale zase to беру tak, že chrání děti finančně a to zastupuje opravdu důležitou roli v dnešním životě, protože se to točí všechno jen o penězích. Je to těžké no.“ MJ hovoří o tom, že partner zpočátku příliš nespolupracoval a dával přednost počítačovým hrám před starostí o dítě: „Ze začátku místo toho, aby mi třeba pomohl, tak hrál počítačové hry. To mě opravdu hodně vadilo. Chápala jsem, že je unavený z práce, a že si chce doma odpočinout, ale já jsem tu jeho pomoc taky potřebovala.“

Vyozorovali jsme, že na základě výpovědí účastnic výzkumu je postoj k brzkému rodičovství velmi pozitivní a věří tomu, že i mladí rodiče mohou být pro dítě dobrými rodiči. „Ano, určitě. I mladí rodiče jsou milující a zodpovědní. Nemyslím si, že je to o věku, ale

o určitém jedinci, jak se k roli rodiče postaví“ uvedla MV. Podobný názor můžeme vidět i u MJ, která upozorňuje na to, že každý musí být schopen zhodnotit, zda je připravený stát se rodičem a o dítě se postarat. Také je však důležitá podpora rodiny. MJ tvrdí: „Jako nevidím na tom nic špatného být mladým rodičem. Ale taky to záleží na každém člověku. Někdo je schopný se k tomu postavit, a někdo to nezvládne. Proto je asi i důležité umět si pro sebe zhodnotit, jestli jako budeme schopni se o to dítě jako mladí rodiče postarat. Já si myslím, že je důležité mít hlavně i tu podporu rodiny, která fakt hodně pomůže. A pokud je toto dobré, tak věřím, že mít dítě brzy není problém a mladí rodiče mohou být dobrými rodiči.“ Poté, co jsme zjistili, jaký postoj účastnice výzkumu zaujímají k brzkému rodičovství, jsme zjišťovali, jaké výhody a nevýhody brzké rodičovství obnáší. Za jednu z výhod považují mladé maminky především velké množství energie a fyzickou i psychickou odolnost. MV: *„No... já si myslím, že největší výhodou je to, že mám asi větší energii, kterou bych v pozdějším věku neměla, ale kdo ví, třeba se mýlím.“* ML: *„Určitě se dokážu se svými dětmi více odvázat, můžu si dovolit ložit s něma na průlezky, běhat po hřišti, jezdit po skluzavce, nebo si hrát na honěnou, a tak. Pro starší rodiče by to už mohl být problém.“* Poté ještě vyzdvihuje výhody, které spočívají ve větší odhodlanosti a uvolněnosti, která může být s mladým věkem spojena: *„Já si myslím, že mám takový nadhled... jakože nemám úzkoprsé obavy a nebojím se s dětmi cokoliv podniknout.“* Kromě energie hovoří maminky také o tom, že mají ke svému dítěti blíže, mají pro něj větší pochopení. *„Když jsme mladí, tak máme víc energie, zvládneme toho asi možná fyzicky i psychicky víc, než ti, kdo mají první dítě až někdy v pozdějším věku. Celkově mám k tomu dítěti blíže. A líbí se mi, že jsem mladá maminka (smích), a že mám vlastně pořád ještě dost času na to všechno si dodělat, třeba tu školu a tak, nemám pocit, že by mi něco utíkalo“*, uvedla MJ. Stejný názor zastává také MM a MR: *„Mladí rodiče mají ke svým dětem vlastně o dost blíže. Jsou si většími kamarády potom, jak děti vyrostou.“* MR: *„Jako mladí rodiče máme k dětem blíže, rozumíme si a zvládneme jejich tempo, si myslím. Rozhodně nás to jako rodinu víc semknu- lo.“* Kromě výhod brzkého rodičovství jsme také zjišťovali, jaké nevýhody můžeme v brzkém rodičovství pozorovat. ML jako jediná žádné nevýhody nepozoruje: *„Hm... to nevím... já asi žádné nevýhody nevidím.“* MV sice také tvrdí, že nevýhody příliš nevidí, ale hovoří o tom, že si vždy musí plánovat volný čas: *„Třeba když mě zazvoní telefon a volá kamarádka, ať někam jdeme, tak to není jako dřív, že jsem za pět minut sbalená a jedu. Takto si musím s partnerem domluvit hlídání. Ale v tom není u nás žádný problém, takže ty nevýhody nějak nevidím.“* U účastnic výzkumu MM, MJ a MR vnímáme jako

nevýhodu hlavně určité omezení svobody, volnosti či ztrátu soukromí. MJ hovoří nejen o omezení svobody, ale také o tom, že si ještě nestihli s partnerem užít naplno svého mládí a musí se věnovat povinnostem spojených s dítětem: *„No tak pro mě je nevýhodou asi to, že nemám tu moji svobodu, a že už musím vždycky plánovat i co bude se synem. Už se nemůžeme jen tak s partnerem sbalit a jet na dovolenou. Nebo mi někdy píšou kamarádky, ať s nimi někam jdu, a já třeba nemůžu, protože malý je nemocný. Jo jako po tom se mi trochu stýská. Někdy asi mám ten pocit, že jsme si ještě dost neužili, ale na druhou stranu cítím tu velkou zodpovědnost a hold to teď musí jít stranou.“* Pro MM je největší nevýhodou to, že nemůže chodit s přáteli na různé párty a akce: *„Fíha... možná jednou nevýhodu vidím v tom, že nechodím tak často na různé akce.“* MR pozoruje největší nevýhodu ve ztrátě soukromí: *„Tak asi...každý rodič si samozřejmě stěžuje na to, že nemá ten čas na sebe, že nemá soukromí, že je pořád v jednom kole, ale k tomu prostě patří. Tohle si musí člověk uvědomit, když chce založit rodinu.“* Dále jsme se účastnic výzkumu ptali, jestli nezávidí svým kamarádům či přátelům jejich svobodu, volnost a to, že nemají žádné zábrany a povinnosti spojené s péčí o dítě. Avšak setkali jsme se spíše se zápornými odpověďmi, kdy účastnice výzkumu vypovídaly, že spíše kamarádky závidí jim. Např. MR uvádí: *„Spíš se setkávám s tím, že nám právě ti svobodní trochu závidí to, že máme už tu rodinu, ten dům, a oni právě ještě nic anebo začínají a mají ten začátek takový ten těžší, prostě že je to teprve čeká a my už prostě v klidu užíváme ten život.“*

5.3 Výchova

Třetím vzniklým tématem je výchova. O výchově můžeme říct, že patří bezesporu k jednomu z nejtěžších úkolů rodiče. Toto téma se zaměřuje na to, jak je pro rodiče výchova dítěte důležitá, a jaký v ní vidí smysl do budoucnosti. Také zde neopomínáme určité klady a zápory, které mohou být s výchovou spojeny. Mimo jiné na výchovu jako takovou může mít velký vliv výchova vlastních rodičů, tedy prarodičů dítěte, čímž se v uvedeném tématu také zabýváme.

Téma vzniklo na základě uvedených kategorií:

Přístup k výchově a Já vs. můj rodič.

Každý rodič si pod výchovou dítěte představuje něco jiného, a proto se názory rodičů v tomto směru mohou častokrát velmi lišit. Obzvlášť v dnešní době se můžeme setkávat s rozporuplnou škálou vnímání či chápání podstaty výchovy. Na základě toho jsme se

v rámci našeho výzkumu zajímali o to, co si vůbec mladí rodiče myslí o výchově v dnešní době, a zda vnímají výchovu jako něco, co je pro život dítěte důležité. Všechny účastnice výzkumu se ztotožňují s názorem, že výchova je velmi důležitá. MR upozorňuje ve své výpovědi na to, že výchova není důležitá pouze v dnešní době, ale byla důležitá i v dobách minulých, je odrazem našich předků a předává se z generace na generaci. MR uvádí: „*Výchova dítěte je důležitá v jakékoli době. V té dnešní, i v té z minulosti, protože naše děti jsou odrazem výchovy našich předků. Vše jde z generace na generaci a hodně rodičů tohle ani nepostřehne. A navíc každý rodič do své výchovy dává kousíček ze sebe a to je krásné, to se mi strašně líbí.*“ MM hovoří o důležitosti výchovy ve spojitosti s vlastní zkušeností, kterou získala při svém povolání vychovatelky ve školní družině: „*Já si myslím, že v dnešní době je výchova velmi důležitá. Jelikož jsem před mateřskou dovolenou vlastně pracovala jako vychovatelka ve školní družině, tak vím, jaké dnešní děti dokážou být a co dokáže tzv. volná výchova.*“ O volné výchově se zmiňuje také MJ, která ji považuje za stále častější jev dnešní společnosti. Při výchově svého dítěte se však snaží o úplný opak a tvrdí: „*Pro mě je výchova velice důležitá a zvlášť právě v té dnešní době. Přijde mi, že dneska už se na tu výchovu tak nedbá, že některé děti rostou jako dříví v lese. Přijde mi, že výchova je dnes čím dál více volnější, děti jsou drzé a jejich rodičům to snad nevadí nebo co. Pro mě je důležité, aby můj syn byl dobře vychovaný, a taky se o to s partnerem snažíme. Samozřejmě nikdo vám nezaručí, že se nám to podaří, ale snažíme se o to. Chceme, aby syn jasně věděl, kam může a kam nemůže zajít. Chceme, aby se uměl chovat a celkově byl slušný.*“ ML ve své výpovědi hovoří o tom, že dnešním dětem chybí nejenom morální výchova, ale také výchova k pohybu, čemuž se ve své výchově snaží vyvarovat: „*Pro mě výchova důležitá je určitě. Myslím si, že děti dnešní doby ztrácejí řád a morálku. Nejsou třeba vůbec vedeny k pohybu, a potom tu vzniká ten problém obézních dětí. Myslím si, že je důležité v nich vztah k pohybu vybudovat už v raném věku. Dále je pro mě důležité, aby moje děti dodržovali určité zásady a dohody, které máme domluvené... prostě tak, aby měly v sobě klid a jistotu.*“ Podobný názor na to, že dnešní děti mají problém s morálním chováním, pozorujeme i u účastnice výzkumu MV, která nesouhlasí s výchovou, v níž se rodič snaží dítěti všechno jen a pouze vysvětlovat. Domnívá se, že pouze „vysvětlující“ výchova nemá na dítě správný účinek a vede k nevychovanosti. MV uvádí: „*Tak výchova je určitě důležitá a nejen v dnešní době. Ale přijde mě, že některé maminky hodně všechno řeší, že se má vysvětlovat, ale to podle mě někdy nestačí. Děti jsou pak rozmazlené, neposlouchají a někdy se s nimi těžko ve společnosti komunikuje, domlouvá a hlavně se někdy neumí ani cho-*

vat k cizím dětem. Nechtějí půjčit hračky, ostatní děti bijí a podle mě by v tomto měli rodiče zakročit.“

Na výchově dítěte by se měli podílet oba rodiče. Avšak ne vždy je to možné, např. z důvodu pracovní vytíženosti a snahy rodinu finančně zajistit. S tímto problémem se ztotožňují účastnice výzkumu MJ, MR a MV, které hovoří o tom, že výchova dítěte padá více na jejich bedra, protože tráví s dítětem celé dny, kdežto partner chodí do práce. MJ navíc upozorňuje na problém, kdy je dítětem považována za více zlého rodiče, avšak jen proto, že s ní dítě tráví celý den a na tatínka se více těší: *„No... tak myslím si, že více je ta výchova na mě, ale to proto, že jsem se synem byla více doma já, jako než začal chodit do školky. To jsem byla já za tu nedobrou, když jsem mu něco zakázala, a pak přišel tatínek, za kterým se hned hrnul, aby se pomazlil. Nebo já s ním třeba procházím různé knížky, jak se správně chovat a tak. Ale i partner umí syna usměrnit, když dělá něco, co nemá.“* MR a MV se shodují v tvrzení, že větší podíl na výchově mají ony jako matky, protože partner tráví spoustu času v práci, ale snaží se na výchově také určitým způsobem podílet. MR uvádí: *„Ted' je hloupá doba ohledně toho času, protože většinu času strávíme prací, a tak to má i partner, prostě nemá čas. Věčně je v práci, takže jsem na to z 60% sama, ale když je doma, tak je vidět, že se snaží podílet na výchově.“* Podobně to funguje také v rodině MV, která má na výchově dítěte větší podíl, avšak otec dítěte se to snaží vynahrazovat o víkendech: *„No tak většinu času trávím s dcerou sama, protože partner bývá dlouho v práci a po práci ještě hodně dělá v dílně. Ale o víkendu jezdíme pryč a trávíme chvílky všichni spolu. Takže ta výchova je samozřejmě ted' víc na mě, protože partner pracuje, aby nás finančně zajistil. Ale pomáháme si navzájem v péči o dítě, bavíme se, jak chceme svou dceru vychovávat, a k čemu bychom ji chtěli v budoucnu vést.“* O vzájemné spolupráci a společném podílu partnerů na výchově hovoří i ML, která tvrdí: *„No tak hlavně se snažíme být příkladem, dodržovat domluvená pravidla a režim. Samozřejmostí je, že je učíme slušnému chování, stolování a ohledu k ostatním. Máme na to s partnerem stejný pohled, takže si ve výchově nepodrážíme nohy.“*

Rodiče se snaží svou výchovou ovlivňovat dítě již od raného dětství. Proto nás také zajímalo, jaký význam má výchova pro budoucí život dítěte. Pro všechny účastnice výzkumu má výchova pro dítě do budoucnosti velký význam, avšak každá z nich ho vnímá z jiného úhlu pohledu. Pro MM je důležité, aby si dítě bylo do budoucna vědomo jistých hranic, které zabrání v rozvoji asociálního chování: *„Určitě velký význam pro mě má výchova, protože co by z něho vyrostlo, kdyby neznal určité hranice. Myslím si, že maximálně tak*

nějaký násilník, feťák, což v dnešní době je prostě všude kolem, ale my se budeme snažit, abychom ho vychovali co nejlíp, a snad se nám to povede.“ Podobně se k problému staví i MJ, která navíc upozorňuje, že výchova se odrazí později v dospělosti dítěte, až bude mít svou vlastní rodinu: *„No tak určitě velký význam. Když budeme syna dobře vychovávat, tak potom v té budoucnosti bude vědět, co je slušné, co je správné, jak se má chovat. Pokud bychom ho neučili těmto věcem, tak by z něho mohl vyrůst no... no prostě někdo, kdo nerespektuje žádnou autoritu a myslí si, že může dělat cokoliv, se mu zlíbí. I to, jak ho vychováváme, tak se odrazí potom v jeho životě, až bude velký, až třeba on bude mít svoji vlastní rodinu. Chci, aby ze sebe předával jenom to dobré a hlavně dokázal rozlišit, co je dobré a co špatné.“* Stejný názor víceméně pozorujeme i u MV, která se snaží prostřednictvím výchovy být pro dítě vzorem do budoucnosti: *„Určitě má výchova pro budoucí život dcery velký význam. Tak jak se chováme mezi sebou doma, tak si určitě vezme příklad s sebou do života.“* ML chápe významem výchovy pro budoucí život dítěte hlavně to, že pomáhá dítě připravovat na život samotný a učí ho plnit si své povinnosti: *„Myslím si, že velký. Syn už v tomhle raném věku má doma povinnosti, mezi které patří např. to, že musí podávat prádlo k sušení, vyhazovat odpad do koše, zalévat květiny, a další jiné činnosti. Děláme to proto, aby věděl, že se povinnosti musejí plnit celý život.“* Pro MR spočívá význam výchovy především ve formování dítěte, jeho usměrňování a v přípravě na život: *„Ehm, význam je velký. Díky nám se naučí spoustu důležitých věcí do života, které bude potřebovat. Musí umět rozeznat, co je dobré a co naopak není. Do určitého věku formujeme jejich osobnost, udáváme směr, ale pak přijde chvíle, kdy dítě má svůj názor a snaží se samostatnosti. V takové chvíli musíme prostě nechat to dítě poznat život na vlastní kůži. Můžeme radit, když budou chtít, ale většinou už jen přihlížíme, jak tvoří svůj vlastní příběh.“*

Dále jsme se účastnic výzkumu dotazovali, co konkrétně je pro ně ve výchově důležité a na co kladou největší důraz. Opět zde můžeme pozorovat shodnost odpovědí v tom, že největší důraz kladou účastnice výzkumu na dodržování režimu, určitého řádu, ale také na hranice či důslednost ve výchově. MV uvádí: *„Určitě je pro mě důležitý režim. Zatím kladu největší důraz ve výchově na nějaký řád a režim, který chci, aby dcera měla a dodržovala ho.“* Podobně se vyjadřuje MR, která vyzdvihuje řád, režim, ale navíc také důslednost ve výchově, trpělivost a laskavost, kterou ke svým dětem pocítuje: *„Největší důraz... tak asi aby dítě mělo nějaký řád života. Jako co se vykonává v určitý čas během dne, nebo to čištění zubů, když má jít spát. No a potom nesmí chybět důslednost a trpělivost a určitě i laskavost.“* MJ považuje dodržování režimu také za důležité, ale klade důraz i na pocho-

pení určitých hranic a na důslednost, kterou projevuje při kontrole požadavků, které má na dítě: „*Jak už jsem říkala, chci, aby syn byl dobře vychovaný, takže opravdu dbám na to, aby plnil to, co má. Třeba co se týče režimu, tak se snažím o to, aby věděl, kde se jí kdy si může hrát, kdy chodí spát a tak. Podle mě záleží na tom, jaké hranice dítěti rodič stanoví a především, jak je důsledný při tom, když po dítěti něco chce.*“ ML klade ve výchově největší důraz na režim, slušné chování a na úklid: „*Dbám na dodržování režimu, stanovených pravidel, třeba na slušné chování, na tom hodně lpím. Co se týče dodržování pravidel, tak tím mám třeba na mysli to, že chci, aby syn věděl, že když se jedna hračka vytáhne, tak se první uklidí ta, se kterou si do teď hrál.*“ MM vidí svůj důraz ve výchově v tom, že nenechá dítě, aby dělalo všechno, co chce, ale snaží se o to, aby vědělo, co smí a co už je přes čáru: „*Nechci být teda jako ta matka, co své dítě bude za všechno kárat a popřípadě ho pořád jenom bít, ale nejsem ani ta matka, co když dítě schválně opatlá stěnu, tak mu řekne: no ty jsi ale šikovný chlapeček.*“ Výchova může mít na dítě pozitivní i negativní důsledky. Proto jsme se snažili zjistit, co účastnice výzkumu vnímají za určité klady, ale i zápory výchovy. MM považuje za největší pozitivum na výchově to, že právě jejím prostřednictvím stanovili dítěti spánkový režim: „*Máme stanovený režim na spaní a fakt jako večer usíná pravidelně ve stejnou dobu.*“ MR hovoří o tom, že výchovou docílili toho, že jejich dítě je samostatné a dokáže se samo obsloužit: „*Kladné pozoruji to, že časem se děti chtějí učit samostatnosti, samy se oblékají, jí jídlo, uklidí si třeba hračky, obslouží se na toaletě. To teďka jsem za to strašně ráda kvůli malé. Chtějí vám pomoci při práci, je toho prostě povíc.*“ ML upozorňuje ve své výpovědi na to, že aby s sebou mohla výchova přinášet jistá pozitiva, musí být požadavky přiměřené věku dítěte a zároveň respektovat jeho senzitivní období: „*Výchova dětí by dle mého měla být přiměřená věku dítěte, nechám syna se samotného obléct, ale vím, že si ještě nedokáže zavázat boty, tak na tom ve třech letech nebudu trvat. Jinak se dokáže vyjádřit v krátkých větách, tak ho nechám vyřídit krátký vzkaz, ale nepožaduji po něm nic složitějšího, chci, aby byl správně motivovaný.*“ MV chápe pozitiva výchovy v tom, že se dítě učí rozeznávat v životě dobro a zlo: „*No tím kladem výchovy je asi to, že je prostě důležitá pro to, abychom mohli děti vést k tomu, co je dobré, aby to třeba, až budou větší, dokázali rozlišovat, co je dobré a co špatné.*“ Jistou podobnost s tímto názorem pozorujeme u MJ: „*Výchovou učíme děti být dobrým člověkem.*“ Mimo klady, které s sebou výchova přináší, jsme se zajímali také o zápory výchovy. Účastnice výzkumu MM a MJ se shodují v názoru, že žádný zápor či nevýhodu ve výchově nevidí. MJ: „*Tak to opravdu nevidím žádný.*“ ML, MR a MV vnímají za největší zápor

výchovy přehnané požadavky na dítě, které mohou mít negativní vliv na vývoj osobnosti dítěte. ML uvádí: *„Záporem je asi to, že někdy mají rodiče na děti moc velké požadavky, které třeba nedokážou zvládnout a pak se cítí, že jsou špatní, že nezvládnou to, co maminka nebo tatínek chce, a už v té době může dojít k tomu, že bude mít dejme tomu nízké sebevědomí.“* MR považuje za zápor ve výchově mimo přehnané požadavky na dítě také to, když rodiče své dítě srovnávají s ostatními dětmi, nebo jsou natolik ambiciózní, že si své neuskutečněné sny realizují na vlastních dětech: *„Zápory... ve výchově třeba vysoké nároky na ty děti, aby v určitém věku uměly to, co ostatní. Když to tak není, tak je to děsí a bojí se, že něco udělaly špatně. Nebo jim rodiče lajnují děsně moc kroužků, takže dítě ani neví, která bije a najednou je konec týdne.“* S tímto názorem se ztotožňuje i MV: *„Někdy výchova může být i záporem, třeba když se ti rodiče snaží dítě vychovávat tak, že si na něm nějak plní ty své sny a vedou ho k něčemu, co pro to dítě třeba není důležité, co ho nebaví a tak.“*

To, jak rodiče dítěte přistupují k výchově, může být nepochybně ovlivněno zkušeností, kterou mají převzatou od svých rodičů. I proto jsme se také ptali, zda tomu tak je. Všechny účastnice výzkumu bez výjimky potvrzují, že jejich výchova je určitě výchovou, kterou dříve u svých rodičů viděly, ovlivněna. MM a ML: *„Ano, to určitě ano.“* MJ také vidí mezi sebou a svými rodiči určitou podobnost: *„No... tak to můžu asi říct, že určitě ano (smích). I když jsem vždycky tvrdila, že nebudu jako má rodiče, tak bohužel jsem (smích).“* MV upozorňuje na to, že většinou předáváte to, co znáte, tedy určité naučené vzorce chování: *„Já myslím, že asi jo. Jsem ráda za to, jak mě rodiče vychovali, a jak mě naučili řešit určité situace. Podle mě se tomu asi nejde úplně vyhnout, většinou předáváte to, co znáte, co jste někdy zažili.“* Podle MR ovlivňují její výchovu nejen zkušenosti převzaté od vlastních rodičů, ale spíše i prarodičů, s nimiž v dětství trávila velké množství času: *„Myslím, že ano. I to dobré, co nás rodiče naučili, i to špatné. To jde naší rodinou z generace na generaci a líbí se mi, že každý dává do vínku trochu.“* Dále jsme se snažili zjistit, v čem si účastnice výzkumu myslí, že se ve výchově svých dětí podobají vlastním rodičům, a všechny potvrzují, že se svým rodičům podobají. MJ se ztotožňuje se stejnými výchovnými metodami, které si pamatuje z dětství: *„Často se přistihnu, že jsem se třeba zachovala úplně stejně jako mamka. Myslím si, že i používám stejné výchovné metody jako oni. Třeba řeknu synovi, že jestli si po sobě hned ty hračky neuklidí, tak mu v tom pokojíčku udělám ještě větší nepořádek, aby měl co uklízet (smích). No já jsem to nesnášela. Ale jinak si myslím, že hlavně mě ta jejich výchova ovlivnila v tom, že se taky snažím, stejně jako oni,*

o to, aby ze syna vyrostl dobrý, slušně vychovaný člověk, který ví, co si může dovolit.“ ML pozoruje jak odlišnosti, tak i podobnosti v porovnání své výchovy a výchovy své matky, ze které si však bere příklad: *„No tak moje mamka, co si pamatuju, bývala dost ústupná. A to já nejsem, takže v tom se lišíme. Ale podobné jsme si v tom, že ona vždy byla vřelá a milující, vždy mi pomohla a naslouchala mi. A v tom si z ní беру příklad a jednou bych chtěla být taky taková.*“ Se svou matkou se ztotožňuje i MM, která tvrdí: *„Mám takový stejný přístup, jak měla moje maminka třeba k nám, že se snažím být kamarádká a fakt se snažím si se synem utvářet hezký vztah.*“ MR pochází z neúplné rodiny, také později vyrůstala spíše u svých prarodičů, avšak zastává názor, že každý v sobě svého rodiče má: *„Já si z dětství moc nepamatuji, takže nedokážu říct, co by to mohlo být. Ale myslím, že každý z nás má svého rodiče zakódovaného v sobě, aniž bychom si to kolikrát uvědomovali. Nemyslím ve všem, ale něco určitě ano.*“ Prarodiče jsou pro dítě velmi důležitými osobami. Proto jsme se také účastnic výzkumu dotazovali, zda a jak jim prarodiče dětí zasahují do výchovy. Všechny potvrdily, že ano, avšak můžeme zde pozorovat mírné rozdíly ve způsobu zasahování. U ML a MM můžeme pozorovat určité mezigenerační rozpory, co se týče výchovy. MM tvrdí: *„No to víte, že ano (smích). Ze začátku mě to teda pěkně štvalo. „To nedělej, to mu nedávej, to jsme vám taky nedávali“, a já vždycky řeknu „jo, ale já mu to prostě dám.“ Nebo „né, však to nevádí, že to udělal“, a já říkám „jo mami, ale mě to prostě vadí, že to udělal“. Takže ano, mluví nám do toho, i přítelovi rodiče nám do toho mluví.*“ ML uvádí, že nejvíc jí matka zasahuje do výchovného přístupu: *„Nejvíc asi mamka zasahuje v tom, že si myslí, že jsem na děti až moc přísná, ale já se jí snažím vysvětlovat, že nechci, aby děti byly rozmazlené a dělaly si, co chtěly.*“ MJ ve své výpovědi hovoří o tom, že prarodiče dítěte jí nejvíc mluví do stravování a také někdy dochází k podrývání rodičovské autority: *„No tak samozřejmě, že mi rodiče zasahují do výchovy, ale to je asi dáno i tím, že jsem měla malého brzo. Zasahují jak moji rodiče, tak i rodiče partnera. Víc ale asi dám na moji mamku (smích). Nejvíc mi zasahují do stravy syna. Nejradši by do něj cpali sladkosti, buchty a tak, ale já to moc nechci, jakože nezakazuju to úplně, ale jsem na to opatrná. Taky samozřejmě sem tam podrývají tu naši autoritu, když mu dovolí něco, co my jsme mu zakázali. Tak to mě dokáže rozčílit nejvíc. Podle mě by rodiče měli respektovat to, co si přejeme my, jako rodiče malého. Ale zase chápu to, že by pro něj nejradši udělali první poslední.*“ MR považuje roli prarodičů za důležitou, avšak zpočátku pro ni bylo těžké přijmout určité zásahy do péče a do výchovy dítěte ze strany prarodičů, kteří se snažili předávat svou vlastní zkušenost a vnucovat vlastní pravdu: *„Já*

myslím, že to je důležité, ale odsad' podsad'. Třeba když jsem měla první dítě, tak se mi snažili spoustu věcí vysvětlit, hodně mi pomáhat, i když jsem třeba věděla, co dělám, ale drzost mi nedovolila prostě říct „já vím, jo, neříkej mi to, já to vím“. No a teď syn jezdí třeba na víkendy na obě strany prarodičů, a co za metodu výchovy použijí, to už nechávám prostě na nich. Ale vždycky jsem ráda, když mi prarodič sám upřímně poví, co se ten den přihodilo, abych měla aspoň obrázek o tom, jak se dařilo či nedařilo, protože abych věděla, jak se choval.“ V návaznosti na danou odpověď nás tedy zajímalo, co účastnice výzkumu MR vnímá jako dobrou radu a co jako nepříjemné zasahování do výchovy, na což odpověděla následovně: „Dobrou radu vnímám asi tak, když se na tu radu v podstatě zeptám já druhých, a odpověď je taková, kterou prostě potřebuju slyšet. No a nepříjemné zasahování do té výchovy je asi když ten prarodič ví, že mám jiný názor, ale i tak mi vnutí svůj a tvrdí, že ten jeho je ten správný. Tak to mi přijde nevhodné, protože každý má jiný úhel pohledu na tu danou situaci.“ O podobné situaci mluví také MV, která prarodiče respektuje, ale vždy si vše udělá na základě vlastního rozumu a přesvědčení: „Rodiče nám do výchovy zasahují. Jako myslím si, že by měli říct svůj názor, ale rodiče ať si dělají podle sebe. Já si je vyslechnu, ale nakonec si stejně všechno udělám podle svého uvážení. Nemám ráda, když se mi snaží vnutit nějaký svůj názor nebo postup něčeho, co bych měla jak udělat. Nebo co je třeba pro malou nejlepší. Já je sice respektuju, poslechnu si to, ale myslím si, že já vím, co je pro moji dceru dobré.“

5.4 Způsob výchovy

Čtvrtým a posledním vzniklým tématem je způsob výchovy, který mladí rodiče při výchově svých dětí preferují. Toto téma objasňuje, jak výchovně rodiče na své dítě působí, a k jakému stylu výchovy se přiklání. Dále se téma zaměřuje na autoritu, důslednost a hranice ve výchově, a v neposlední řadě také na odměny a tresty.

Téma vzniklo na základě uvedených kategorií:

Výchovný styl, zásady ve výchově a výchovné prostředky.

Každý rodič přistupuje k výchově svého dítěte jiným způsobem. Účastnic výzkumu jsme se dotazovali, jaká je podle nich optimální výchova. ML tvrdí, že je pro ni důležité, aby se děti mohly samy projevit, avšak musí vědět, kde jsou jejich hranice: „No tak já nechávám děti, aby si samy hrály, aby se samy projevovaly, ale musí vědět, kde jsou hranice. Většinou je nechám dovádět, ale jen do té míry, než vidím, že by je jejich počínání mohlo

ohrozit.“ MM se při své výchově snaží s dítětem nejdříve promluvit a vysvětlovat, avšak v případě jeho neuposlechnutí se nebrání zasáhnout i jiným způsobem: „*Určitě si první prostě s tím dítětem promluví, snažím se mu všechno první vysvětlit. A když to nezabere nebo když zlobí, tak ho plácnu přes ruku nebo přes zadek, prostě aby si uvědomil, že se to nesmí. Děti by prostě měly vědět, co smí, a co nesmí.*“ Ve výchově MR můžeme pozorovat, že se snaží vyvarovat rozkazům, ale ne vždy to jde. Především je pro ni však důležitá vzájemná spolupráce mezi ní a dítětem: „*Asi když spolu dobře vycházíme tak, abychom nemuseli ukládat nějaké rozkazy, ale abychom ukládali spíš úkoly, které je potřeba plnit, jako třeba úklid pokoje, nepořádek po sobě, navzájem si to objasnit a takhle si pomáhat navzájem. Takže když mě syn požádá o spolupráci ohledně úklidu, tak není problém. Ale většinou si to uklidí sám, protože už ví prostě, kolik mám já práce v kuchyni jo, ale ukázkové to prostě někdy není. Když má špatnou náladu, tak se bohužel bez rozkazu neobejdu, třeba „obleč se, musíme už jít do školky“, a on do toho fňuká jo, nechce se mu, tak tohle bývá někdy nahoře a někdy dole. Jak kdy.*“ MR také zmiňuje, že se s partnerem někdy v názorech na výchovu rozcházejí a vzniká mezi nimi určitý rozpor: „*Občas, když k výchově přistupuje partner příliš tím tvrdým přístupem, převážně slova, která zraňují, a potom tělesné tresty.*“ Dále jsme se snažili zjistit, jakou výchovu účastnice výzkumu zastávají, zda autoritářskou, liberální či demokratickou. Tedy ke které výchově se přiklání nejvíce. Z výpovědí účastnic výzkumu vyplývá, že se snaží přistupovat k výchově demokraticky a k liberální výchově zaujímají spíše negativní postoj. MV, MM, MJ a MR se jasně staví k demokratické výchově. MV uvádí: „*Tak asi podle toho, o co jde. Myslím si, že by dítě nemělo přerůst rodičům přes hlavu. Mělo by vědět, že rodiče chtějí to nejlepší pro své dítě, i když to někdy nechápu a myslím si pravý opak. Já osobně zastávám kompromis a myslím si, že vše je i někdy o domluvě a hlavně vzájemném porozumění. Pro mě je důležité nějak vnímat to, co dcera chce, co si přeje. Rodič musí stát za svým dítětem.*“ MM je také zastánkyní demokratické výchovy a tvrdí: „*Nejsem ani příliš hodná, ale nejsem ani taková ta matka, která je přísná.*“ Pro MJ je ve výchově důležité, aby dítě mohlo projevit svůj vlastní názor, dále vzájemná spolupráce a kontrola plnění požadavků. Také upozorňuje na vyváženost přísnosti a lásky při vychovávání dítěte: „*Já si myslím, že demokratickou. Prostě chci, aby se syn taky projevoval, řekl, co opravdu chce a co se mu třeba nelíbí. Ale když mu řeknu, aby něco udělal, tak chci, aby to splnil, a potom si to jdu zkontrolovat. Jako snažím se být na něj i přísná, ale na druhou stranu mu pořád říkám, že ho miluju, a že je šikovný a tak. Aby věděl, že i přes tu přísnost dostane lásku. Snažíme se se synem společně do-*

mlouvat na tom, co se bude dít, co budeme dělat, aby to dopředu věděl a mohl se na to třeba nějak sám připravit. A musím říct, že to na něj celkem funguje.“ MR také zastává demokratickou výchovu: *„Já rozhodně určitě demokratickou. Tak snažím se být přísná, ale většinou kompromisní, tedy když nejde o nic zásadního. Komunikujeme mezi sebou, vyjednáváme spolu kompromisy.*“ Na druhou stranu se však MR staví negativně k liberální výchově, o které tvrdí: *„Ty jo, tož to se mi nezdá jako dobrý nápad taková výchova, to se mi nelíbí, aby si dítě říkalo, kdy půjde spát, nebo kdy si dá sladké, aniž by mělo dovoleno, nebo si nemuselo uklízet hračky, když už má v pokoji nepořádek. To bych asi fakt nedalo no.*“ ML jako jediná z účastnic výzkumu zastává názor, že svou roli ve výchově mohou zastávat všechny tři typy, a tvrdí: *„No tak já si myslím, že kdyby se všechny typy výchovy skloubily dohromady, tak by to byla výchova ideální. Já se asi snažím brát z každého typu něco.*“ K liberální výchově se ML vyjadřuje následovně: *„Myslím si, že když se děti nechají vychovávat volně, tak se nedokážou v dospělém věku zařadit do společnosti.*“ Na zvolený styl výchovy může mít také velký vliv to, jaký vztah mezi sebou rodiče s dětmi mají. Proto jsme se účastnic výzkumu ptali, jak by popsaly vztah mezi nimi a dítětem. MR ve své povědi hovoří o vzájemném respektu a pochopení: *„Myslím si, že dobrý. Říkáme si pokud možno pravdu, náš vztah nějak nezveličujeme, neslibujeme si hory doly. Snažím se o to, aby byl kladný a přirozený. Prostě upřímnost a čistota myšlenek, to je to hlavní. Klidně prostě synovi řeknu, že jsem unavená a že se chvilku natáhnu na gauči, a on prostě jo běž, já si půjdu hrát. To se mi strašně líbí.*“ ML a MV se shodují v názoru, že jejich vztah s dětmi je založený na kamarádském přístupu. ML uvádí: *„Náš vztah je velmi vřelý. Snažím se být pro své děti kamarádkou a dovádíme spolu bez hranic. Ale také samozřejmě ví, že musí poslechnout.*“ MV se snaží navíc také o to, aby mezi ní a dítětem bylo určité souznění, které se bude stále prohlubovat a vyústí ve vztah, který bude tak krásný, jako měla MV se svou vlastní maminkou: *„No tak to se těžko popisuje, protože to je něco úžasného a nepopsatelného. Já myslím a vnímám náš vztah jako kamarádský, plný lásky, vymýšlíme spolu pořád nějaké blbosti, aby měla dcera radost. A taky doufám, že se náš vztah bude prohlubovat a budu mět krásný vztah jako jsem já měla se svojí maminkou.*“ MJ hovoří o vztahu s dítětem jako o vzájemném respektu, toleranci a silném poutu: *„Já myslím a teda i v to doufám, že mám se synem velmi dobrý vztah. Jak já, tak i partner. Myslím, že jsme tak všichni na společné vlně a dokážeme si porozumět a vyjít vstříc. K synovi mám samozřejmě silné pouto, ale to asi jako každá maminka. Syn mě respektuje, ale umíme se spolu smát a dělat hlouposti, a to si myslím, že ten vztah posiluje. Ukázat tomu dítěti,*

že netrváte jenom na tom, že se musí něčemu učit a tak, ale ukázat mu, že si s ním chcete hrát, zablblnout si a třeba někdy dělat i to, co si přeje on.“ MM stejně jako MJ hovoří o silném poutu, které je mezi ní a dítětem, avšak navíc zde můžeme pozorovat i jistou závislost dítěte na matce: *„No, dovolím si říct, že můj vztah se synem je velice silný. Když ho třeba někdo hlídá a syn začne plakat, a já jenom dojdu a začnu na něho mluvit, tak se najednou začne usmívat a je šťastný.“*

Na úspěšnost výchovy mohou mít vliv určité výchovné zásady, v rámci kterých hovoříme o autoritě, důslednosti a hranicích ve výchově. Účastnic výzkumu jsme se dotazovali, co vnímají jako autoritu, co si pod pojmem autorita představují a zda si myslí, že v jejich výchově autorita funguje. ML chápe autoritu následovně: *„Pod autoritou vidím respekt, určitě ne strach.“* Stejný názor mají také MV, MJ a MR. Podle MV je ve výchově důležitá autorita z důvodu nastavení vztahů a důvěry: *„Podle mě musí dítě cítit k rodičům určitou autoritu, aby spolu byli schopní vyjít. Pod autoritou vidím respekt. Určitě si nemyslím, že by se dítě mělo rodiče bát. Lepší je, když nastane problém, aby se dítě rodičům svěřilo a problém řešili společně.“* O autoritě spojené se strachem hovoří i MJ: *„Autorita je asi taky důležitá. Samozřejmě ne tak, aby se dítě klepalo strachy, ale taková ta přirozená autorita, přirozený respekt, který by to dítě mělo k rodiči mít. Já bych řekla, že u nás je ta autorita tak vyrovnaná. Myslím si, že nás jako autoritu bere, a když zvýšíme hlas, tak ví, že je něco špatně.“* Zajímavě a odlišně se k autoritě staví MR, která sice také hovoří o respektu, avšak z její výpovědi vyplývá, že autoritu by měl v rodině zastávat otec: *„Tak já si myslím, že autorita by měl být prostě otec, což u nás i funguje, dá se říct. Autorita je pro děti důležitá, potřebují vedení, důslednost, lásku, péči. Prostě já si myslím, že od každého trošku, aby to fungovalo, jak má. Dítě by se nemělo bát nebo naopak nemít úctu k rodiči, to je nejhorší. Nejlepší je ten zdravý respekt. A kapku strachu, když něco provede.“* MM pod autoritou chápe respektování starších osob, k čemuž se také snaží své dítě vést: *„Určitě chci, aby syn chápal, že když rodiče, nebo i když babička s dědou, nebo prostě starší obecně, někdo něco řekne, tak by to měl udělat.“* Dále nás zajímalo, jakou roli hraje ve výchově účastnic výzkumu důslednost, zda se projevuje, a případně jak. Všechny účastnice výzkumu se shodují na názoru, že důslednost je pro výchovu dítěte podstatná a důležitá. Také se shodují na tom, že při výchově svých dětí jsou důsledné a trvají na plnění stanovených požadavků. MJ uvádí: *„No... já si myslím, že každý rodič by měl být důsledný a opravdu čekat, až dítě splní to, co má. A hlavně zůstat neoblomný a nepovolit. Podle mě je důležité vytrvat, protože jinak děti zjistí, že povolíte, a už ho to nenaučíte.“* S tímto názorem se zto-

tožňuje i MV a dodává, že důslednost v jejich výchově závisí ještě na dané situaci: „*Důslednost je důležitá proto, aby se dítě naučilo dělat správné věci, na kterých si trváme, aby dělalo. Pokud budeme vytrvalí ve svých požadavcích na dítě, tak je začne časem respektovat a vlastně je přijme jakoby za své. Důslední jsme ale podle toho, o jakou situaci se jedná. Pokud je to třeba to, že nechceme, aby šahala na sporák, tak to důslední jsme. Prostě důslední jsme v situacích, které by mohly být pro malou nebezpečné. Pokud se jedná o něco méně závažného, tak jak kdy, záleží na situaci, no.*“ ML vyjmenovává konkrétní činnosti, ve kterých je při výchově důsledná: „*Pro mě je ve výchově důležitá důslednost. Vracím syna třeba posbírat hračky, učím ho dostatečně zalít květiny, nebo se umýt.*“ MR se domnívá, že se jim důslednost ve výchově vyplatila: „*Důslednost... díky tomu syn zvládne spoustu úkonů sám, jako např. to mytí rukou, toaleta, nalití vody do skleničky, nachystání příboru k obědu, zametení lopatkou a smetáčkem, když něco rozsype, no a ten úklid pokojku. Je toho víc, ale na tohle jsem si vzpomněla, takže asi... prostě si myslím, že ta důslednost se nám daří.*“ Také jsme se ptali, kdo z partnerů dítěti více ustupuje, avšak dozvěděli jsme si, že to je velice vyrovnané a záleží na tom, o co se jedná. „*No jako většinou držíme za jedno. Někdy se stane, že já vidím danou věc jako malichernost a přejdu ji, ale partner ji začne řešit*“ uvádí ML. Stejným způsobem to chodí i u MR: „*Ehm... je to jak kdy. Někdy jsem já, někdy prostě partner. Třeba ohledně sladkého, tak to partner ustoupí, ale já ne.*“ MJ zastává názor, že ústupnější je ve výchově partner, který se nechá dítětem snadno ovlivnit: „*Ústupnější... řekla bych, že partner (smích). Stačí, aby na něho malý udělal psí oči, a často mu něco povolí, ale jen, když se nejedná o nic důležitého.*“ O tom, zda bude výchova úspěšná, mohou rozhodovat i jisté hranice, které rodiče svému dítěti stanovují a dbají na to, aby byly v mezích normy. Účastnic výzkumu jsme se dotazovali, jaké hranice mají jejich děti stanovené. Pro ML je důležitá bezpečnost: „*Hlavně to, že nesmí nikomu ubližovat anebo i sám sebe ohrožovat.*“ MV hovoří především o stanoveném režimu: „*No... pro nás je asi teď zatím tou hranicí dodržování režimu, který máme stanovený. Hlavně asi ten spánek, že když řekneme, že se jde spát, tak se prostě jde.*“ MJ považuje za stanovenou hranici slušnost, jasnou domluvu, režim a úklid hraček: „*No... chceme, aby se syn uměl chovat, když jdeme někam ven. Takže dbáme na to, aby uměl pozdravit, když někam přijde. Také vedeme syna k tomu, aby pochopil, že nic není zadarmo, a že nemůže mít všechno, co chce. Takže když jdeme do obchodu, tak se s ním dopředu domluvíme, jestli si může něco vybrat a případně co to bude. Dbáme na ten spánek, aby chodil spát v pravidelnou dobu, a to nám funguje. A vyžadujeme, aby si po době uklízel hračky a uměl*

se k nim chovat. “ Na určitý spánkový režim dbá i MR, která navíc hovoří o hranici slovní, účtě k lidem, o pravdomluvnosti a úklidu pokoje: „*Tak já si myslím, že ta úcta k člověku, slovní hranice, prostě jako nevhodná slova, občas mu to uletí. Pak asi časová hranice, že nechci, aby šlo dítě spát v deset večer. Jo, a aby vlastně nelhal a snažil se říkat vše upřímně. Neuklizený pokoj je pro nás taky hranice. Prostě vždy se najde nějaká hranice, která by se neměla překročit jak u dětí, tak i u nás, dospělých.*“ Způsob výchovy může být ovlivněn výchovnými pravidly, která si rodiče v rámci své výchovy stanovují. Proto nás zajímalo, jaká pravidla platí na děti účastnic výzkumu. MV hovoří o tom, že konkrétní pravidla ještě stanovená nemají, ale snaží se, aby dítě chápalo, co si smí dovolit a co ne: „*No tak zatím ty pravidla začínám postupně určovat. Třeba jí řeknu, že to nesmí dělat nebo chytat, že to je fuj, a když neposlechne asi na 5x, tak jí dám přes zadek (smích), jestli se tomu tak dá říct. Takže jako úplně ty pravidla ještě nemáme, ale zase chci, že když nebude poslouchat, tak že to tak nenechám, a že to nebudu opakovat pořád dokola.*“ U účastnic výzkumu MJ, ML a MM shledáváme stejné výchovné pravidlo, a tím je pravidlo „počítám do tří“. Poté většinou následuje nějaký trest či spíše zákaz. MJ upozorňuje na to, že první dítěti vysvětlí, co po něm požaduje, požadavek jednou zopakuje a poté zvyšuje hlas. Nejvíce na dítě funguje, když mu hrozí, že se mu večer nebude číst pohádka: „*Většinou používám slova jako počítám do tří. Ale asi začínám tím, že synovi vysvětlím, co po něm chci. Pokud syn nedbá, tak mu to ještě jednou zopakuju. Potom už začínám zvyšovat hlas a počítám do tří. Potom asi začnu takovým tím vyhrožováním, ale v uvozovkách, že jestli neudělá to a to, nebo jestli hned nepřijde, tak mu třeba něco zakážu. Na syna asi nejvíc funguje to, když mu řeknu, že mu večer nepřečtu pohádku. To už potom raději poslechne, protože bez pohádky nechce usínat.*“ Podobnou situaci můžeme pozorovat u MR, pro jejíž dítě je také hrozbou to, že se nebude moct dívat na pohádku. Jinak ale nehovoří o žádných pravidlech, spíše dbá na to, aby dětem všechno dostatečně vysvětlila, aby nedošlo k nedorozumění: „*Spíš používám větu „Jestli neuvidím ten pokoj uklizený, tak neuvidíš pohádku.“ A to on na to slyší. Prostě když něco neudělá a nebude pohádka, tak on už jde a uklízí a hotovo. Pro mě je asi ve výchově nejdůležitější být ten trpělivý člověk, důsledný a snaha si vše prostě vysvětlit těmi slovy, aby nedošlo k nedorozumění, protože děcka kolikrát nepochopí. Chci, aby pochopily, jak to ten dospělý myslí nebo co tím chci říct, co od nich žádám. Tohle jsou prostě pro mě ty důležité pravidla.*“ ML tvrdí, že po tom, co napočítá do tří, se uchyluje k mírnému fyzickému trestu a odebrání věci: „*No tak pokud se synovi nechce poslechnout, tak začnu počítat do tří. A on moc dobře ví, že když řeknu tři, tak dostane přes*

zadek a ta činnost, kterou dělal je tím ukončena, anebo mu seberu ten předmět, se kterým zlobil.“ U MM toto pravidlo můžeme také pozorovat, avšak tvrdí, že v jejich případě dítě umí poslechnout i na poprvé: „Pravidlo třikrát a dost teda zavedené máme, ale moc často u nás funguje pravidlo jednou a dost.“

Výchovné prostředky, mezi které zařazujeme odměny a tresty, jsou neodmyslitelnou součástí každého výchovného procesu. Předtím, než však dítě odměníme či potrestáme, na něj máme nějaký požadavek, který chceme, aby splnil. MR se snaží svůj požadavek uložit klidně, avšak ne vždy to jde, a musí se uchýlit k použití rozkazu, na který její dítě nereaguje příliš dobře: *„Rozkazem nic nevyřeším, to ještě víc zhorší situaci. Syn se kvůli rozkazům... prostě u toho řve, vždycky se rozbrečí a tím pádem vůbec nevnímá okolní svět a nejde s ním vůbec pracovat, natož aby si něco zapamatoval. Ale neříkám, že to mezi námi někdy nerupne jo. Když už je toho fakt nad hlavu, mám toho fakt dost, tak prostě taky rozkazu, i řev občas nastane, přeci jen jsem jenom člověk a páru prostě taky potřebuju upustit.“* MJ říká, že reakce na její požadavky je vždycky jiná: *„Někdy se syn sebere a třeba ty hračky začne uklízet, ale někdy se vzteká a pláče, že to nechce dělat.“* Odměna je pro každé dítě pozitivním ukazatelem toho, že udělal něco správně. Účastnic výzkumu jsme se proto dotazovali, jaké odměny ve výchově uplatňují. Všechny účastnice výzkumu se shodují na tom, že nejvíce ve výchově uplatňují citové a slovní odměny. MV uvádí: *„Zatím u nás stačí slovní odměny, jakože třeba řeknu „jé, ty jsi moje šikulka“, dám jí pusinku a pohladím ji. Myslím, že to je pro ni teď nejdůležitější a nic jiného nepotřebuje. Hlavně vědět, že ji máme rádi.“* S tímto názorem se ztotožňuje také MM: *„Já si myslím, že odměnou pro mého syna je i to, když se s ním jenom pomazlím, potulím, pohladím ho, řeknu mu, jak je šikovný, jak ho mám ráda. Myslím, že tato forma je mnohem lepší, než mu dávat za každou věc nějakou novou hračku nebo nějaké kokina a podobně.“* ML se k odměnám vyjadřuje následovně: *„Tak ve většině případů používám slovní odměny. Často syna chválím, objímám, pusinkuju a tak.“* O slovní odměně hovoří i MJ, která ale upozorňuje na to, že si nepřeje, aby její dítě dostalo odměnu za každý malý úspěch: *„Já jsem spíš pro slovní odměnu, raději ho pochválit, pohladit, obejmout ho, říct mu, že mi udělal radost, a že si třeba může vybrat pohádku před spaním. Někdy dostane i nějakou tu sladkost. Jo, anebo je moc rád, když si spolu sedneme a zahrajeme si spolu nějakou hru, co má rád. Ale nechci, aby syn pokaždé, když udělá něco, co mu řeknu, tak aby něco dostal. To podle mě není správné, protože já chci, aby to udělal, protože ví, že to pro něj má nějaký smysl a ne kvůli odměnám.“* MR, stejně jako jiné účastnice výzkumu, uvádí: *„Většinou je to tak, že ho za každý*

úspěch pochválím, on je za to rád. Sladkosti nebo drobné hračky řešíme spíše na výletech, takže u nás funguje spíše slovní odměna a děti neočekávají nic materiálního.“ V souvislosti s materiální odměnou nás zajímalo, jak se k takové odměně účastnice výzkumu staví, ale setkali jsme se spíše s negativní odpovědí u všech účastnic. Avšak do budoucna se tomu některé z nich nebrání. MR: *„Materiálního? Nee.“* MJ: *„Materiálního určitě ne. Ani si nepřejí, aby to dělali prarodiče, že si budou syna něčím kupovat.“* MV: *„Zatím nic materiálního jako odměnu nepoužíváme. Později, až bude větší, tak asi jí třeba budu kupovat nějaké kokino nebo nějakou hračku, pastelky a tak.“* MM: *„Dávat mu po každé prostě věci, tak to vede podle mě k rozmazlenosti. Sladkosti nedáváme vůbec, ale časem třeba, jednou za čas, ano, proč ne. Ale že bych to praktikovala teda pořád, tak to teda určitě ne.“* ML jako jediná používá materiální odměnu, avšak v případě, že dítě dlouhodobě o něco usilovalo: *„Něčím materiálním odměním syna za dlouhodobé snažení a následné dosažení cíle. Někdy mu dám nějakou sladkost, nebo mu koupím nějaké pomůcky k tvoření, třeba pastelky, voskovky, barevné papíry, nebo i omalovánku. Hračku kupuju výjimečně.“* Dále nás zajímalo, co je podle účastnic výzkumu pro jejich děti největší odměnou. Rozdíl zde můžeme pozorovat v tom, že největší odměna také závisí na věku dítěte. Účastnice výzkumu MM a MV se shodují v názoru, že největší odměnou pro jejich dítě je blízkost rodiče. MM: *„Já si myslím, že zatím je pro něj takovou velkou odměnou, když může být s náma.“* MV: *„Největší odměnou je pro ni asi to, že ji pochválím, pohladím, dám jí pusu.“* Pro děti účastnic výzkumu MJ a MR je největší odměnou sladkost. MJ uvádí: *„Největší odměnou je pro něj podle mě ta sladkost, protože to není častá odměna.“* Stejně se vyjadřuje také MR: *„Tak největší odměnou bude ta sladká odměna v jakékoli podobě, od kinder po žvýkačku.“* Rozdíl můžeme opět pozorovat ve výpovědi ML, která hovoří o výletu, jako o největší odměně: *„Největší odměnou pro něj bude asi výlet, to se vždycky moc raduje, když mu něco slíbíme.“* Děti reagují na získanou odměnu dle účastnic výzkumu velmi pozitivně. Nejčastější reakcí je projevená radost, štěstí či třeba poděkování. ML: *„Za odměnu mi poděkuje, a má z ní radost.“* MR: *„...je velice nadšený, úplně happy jak dva grepy.“* MV: *„...je ráda, usmívá se...“* MJ: *„...je moc rád a hezky poděkuje...“*

Tresty patří, na rozdíl od odměn, k negativním ukazatelům toho, že dítě udělalo něco nežádoucího. Proto nás zajímalo, nejenom jaké odměny, ale i tresty uplatňují účastnice výzkumu v rámci své výchovy. Z jejich výpovědí jsme se dozvěděli, že se ani jedna z nich nebrání mírným tělesným trestům a nezaujímá vůči nim negativní postoj. Ve výchově MR můžeme mimo tělesný trest pozorovat ještě zákaz určité činnosti či strašení, které používá

partner, avšak MR s ním nesouhlasí: „*No, přiznám se, občas mi ruka vyletí. Ale většinou zákaz je takový, že když si neuklidí hračky, neuvidí pohádku, nebo nedostane kokino, atd. Partner ho straší čertem, a to z toho nejsem moc nadšená, protože na Mikuláše byl hodně vyjukaný a ani si nevzpomněl na tu básničku nebo písničku. Ale já ho nestraším ničím.*“ ML navíc uvádí, že kromě fyzického trestu, odvádí velmi rozčilené dítě do jiné místnosti: „*No tak nejčastěji to je asi plácnutí přes zadek, nebo odvedení do jiné místnosti. To hlavně v případě, když je syn moc rozčilený a vzteká se. Tak ho odvedu do jeho pokoje, aby se uklidnil a vrátil se, až bude uklidněný. Jinak mu třeba veznu ten předmět, se kterým zlobí.*“ U MJ je zajímavé, že dříve, než se uchýlí k uložení trestu, se snaží zjistit příčinu nesprávného chování dítěte: „*Trestem je pro syna právě to, když mu večer před spaním nechci přečíst pohádku, ale zase to nedělám často, protože si myslím, že čtení pohádek je pro děti důležité. Pokud se syn vzteká a vyvádí, tak se nebráním ani tomu, aby dostal přes zadek, když udělá opravdu něco, co se nesluší. Ale první si zjišťuju, co udělal a proč to udělal.*“ MV a MM se ve svých výpovědích shodují na tom, že tresty ve své výchově zatím příliš neuplatňují, ale to je dáno věkem dětí, které z toho, podle účastnic výzkumu, nemají rozum. MV tvrdí: „*Zatím skoro žádné, kromě plácnutí přes zadek, ani nevím, jestli to dcera jako trest chápe. Podle mě asi moc ne.*“ MM odpovídá velmi podobně, avšak uvažuje nad uplatňováním trestů do budoucnosti: „*Tresty zatím velice neuplatňujeme žádné. Myslím, že je na to syn ještě moc malý. Samozřejmě, až trochu povyroste, a bude mít víc rozumu, tak začneme třeba praktikovat plácnutí přes zadek, přes tu ruku, prostě aby věděl. Už jsme to sice párkrát dělali, ale podle mě z toho vyloženě ještě rozum nemá. Ale určitě pro něj bude jednou trestem, když mu zabavíme s partnerem telefon anebo počítač (smích).*“ Stejně jako u odměn nás zajímalo, co je tedy podle názoru účastnic výzkumu pro jejich dítě největším trestem. MM a MV se shodují v myšlence, že kvůli věku dítěte ještě nedokážou posoudit, co je pro jejich dítě největším trestem. Avšak ML za největší trest pro své dítě považuje strašení čertem: „*Největším trestem je postrašení. Musím se přiznat, že syna strašíme čertem a toho se moc bojí.*“ Největším trestem pro dítě může být i nedočkání se pohádky, jak tvrdí MJ: „*Největším trestem je ta nepřečtená pohádka před spaním.*“ S tímto názorem se ztotožňuje i MR, která ale navíc někdy uplatňuje jako trest zákaz běhání po venku: „*Největším trestem to bude určitě to sledování pohádek, a potom když mu třeba zakážu jít ven, když prostě chce jít moc ven. Takže tak.*“ Reakce na trest mohou být různorodé, proto jsme se účastnic výzkumu dotazovali, jak jejich děti na uložení trestu reagují. Nejčastěji účastnice výzkumu hovoří o pláči, vzteku, uraženosti, zavírání do pokoje

a v případě malých dětí i o smíchu. MR uvádí: „*Když reaguje na trest, tak je to většinou fňukání, občas pláč, vztek, vše prostě podle dané situace, jak je to závažné. Vždycky má v očích cvrčky a buď si klekne, nebo se zavře do pokoje, zavře za sebou dveře a končí. On se tam uklidní, třeba si začne hrát, je zase chvilku klid a pak vyleze a je jak sluníčko, jak kdyby se nic nestalo.*“ Podobně vypadá situace i u ML, která hovoří o tom, že i její dítě se dokáže samo uklidnit: „*Při trestu, třeba když ho odvedu do toho pokoje, tak začne plakat, nebo když mu veznu nějakou tu hračku nebo něco, tak se urazí, ale po chvíli si jde hrát s něčím jiným.*“ MJ se vyjadřuje následovně: „*Když dostane přes zadek, tak ví, že něco udělal špatně a snaží se tomu jindy vyvarovat. Když mu nechci přečíst tu pohádku, tak je smutný, někdy i pláče a snaží si ji vydobýt.*“ Účastnice MV a MM se opět ztotožňují v názoru na to, že jejich děti jsou příliš malé na to, aby si z případného trestu něco vzaly. MV uvádí: „*No tak zatím mi přijde, že je jí to nějak jedno (smích), přece jen je ještě celkem malá. Ale tak jako někdy se tomu zasměje, jindy možná radši poslechne a nechá toho.*“ Podobně to probíhá u MM: „*Ze začátku to nechápal, co to prostě znamená, tak jsem ho teda plácla přes tu ručičku. Byl překvapený, zabořilo ho to a od té doby nám to neudělal.*“ V neposlední řadě jsme se také snažili zjistit, jak rodiče dětí, tedy účastnice výzkumu, reagují na reakce svých dětí, které jsou potrestány. MV, MR a MJ se shodují v tom, že se snaží svým dětem vysvětlit a objasňovat, co se stalo a proč se to stalo, aby pochopily trest jako důsledek svého nežádoucího chování. MV řeší vzniklou situaci následovně: „*Tedka se snažím spíš hodně vysvětlit, někdy jí pohrozím „tytyty“, anebo odvedu pozornost někde jinde.*“ MR se přiznává k tomu, že někdy se už nedokáže udržet a nechá se vyvést z míry: „*Tak snažím se v klidu, nechám ho vyvztekat, ale když už je to strašně dlouho to vztekání tak už jako... už se nedokážu udržet a taky občas zařvu no. Ale když už je toho opravdu moc. Snažím se prostě nehalekat hned. Je to jak kdy.*“ Účastnice výzkumu MJ si za trestem stojí a nenechá se dítětem oblomit, i když jak přiznává, není jí to příjemné: „*Já nepovolím, i když mi ten jeho pláč nedělá dobře. Prostě mu zopakuju, co se stalo, proč mu tu pohádku nepřečtu, uklidním ho a popřeju mu dobrou noc a řeknu mu, co budeme dělat další den. Takže tak nějak to u nás chodí. Ale spíše se snažíme těm trestům vyhýbat.*“

6 INTERPRETACE DAT

V uvedené kapitole se zaměřujeme na samotnou interpretaci dat, která jsme získali pomocí kvalitativního výzkumného šetření. Podle Švaříčka a Šed'ové (2014, s. 244) chápeme interpretaci dat jako „*systematický rozbor toho, co kategorizovaná data a nalezená spojení vlastně znamenají.*“ Na základě realizovaných rozhovorů jsme získali informace, které nám poslouží k zodpovězení jednotlivých dílčích výzkumných otázek a následně nám umožní odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, a naplnit tak hlavní cíl výzkumné práce, kterým je snaha o nalezení podobností ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití.

Dílčí otázka č. 1: Jaké důvody vedou mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny?

Důvody, proč mladí dospělí žijící v nesezdaném soužití zakládají rodiny, mohou být velmi různorodé. Jak jsme se dozvěděli z výpovědí účastnic výzkumu, nejčastější motivací k založení rodiny byla **touha po změně, prohloubení a posunutí vztahu na vyšší úroveň**. Jedním z důvodů byl také **věk**, ať už partnera, který se chtěl stát otcem do určitého věku, tak samotných účastnic výzkumu, které se také chtěly stát **mladými maminkami**. Vliv na založení rodiny měla také **jistota v partnerovi a dosavadní stabilita vztahu**, které přispěla k tomu, že se účastnice výzkumu cítily na založení rodiny připravené. Pouze jedna účastnice výzkumu toto tvrzení popírá, protože těhotenství bylo neplánované, a přestože její vztah s partnerem byl stabilní, tak neměla k založení rodiny žádný důvod. V narození dítěte do rodiny, v níž partneři žijí v nesezdaném soužití, nepozorují účastnice výzkumu žádné **výhody**, až na **případně jednodušší opuštění vztahu, s čímž se může pojit určitá partnerská nezávislost, a mimosoudní domluva v případě rozchodu partnerů**. Naopak **nevýhodou** podle účastnic výzkumu je, že v případě úmrtí partnera **nevzniká nárok na vdovský či vdovecký důchod**. Avšak za největší nevýhodu v narození dítěte nesezdaným partnerům, považují účastnice výzkumu **rozdílné příjmení matky a dítěte**, což často uvádí matky do nepříjemné situace. **Sňatek není** pro většinu účastnic výzkumu **na prvním místě**, i přesto se ale všechny jednou vdávat chtějí, a to hlavně z důvodu získání stejného příjmení jako mají partner a dítě. Z výpovědí účastnic vyplývá, že v jejich případě je svatba důležitější pro ženu, než pro muže, a i přesto, že se s partnerem zasnoubili, tak prioritou bylo zajištění bydlení, či si partneři z finančních důvodů nemohli svatbu dovolit. Pro jednu účastnici výzkumu je svatba z důvodu víry velmi důležitým životním bodem. V době za-

kládání rodiny se mladí rodiče potýkali s **různými problémy, ať už zdravotními, psychickými** (z důvodu dlouhodobé nemožnosti otěhotnět), **pracovními či finančními**. S odchodem na mateřskou dovolenou se jedné z účastnic snížil příjem, s čímž se může pojít vzniklá finanční závislost na partnerovi. Pro jednu účastnici výzkumu se stalo problémem **přerušeni studia vysoké školy**, a s tím spojené změny dosavadních plánů. Za největší problém, se kterým se partneři na počátku zakládání vlastní rodiny potýkali, je dle výpovědí účastnic výzkumu, **společné bydlení partnerů**. Někteří z nich v té době ještě bydleli odděleně, každý u svých rodičů, nebo společně v pronajatém bytě či v rodinném domě rodičů jednoho z partnerů. Brzké rodičovství může mít řadu výhod i nevýhod. Za **výhody brzkého rodičovství** účastnice výzkumu považují určitý **nadhled v různých situacích, odhodlanost, uvolněnost, větší fyzickou i psychickou zdatnost, mladistvý elán, dostatek energie a schopnost zvládat tempo dětí**, a v nespolední řadě především **bližší a kamarádský vztah s dítětem**. Mezi největší **nevýhody** naopak řadí hlavně **omezení volnosti, svobody, soukromí, spontánnosti, potřeby plánovat volný čas či zkrácení mladistvého a bezstarostného života**.

Dílčí otázka č. 2: Jaký význam má rodičovství pro mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití?

Význam rodičovství pro mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití je opravdu velký, protože s sebou přináší do života mladých lidí mnoho změn. Z výpovědí účastnic výzkumu se můžeme dozvědět, že rodičovství je změnou, která může nést svá pozitiva i negativa. Jedná se ale především o **změnu k lepšímu, kdy dosavadní život je po narození dítěte naplněn láskou** a veškerá pozornost je věnována dítěti, díky němuž je rodina schopna se ještě více semknout. Mezi změny, se kterými se musely účastnice výzkumu vyrovnávat, patří např. i nedostatek spánku, nedostatek času na domácnost, celodenní péče o dítě a neustálý strach o něj. Dále také nedostatek času na sebe sama. Podstatná je i schopnost vyrovnat se s koncem intimity, volnosti a soukromí. **Rodičovství do života mladých rodičů přináší neskutečné množství lásky, pocit štěstí a naplnění, radosti i starosti, nový pohled na život, nové zkušenosti a umění radovat se z maličností**. Pro jednu účastnici výzkumu se rodičovství stalo milníkem pro **posílení vztahu s vlastní matkou**. Avšak mimo všechno to krásné a veselé, musíme zmínit, že **rodičovství je podle účastnic výzkumu také o strachu, stresových situacích a velkém pocitu zodpovědnosti**. Některé účastnice výzkumu nevnímají nic, co by jim mělo rodičovství v životě vzít. **Avšak za největší ztrátu, která se**

s rodičovstvím pojí, je ztráta soukromí a vlastního prostoru, svobody a pocitu jistoty a bezpečí. Rodičovství ovlivňuje nejenom životy jednotlivců, tedy matky a otce dítěte, ale především i jejich partnerský vztah. Podle účastnic výzkumu má rodičovství vliv na celou jejich osobnost, která je ovlivněna především po psychické stránce. Cítí větší přecitlivělost, upjatost na dítě, neustálý strach a stres, a nic pro ně není důležitější než jejich dítě. Rodičovství má také vliv na rozvoj vlastní zodpovědnosti a starostlivosti, umění jednat s rozmyslem, plánovat a učit se novým dovednostem spojených s péčí o rodinu a domácnost. Nejenom pro matky, ale i pro otce se změnil v životě spousta věcí. Pro některé se styl života nezměnil, matky svou roli přijaly automaticky a jedna z nich tvrdí, že každý v sobě rodičovský pud má, a to i přesto, že se může potýkat s jistými pochybnostmi, obavami či pocitem nejistoty. Podle ostatních účastnic výzkumu měli ale někteří otcové z počátku problémy vyrovnat se s příchodem dítěte do rodiny, a projevovali se jistou zdrženlivostí, nezájmem či nespoluprací. Poté, co děti povyrostly, se vztahy mezi otci a dětmi zlepšovaly, a dnes mají mezi sebou krásný vztah a aktivně se dětem věnují. Rodičovství mělo velký vliv i na samotný vztah mezi partnery. Účastnice výzkumu hovoří především o tom, že došlo k posílení a upevnění vztahu, kdy si partneři byli vzájemnou oporou, avšak museli si zvyknout na to, že se již nemohou věnovat jenom sami sobě. Jinému páru chybí právě zmiňované soukromí, a proto považují za nutné naučit se rozdělovat čas mezi dítě a partnera.

Dílčí otázka č. 3: Jaká je podstata výchovy dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití?

Výchova je pro život dítěte velmi důležitá a její podstatou je, že pomáhá dítěti **orientovat se v dnešním světě**. Stále více se setkáváme s volnou výchovou dětí, jejímž následkem je hlavně ztráta povědomí dítěte o tom, co je to řád a morální chování. Podle jedné z účastnic výzkumu nestačí dítěti pouze vše vysvětlovat, protože to může vést až k určité rozmazlenosti a celkové nevychovanosti dítěte, které nerozumí tomu, co je správné. **Pro mladé rodiče je důležité, aby dítě znalo své hranice, dodržovalo domluvené zásady a pravidla, a umělo se slušně chovat**. Výchova je důležitá pro to, protože právě **jejím prostřednictvím umožňujeme dítěti, aby v sobě cítilo klid a jistotu**. Výchova je také odrazem výchovy našich předků, předává se z generace na generaci a každý do ní přináší něco nového. Podle účastnic výzkumu má výchova velký význam pro budoucí život dítěte. **Největší význam je spatřován v přípravě dítěte na život jako takový, výchova se poté může odrazit**

v jeho budoucí rodině, proto je důležité být dítěti dobrým příkladem. **Skrze výchovu se dítě naučí plnit své povinnosti, znát své hranice, rozeznat, co je dobré a co špatné.** Podle výpovědí účastnic výzkumu můžeme výchovou zabránit také rozvoji rizikového chování a celkově můžeme osobnost dítěte formovat a usměrňovat, čím lze jednoznačně budoucnost dítěte velmi ovlivnit. Účastnice výzkumu přikládají výchově velký důraz, který kladou na **dodržování režimu, řádu a stanovených pravidel.** Dále dbají na **slušné chování, povědomí o tom, co si mohou děti dovolit a plnění požadavků,** mezi které patří např. úklid vlastních věcí či dodržování hygieny. Podstatou při kladení těchto požadavků je dle účastnic především to, aby byly ve výchově svých dětí důsledné, trpělivé a laskavé. Na výchovu dětí má bezesporu velký vliv i zkušenost, kterou účastnice výzkumu získaly od svých rodičů. Děti tak vychovávají podle naučených vzorců chování, protože každý má svého rodiče zakódovaného v sobě, aniž by si to třeba uvědomoval. Nejčastěji se účastnice výzkumu setkávají s tím, že mají s vlastními rodiči na výchovu jiný pohled, a proto mezi nimi vznikají rozpory. Často jim prarodiče dětí mluví do výchovy, do stravování dětí, podřívají jejich autoritu, snaží se předávat vlastní zkušenosti, vysvětlovat, pomáhat, ale i vnučovat vlastní pravdy a názory. Pro účastnice výzkumu je však důležité, aby prarodiče respektovali přání, které jako rodiče dětí mají. Mimo jiné, výchova by s sebou měla přinášet do života jisté klady. Jedním z nich je přiměřenost požadavků. Pokud budou požadavky na dítě přiměřené, dítě bude více motivováno k jejich plnění a lépe se naučí např. samostatnosti či péči o vlastní osobu. Také se naučí respektovat stanovená pravidla, a díky stanovenému režimu bude vědět, co může očekávat. Prostřednictvím výchovy se může naučit rozeznávat dobro a zlo a stát se tak dobrým člověkem. Naopak velkým záporům ve výchově jsou přehnané požadavky na dítě, které mohou být spojeny s ambiciózními rodiči, kteří si skrze své děti plní vlastní sny a nutí děti dělat věci, které ony samy nechtějí. To však může mít negativní dopad na osobnost dítěte.

Dílčí otázka č. 4: Jaký způsob výchovy preferují mladí rodiče žijící v nesezdaném soužití při výchově svých dětí?

Způsob výchovy může být do jisté míry ovlivněn vztahem, který mezi rodičem a dítětem funguje. Účastnice výzkumu tvrdí, že jejich vztahy s dětmi jsou založeny na vřelosti a silném poutu, přirozenosti, nezveličování, upřímnosti, vzájemném respektu a pochopení, dále tento vztah vnímají jako kamarádský, plný lásky, avšak důležitá je pro ně i autorita. Samotnou **autoritu chápou jako přirozený respekt,** nikoliv strach dítěte z rodiče. Děti ve-

dou např. k respektu ke starším osobám, a snaží se, aby byl jejich vztah s dětmi založen na důvěře a úctě. Za velmi důležitou považují i **důslednost**, které pro ně představuje hlavně trvání si na svých požadavcích, mezi které patří např. úklid hraček, dodržování hygieny, způsob stolování, zalévání květin a další. Díky důslednosti se děti naučí dělat spoustu činností samostatně a jejich vykonávání se stane automatické. Z výpovědí účastnic výzkumu vyplývá, že nejvíce preferují **demokratický styl výchovy**. Například se snaží se o to, aby děti měly možnost **projevit svůj vlastní názor, komunikují, společně se domlouvají na věcech, vyjednávají kompromisy, objasňují a vysvětlují, hledají vzájemné porozumění, vnímají přání a touhy dětí, ukládají úkoly a kontrolují jejich plnění, spolupracují a snaží se o vyváženost přísnosti a lásky ve výchově**. Jedna z účastnic výzkumu upozorňuje na přísný přístup svého partnera, který někdy používá zraňující slova a mírné tělesné tresty, s čímž nesouhlasí. Naopak nejméně se účastnice výzkumu přiklání k liberálnímu výchovnému stylu. Dle jedné z nich se dítě v případě volného vedení nedokáže dobře začleňovat do společnosti. Se způsobem výchovy souvisí i určitá pravidla, která mají rodiče nastavená. **Nejčastěji používaným pravidlem je pravidlo „počítám do tří“ či pravidlo „3x a dost“**. Pokud děti neuposlechnou, tak většinou přichází trest v podobě plácnutí přes ruku nebo zadek, „vyhrožování“ nepřečtením pohádky a tak podobně. Pro jednu z účastnic výzkumu je **důležitým pravidlem ve výchově trpělivost, důslednost a dostatečné vysvětlování**, aby dítě pochopilo, co je po něm požadováno, a nedošlo tak ke zbytečnému nedorozumění. Součástí výchovného procesu jsou bez pochyby **výchovné prostředky**, mezi které zařazujeme odměny a tresty. **Nejvíce jsou preferovány slovní a citové odměny**, jako je např. pochvala, objetí, pomazlení, pusa, projevení lásky, vyjádření radosti nebo i přečtení vybrané pohádky či hraní oblíbené stolní hry. Materiální odměny nejsou příliš podporovány. V případě jedné účastnice výzkumu mohou vést k rozmazlenosti dětí, podle druhé účastnice je materiální odměna za dlouhodobé snažení a dosažení cíle. V případě materiální odměny volí účastnice výzkumu sladkost, pastelky, voskovky, omalovánky a ve výjimečném případě hračku. **V rámci trestů jsou nejvíce uplatňovány mírné fyzické tresty**, jako je např. plácnutí přes ruku či přes zadek, avšak mimo to také **zákaz určité činnosti, zabránění nějaké věci, nepřečtení pohádky, postrašení čertem nebo odvedení do jiné místnosti**. Jako největší odměnu vnímají děti, v závislosti na jejich věku, slíbený výlet, sladkost, ale i pochvalu, pohlazení či pusu. Největším trestem je pak třeba postrašení čertem, nepřečtení pohádky před spaním, zákaz sledování pohádky nebo zákaz jít ven za kamarády. V případě získání odměny reagují děti **poděkováním, úsměvem, projevem**

radosti, spokojenosti a štěstí. V případě potrestání se nejčastěji projevují děti **pláčem, vztekem, smutkem, zavíráním se do pokoje či snahou vydobýt si to, co chtějí**. Menší děti jsou z trestu překvapené, protože tomu ještě nejsou schopny úplně rozumět.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké podobnosti ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí nalézáme u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití?

Každý rodič a každá rodina je v našem výzkumném šetření velmi individuálním případem, avšak i přesto mezi nimi můžeme najít podobnosti, které mají ve zkušenosti s rodičovstvím a výchovou společné. Účastnice výzkumu se ve většině případů shodují na tom, že největší motivací pro založení rodiny bylo **posunutí vztahu** a určitá **přípravenost na rodinu**, která byla podpořena pocitem **jistoty v partnerovi**. ML a MV mají pro založení rodiny společnou motivaci, která spočívá v jejich věku, protože se chtěly stát **mladými maminkami**. V rámci výhod a nevýhod nesezdaného soužití, se ML, MM a MV shodují na tom, že žádné výhody tohoto soužití nepozorují, a MM a MR se ztotožňují v názoru, kdy výhodu vidí v určité **partnerské nezávislosti** a v případě rozchodu partnerů v **mimosoudní domluvě**. Za nevýhodu nesezdaného soužití považují všechny účastnice výzkumu **rozdílné příjmení od partnera a dítěte**, čímž u nich často vzniká nepříjemná situace. I přesto se ale shodují v názoru, že **sňatek pro ně není na prvním místě, avšak jednou se všechny vdát chtějí**, aby s partnerem a dětmi tvořili rodinu v pravém slova smyslu. Za největší překážku v době zakládání rodiny vnímají účastnice výzkumu **bydlení**, které vyřešily nejčastěji společným bydlením v rodinném domě u vlastních rodičů.

Narození dítěte do života s sebou přineslo dle účastnic výzkumu **velké změny**, v rámci kterých se shodují především na tom, že se potýkají s **neustálým strachem o dítě, pochybnostmi o sobě samé, velkou změnou je i ztráta intimity a soukromí, a nedostatek času na sebe či na domácnost**. Největším přínosem rodičovství je dle účastnic výzkumu neskutečné **množství lásky, štěstí a radosti**, které jim dává. MM a MJ se také shodují v názoru, že rodičovství jim přineslo hlavně **nové zkušenosti** a uvědomění si, jak náročné je pečovat o jinou osobu. ML a MV nevnímají žádné ztráty spojené s rodičovstvím, a MM, MJ a MR se shodují v názoru, že rodičovství jim vzalo hlavně **soukromí a vlastní prostor**. Pro všechny účastnice výzkumu je však společné to, že **neztrácí nadhled a berou věci s nadsázkou a humorem**. Všechny účastnice výzkumu se snaží najít si čas jen sama pro sebe. Tento čas se snaží využít především pro spánek, sport, nákupy, kosmetiku, kama-

rádky, ale hlavně dohání péči o domácnost. **Čas strávený s partnerem považují** všechny účastnice výzkumu **za důležitý**, a snaží se dbát na to, aby minimálně jednou týdně byli s partnerem sami. V tomto čase se pak věnují např. sledování filmů, návštěvě kina, společné večeři či návštěvě wellness. Rodičovství má na účastnice výzkumu bezesporu velký vliv. Shodují se na tom, že od doby, co se staly matkami, pro ně **není nic důležitější, než jejich dítě**, získaly **nový pohled na svět, staly se více zodpovědné a starostlivé**. MM, MJ a MV se shodují na tom, že rodičovství ovlivnilo jejich vztah s partnerem pozitivně a ještě více ho posílilo. Být rodičem v brzkém věku s sebou nese různé výhody i nevýhody. Za největší výhody, na kterých se účastnice výzkumu shodují, patří především **dostatek energie, lepší fyzická zdatnost a bližší vztah s dítětem založený na kamarádství**. Naopak jako největší nevýhodu vnímají **omezení volnosti, svobody a soukromí**. Ve většině případů se také shodují na tom, že pro ně není nevýhodou to, že nemohou trávit čas se svými vrstevníky na různých akcích.

Výchova dětí je v dnešní době pro všechny účastnice výzkumu velmi důležitá, avšak každá z nich vidí její důležitost v něčem jiném. Zde pozorujeme jistou shodu pouze v tom, že se **nepřiklání k volné výchově dětí** a ztotožňují se v názoru, že dnešní děti ztrácí řád a morálku, proto je důležité, aby měly stanovené určité hranice. MJ, MV a MR se shodují v tvrzení, že výchova jejich dětí leží více na nich samotných, a to především z důvodu pracovního nasazení otce, který tráví hodně času v práci, a výchova tak zůstává hlavně na matce dětí. Účastnice výzkumu se naprosto shodují v tom, že **výchova má pro budoucí život dítěte velký význam**, a to hlavně z toho důvodu, že prostřednictvím výchovy připravují dítě na život jako takový a jsou mu příkladem. Všechny se také shodují na tom, že je důležité **přikládat výchově velký důraz**, který kladou nejvíce na dodržování režimu a stanovená pravidla. Účastnice výzkumu zastávají názor, že jejich **výchova je jednoznačně ovlivněna zkušenostmi, které získaly od svých vlastních rodičů**, a shodují se na tom, že by jejich rodiče měli do jejich výchovy zasahovat v co nejmenší míře, a především by měli respektovat jejich přání.

Způsob výchovy může být ovlivněn vzájemným vztahem mezi rodiči a dětmi. U všech účastnic výzkumu pozorujeme, že jejich **vztah s dítětem je velmi dobrý, vřelý, kamarádský a silný**. Na základě jejich výpovědí můžeme říct, že všechny se snaží své děti vychovávat stylem **demokratické výchovy**, což se projevuje především v tom, že **dbají na vzájemnou komunikaci, domluvu, porozumění, vyjednávání kompromisů, ukládání úkolů a kontrolu jejich plnění**. Odmítavě se staví k liberálnímu způsobu výchovy. Ve

výchově je pro účastnice výzkumu **důležitá autorita**, v rámci které se shodují na tom, že by měla být chápána jako přirozený respekt, nikoliv strach dítěte z rodiče. Mimo to jsou ve výchově **důsledné a trvají na plnění svých požadavků**. Mezi výchovné prostředky zařazujeme odměny a tresty. V rámci odměn můžeme u účastnic výzkumu najít podobnost v tom, že nejčastěji používají **odměny slovní a citové, mezi které patří např. pochvala, pomazlení, objetí, pusa či jiný projev lásky**. Materiální odměny příliš nezastávají, avšak jednou za čas svolí k nějaké sladkosti. V rámci uplatňování trestů pozorujeme, že se účastnice výzkumu nebrání používání **mírných tělesných trestů, jako je plácnutí přes ruku či přes zadek**. Podobnou zkušenost vidíme i v reakcích dětí na výchovné prostředky, kdy v případě odměny poděkují, mají radost a jsou šťastné, a v případě udělení trestu se účastnice výzkumu potýkají se smutkem, pláčem, uražeností či vztekem dětí. Takovou situaci pak řeší tak, že si dítěte nevšímají a čekají, až ho vztek přejde a samo se uklidní.

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce je „Rodičovství a výchova dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití“. V rámci uvedeného tématu jsme se zaměřili na zjišťování zkušeností, které mají mladí rodiče s rodičovstvím a výchovou, a snažili jsme se mezi nimi najít určité podobnosti. Mladá dospělost je považována za přechodné období mezi adolescencí a dospělostí v pravém slova smyslu. Toto období bývá pro jedince často přechodové a plné životních milníků. Jedním z nich může být právě přechod k rodičovství. Mladí dospělí patří k cílovým skupinám sociální pedagogiky. Domníváme se, že v poslední době jsou velmi diskutovanou a žádanou cílovou skupinou, což bylo také jedním z podnětů proto, abychom se na ně v rámci psaní diplomové práce zaměřili. Dalším důvodem bylo také dosavadní neprobádání tématu. Nemáme konkrétní výzkumy, které by se přímo zaměřovaly na zkušenosti mladých rodičů s rodičovstvím a výchovou dětí. Naší snahou bylo poukázat na to, jak se s touto situací mladí dospělí vyrovnávali, jak brzké rodičovství ovlivnilo jejich životy, a jak v jejich rodinách probíhá výchova dětí. Přínosem práce tedy bylo objasnit a pochopit, co vedlo mladé dospělé žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny, co pro ně rodičovství jako takové znamená, jak ovlivnilo jejich životy to, že se stali rodiči na počátku mladé dospělosti, a jaký postoj zaujímají k výchově.

Teoretickou část jsme rozdělili na tři kapitoly. V první kapitole jsme se zaměřili na výchovu, která je jedním ze stěžejních témat naší práce. V rámci této kapitoly jsme vymezili výchovné styly a výchovné prostředky, konkrétně odměny a tresty. Ve druhé kapitole jsme se věnovali vymezení rodičovství, které je pro naši práci také velmi důležitým tématem, a následně vymezení pojmu nesezdaného soužití. Ve třetí kapitole jsme se zabírali dospělostí a jejím členěním, a následně se věnovali mladé dospělosti.

V praktické části jsme se zabývali kvalitativně orientovaným výzkumem, který byl realizován formou polostrukturovaných rozhovorů. Prostřednictvím zvolené techniky sběru dat nám bylo umožněno hluboce proniknout do zkoumané problematiky. Rozhovorů se zúčastnilo pět mladých žen, které se staly maminkami v období mladé dospělosti, a dodnes žijí s partnerem v nesezdaném soužití.

Hlavním cílem diplomové práce bylo nalezení podobností ve zkušenostech s rodičovstvím a výchovou dětí u mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Naší snahou tedy bylo zjistit, zda si jsou zkušenosti mladých matek podobné či nikoliv, a jak se k rodičovství a výchově svých dětí staví. V dílčích cílech jsme se zajímali o důvody, které vedly mladé

dospělé k založení rodiny, o význam rodičovství pro tyto mladé rodiče, a v neposlední řadě také o to, jak pojmají výchovu a jakým způsobem své děti vychovávají.

Z výzkumu vyplývá, že zkušenosti spojené s rodičovstvím a s výchovou, mají všechny účastnice výzkumu velmi podobné. Vztahy mezi partnery považujeme z hlediska jejich délky trvání za stabilní. Proto nejčastěji uváděným důvodem pro založení rodiny byla snaha partnerů posunout vztah na vyšší úroveň a docílit jisté změny ve vztahu. Svou roli v motivaci stát se rodičem hrál také věk žen, které chtěly být mladými matkami. Všechny páry žijí v nesezdaném soužití, v čemž účastnice výzkumu nevidí žádné výhody, ale shodují se především na jedné velké nevýhodě, kterou je jejich odlišné příjmení od partnera a vlastního dítěte. Všechny touží jednou tuto situaci změnit a vdát se. Narození dítěte životy mladých dospělých velmi ovlivnilo. Nejenom že naplnilo jejich život neskutečným množstvím lásky a radosti, ale přineslo s sebou i strach, pochybnosti o vlastní schopnosti být dítěti dobrým rodičem, ztrátu vlastní svobody a soukromí, avšak na druhou stranu je naučilo větší zodpovědnosti, starostlivosti, schopnosti organizovat a plánovat čas, učit se novým dovednostem spojených jak s péčí o dítě, tak i o domácnost, a mnohé další. Rodičovství ovlivnilo i vztah mezi partnery, a proto účastnice výzkumu nezapomínají na to, že je důležité umět si najít čas jeden pro druhého a trávit ho společnými aktivitami. Výchova dítěte je dle účastnic výzkumu velmi důležitá a pro budoucnost dítěte má velký význam, protože jejím prostřednictvím se dítě naučí plnit své povinnosti, rozeznat, co je v životě dobré a co špatné, a pomocí formování a usměrňování se připravit na život jako takový. Výchova mladých rodičů je také bezesporu ovlivněna zkušenostmi získanými a převzatými od vlastních rodičů. Účastnice výzkumu se přiklání k demokratickému stylu výchovy. Snaží se k dítěti přistupovat kamarádsky, pobízí jej k projevování svých názorů a přání, vyjednávají kompromisy a snaží se být pro dítě přirozenou autoritou. Autoritu vnímají účastnice výzkumu jako respekt, který by mělo dítě k rodiči cítit, nikoliv jako strach. Nejčastěji uplatňovanými výchovnými prostředky jsou odměny a tresty, které pozorujeme i ve výchově mladých rodičů účastnicích se výzkumu. Nejvíce prosazovanými odměnami jsou odměny slovní a citové, což je ve většině případů pochvala, uznání, ocenění, fyzický kontakt s dítětem jako je pohlazení, přitulení, pusa a jiné. Naopak materiální odměny nejsou příliš používané. V rámci trestání nežádoucího chování dětí pozorujeme nejvíce mírné tělesné tresty, zákaz činnosti či odebrání určité věci.

Jak jsme již několikrát zmínili, rodičovství a výchova dětí jsou bezpochyby velmi náročnými životními úkoly téměř každého jedince, a je důležité se k tomu postavit s hrдостí,

velkou zodpovědností a s cílem vychovat z dítěte dobrého člověka, který bude schopen začlenit se do života dnešní společnosti. Na základě výzkumného šetření se domníváme, že i jedinci, kteří se stali rodiči v období mladé dospělosti, jsou schopni dítě do života velmi dobře připravit, avšak potřebují mít v životě někoho, o koho se mohou, ve chvílích vlastní nejistoty a pochyb, opřít.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ASHFORD, José B, Craig W LECROY a Lela Rankin WILLIAMS. *Human behavior in the social environment: a multidimensional perspective*. Sixth edition. Australia: Cengage Learning, [2018], xix, 576. Empowerment series. ISBN 1305860306.
- [2] BLATNÝ, Marek. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2016, 290 s. ISBN 978-80-246-3462-3.
- [3] CAJTHAMLOVÁ, Kateřina. *Abeceda moderního rodiče*. V Praze: Vyšehrad, 2017, 398 s. ISBN 978-80-7429-913-1.
- [4] CELÁ, Jarmila a Štefan CHUDÝ. *Kapitoly z teorie výchovy*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006, 93 s. Učební texty vysokých škol. ISBN 80-7318-504-0.
- [5] ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, 272 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2993-0.
- [6] ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, 302 s. Psychologie. ISBN 80-85866-15-3.
- [7] ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2008, 160 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1718-0.
- [8] ČESKO, 2012. Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- [9] DVOŘÁČEK, Jiří. *Základy pedagogiky*. V Praze: Oeconomica, 2014, 272, xxvii s. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-2014-8.
- [10] FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 163 s. Studie. ISBN 8085850877.
- [11] GRECMANOVÁ, Helena, Drahomíra HOLOUŠOVÁ a Eva URBANOVSKÁ. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex, 1998, 231 s. ISBN 8085783207.
- [12] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [13] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.

- [14] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [15] HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018, 310 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4675-3.
- [16] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [17] HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, 328 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-552-7.
- [18] CHUDÝ, Štefan. *Typológia riešenie výchovných situácií*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006, 88 s. ISBN 8073182866.
- [19] JAKABČIC, Ivan. *Základy vývinovej psychológie*. Bratislava: Iris, 2002, 83 s. ISBN 80-89018-34-3.
- [20] JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- [21] JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017, 280 s. Psyché. ISBN 978-80-271-0096-5.
- [22] JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA a Jan SLAVÍK. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada, 2018, 528 s. Psyché. ISBN 978-80-271-0586-1.
- [23] JUKLOVÁ, Kateřina, Irena LOUDOVÁ, Radka SKORUNKOVÁ, Eva ŠVARCOVÁ a Jindra VONDROUŠOVÁ. *Vybrané kapitoly z pedagogiky a psychologie nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 160 s. ISBN 978-80-7435-427-4.
- [24] KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008, 244 s. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0.
- [25] KATRŇÁK, Tomáš. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2011, 222 s. Bod. ISBN 978-80-7363-352-3.

- [26] KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích: nesezdané soužití - výživné, žaloba a těhotné ženy--žaloba určení výživného mezi manžely--děti a právo--žaloba na určení otcovství, návrh na zvýšení výživného--náhradní výchova-koho je možné osvojit, jaké jsou předpoklady k osvojení*. Praha: Computer Press, 2000, 112 s. Právní rady. ISBN 80-7226-365-X.
- [27] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [28] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
- [29] MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 5. vyd. Praha: Portál, 2000, 109 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071784869.
- [30] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017, 353 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
- [31] MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011, 212 s. ISBN 978-80-7367-857-9.
- [32] MERTIN, Václav. *Výchova bez trestů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 123 s. ISBN 978-80-7478-028-8.
- [33] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- [34] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-58-X.
- [35] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [36] ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2013, 182 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0533-3.
- [37] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2004, 390 s. ISBN 8071788295.
- [38] ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, 174 s. ISBN 978-80-262-0343-8.

- [39] ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [40] SHARRY, John. *Řešíme problémy s výchovou dětí a dospívajících*. Brno: Computer Press, 2006, 143 s. Pedagogicko-psychologický rádce rodiče. ISBN 80-251-1295-0.
- [41] SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 69 s. ISBN 978-80-7041-956-4.
- [42] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [43] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [44] TSABARY, Shefali. *Otevřená rodina: cesty, během níž vyrostou děti i rodiče*. Brno: BizBooks, 2018, 302 s. ISBN 978-80-265-0734-5.
- [45] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzn. To znamená.

Např. Například.

Atd. A tak dále.

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Přehled účastníků výzkumu.....</i>	48
<i>Tabulka 2 Schéma témat, kategorií a kódů.....</i>	51

SEZNAM PŘÍLOH

P I Polostrukturovaný rozhovor

P II Ukázka rozhovoru s analýzou textu

PŘÍLOHA P I: POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Dobrý den,

Jmenuji se Pavla Vaňková a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia UTB ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Ráda bych Vás požádala o rozhovor, který je zaměřený na rodičovství a výchovu dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Z rozhovoru bude zpracován zvukový záznam, který poslouží pouze pro účely mé diplomové práce. Při rozhovoru dbám na zachování Vaší anonymity.

Informační otázky:

1. Kolik je Vám let?
2. Kolik máte dětí a kolik je jim let?
3. V kolika letech se Vám narodilo první dítě?
4. Jak dlouho žijete s partnerem? Po jak dlouhé době vztahu s partnerem se Vám narodilo první dítě?

VO1: Jaké důvody vedou mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití k založení rodiny?

5. Co Vás vedlo k tomu, abyste s partnerem založili rodinu?
6. Jaké výhody či nevýhody spatřujete v narození dítěte rodičům, kteří nejsou manželé?
7. Co si myslíte o sňatku a v čem je pro vás důležitý či nikoliv?
8. S jakými překážkami, problémy, jste se v době zakládání rodiny potýkali?

VO2: Jaký význam má rodičovství pro mladé rodiče žijící v nesezdaném soužití?

9. Jak se změnil Váš život po narození dítěte?
10. Co Vám rodičovství v životě přineslo nebo přináší? A co Vám naopak vzalo?
11. Jak Vás rodičovství ovlivnilo? A ovlivnilo Váš vztah s partnerem? Jak?
12. Jak jste se s partnerem přizpůsobovali nové roli – otce a matky?
13. Jak se partner projevuje ve vztahu k dítěti?
14. Můžete zmínit nějaké výhody, které v brzkém rodičovství pozorujete?
15. Můžete zmínit nějaké nevýhody, které v brzkém rodičovství pozorujete?

VO3: Jaká je podstata výchovy dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití?

16. Co si myslíte o výchově dětí v dnešní době? Je podle Vás důležitá? A Proč?

17. Jaký význam má podle Vás výchova pro budoucí život dítěte?

18. Jaký důraz přikládáte výchově?

19. Jaké klady a zápory pozorujete ve výchově dětí?

VO4: Jaký způsob výchovy preferují mladí rodiče žijící v nesezdaném soužití při výchově svých dětí?

20. Jak byste popsala vztah mezi Vámi a dítětem?

21. Jaká máte stanovená určitá pravidla? Např. pravidlo „3x a dost“

22. Jaké odměny ve výchově uplatňujete? (Je to vždy něco materiálního?)

23. Jaké tresty ve výchově uplatňujete?

24. Co je pro Vaše dítě největší odměnou a největším trestem?

25. Jaký účinek mají tyto výchovné prostředky na Vaše děti?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU S ANALÝZOU TEXTU

Dobrý den,

Jmenuji se Pavla Vaňková a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia UTB ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Ráda bych Vás požádala o rozhovor, který je zaměřený na rodičovství a výchovu dětí z pohledu mladých rodičů žijících v nesezdaném soužití. Z rozhovoru bude zpracován zvukový záznam, který poslouží pouze pro účely mé diplomové práce. Při rozhovoru dbám na zachování Vaší anonymity. Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

MJ: Ano, souhlasím.

T: Můžete, prosím, říct, kolik je Vám let?

MJ: Je mi 24 let.

T: Kolik máte dětí a kolik je jim let?

MJ: Mám jedno dítě, syna, kterému jsou 3 roky.

T: V kolika letech se Vám syn narodil?

MJ: Syn se mi narodil, když jsem měla 21 let. Partner měl v tu dobu 22let, je pouze o rok starší, než já.

T: A jak dlouho žijete s partnerem? Po jak dlouhé době vztahu se Vám narodil syn?

MJ: Hm, tak myslím, že s partnerem jsme spolu už... už je to 5 let, tedy od mých 19. narozenin. Syn se nám narodil po dvou letech vztahu.

T: Dobře. Co Vás vůbec vedlo k tomu, abyste s partnerem založili rodinu?

MOTIVACE K ZALOŽENÍ RODINY

MJ: No... tak abych řekla pravdu, to že jsem otěhotněla, přišlo nečekaně. S partnerem jsme děti tak brzy neplánovali, takže můžu říct, že to nebylo úplně plánované. Byli jsme spolu teprve asi něco přes rok, takže nás to hodně zaskočilo. Já jsem navíc byla na vysoké škole, ve

druháku, partner už naštěstí chodil do práce. Takže co nás k tomu vedlo? Bohužel musím říct, že v té době nás k tomu nevedlo nic. **ZALOŽENÍ RODINY**

neplánované
těhotenství

T: Aha, dobře. Pokud říkáte, že jste dítě v té době neplánovali, jaká byla Vaše reakce?

PŘIPRAVENOST NA RODINU
MJ: No tak rozhodně to pro nás byl velký šok, vůbec jsme nevěděli, co máme dělat a co bude v budoucnosti. Spíš se nám tak trochu zhroutily naše plány. Chtěli jsme cestovat, až dokončíme školu, no a prostě užívat si toho života jenom spolu. Ale musím říct, že partner se zachoval fakt skvěle, i když z toho byl taky hodně překvapený. **ZALOŽENÍ RODINY**

měli jiné plány
partner se zachoval dobře

T: Jaké výhody či nevýhody spatřujete v narození dítěte rodičům, kteří nejsou manželé?

VÝHODY NESEZ. SOUŽITÍ
MJ: Víte co, výhody v tom zrovna moc nevidím, možná tak to, že v případě, pokud se ti partneři třeba rozejdou, tak se nemusí soudně řešit, u koho bude dítě. Také je samozřejmě daleko jednodušší z toho vztahu odejít, pokud to neklape. Ale spíš asi vidím nevýhody. Náš syn má samozřejmě příjmení po partnerovi, a to je pro mě velká nevýhoda. Chci, aby se dítě jmenovalo stejně jako já, abychom měli všichni stejné příjmení a byli jsme jako rodina. Takto okolí, třeba ve školce, neví, že syn patří ke mně. **ZALOŽENÍ RODINY**

jednodušší opustění vztahu

nepříjemná situace

T: A jaký je Váš názor na sňatek, a v čem je pro Vás důležitý? Pokud tedy je.

VÝZNAM SŇATKU
MJ: Sňatek je pro mě hodně důležitý a doufám, že se jednou, doufám, že brzy, vezmeme. Vždycky jsem si myslela, že se nejdřív vdám, a až potom budu mít dítě. No ale jak se říká „člověk mění, život mění“, nebo tak nějak (smích). Já si myslím, že by to tak v nejlepším případě mělo být, ale ne vždy to bohužel jde. Já jsem třeba vyrostla v křesťanské rodině a ten sňatek za důležitý považuju, a moje rodina taky. Určitě by chtěli, abychom se s partnerem vzali. **ZALOŽENÍ RODINY**

náboženství
víra

T: Takže když jste zjistila, že čekáte dítě, nepřemýšleli jste s partnerem, že se vezmete?

VÝZNAM SŇATKU
MJ: No, mě to i napadlo, možná bych i chtěla, ale to nezáleží jen na mně. Partner se do ženění moc nehrnul, asi se cítil být moc mladý (smích), ale já tomu rozumím. Mladí jsme byli, **ZALOŽENÍ RODINY**

důležitější pro ženu

nevěděli jsme, co nás čeká, jestli to spolu vůbec zvládneme, Ale věřím tomu, že se brzy svatby asi dočkáme. **BUDOUCNOST**
ZALOŽENÍ RODINY

T: S jakými překážkami nebo problémy jste se v době zakládání rodiny potýkali?

PRVOTNÍ PROBLÉMY
MJ: No tak pro mě největším problémem bylo to, že jsem otěhotněla, když jsem byla na vysoké škole. Prostě bylo to uprostřed studia a vůbec jsme nevěděla, co mám dělat. Musela jsem přerušit studium, a tím pádem se to všechno odsunulo a nevěděla jsem, jestli to třeba někdy zvládnu dokončit. Znáte to, jak z toho člověk jednou vypadne, tak se do toho těžko vrací. Dalším problémem bylo bydlení. Samozřejmě, že v té době jsme bydleli každý u svých rodičů a byli jsme spolu tak nepravidelně. Naštěstí moji rodiče byli tak hodní a nechali nás bydlet u sebe v rodinném domečku, takže to nám aspoň to bydlení nějak vyřešilo. No a pak jsme neměli ani moc peněz, i když partner chodil do práce, tak to nebyl žádný zázrak, takže nám hodně finančně pomohli rodiče z mojí i partnerovi strany. **ZALOŽENÍ RODINY**
studium
bydlení
finanční problémy

T: A jaká je Vaše situace nyní, třeba se školou, prací a bydlením?

BYTOVÁ SITUACE
MJ: No tak já jsem si našla práci, protože malý už začal chodit do školky, tak jsem chtěla taky vydělávat nějaké peníze, abych partnerovi pomohla, protože jsme se rozhodli, že si najdeme nějaký malý byt, abychom se osamostatnili, a prostě už jsme chtěli být sami, jako rodina a ne pořád doma s našima. Někdy to nebylo jednoduché, protože prostě chybí vám to soukromí, ten klid. No a já jsem se rozhodla, že se vrátím ke škole, ale dálkově, a zkusím to dodělat, i když je to náročné a nevím, jak to všechno dopadne. **ZALOŽENÍ RODINY**

T: Ano, tomu rozumím a věřím, že to musí být těžké všechno skloubit dohromady. Kdo Vám hlídá syna, když jste ve škole?

MJ: Tak většinou je s ním doma partner a někdy ho dáváme babičkám. Vždycky se to nějak udělá.

T: Jak se změnil Váš život po narození dítěte?

ZMĚNY V ŽIVOTĚ

MJ: Hmm... asi hodně. Bylo to teda těžší, než jsem si myslela. Ze začátku jsem měla hrozný strach, že se třeba něco stane, měla jsem strach, že to nezvládnou, že to s partnerem nezvládneme se o to malé miminko postarat. Všechnu pozornost jsem věnovala jenom jemu.

ZMĚNY V ŽIVOTĚ

Někdy mě mrzelo, že už nemám takovou to volnost, jenom tak si odejít, být venku jak dlouho chci, jít s kamarádkama posedět. Hm... Hodně mi chybělo i soukromí, že jsem vlastně nemohla být sama. Jako život se změnil moc, ale nikdy bych to nevyměnila a asi to tak mělo být.

RODIČOVSTVÍ

ztráta
volnosti
a
soukromí

T: Co Vám rodičovství v životě přineslo nebo přináší? A co Vám naopak vzalo?

PŘÍNOS RODIČOVSTVÍ

MJ: Co mi přineslo... no tak být rodičem je to nejkrásnější, co mě asi potkalo. Může to znít jako klišé, ale já to tak cítím. Přineslo mi nové zkušenosti v tom, jak se o dítě postarat, musíte se totiž rychle všemu učit (smích). Přineslo mi ale taky hodně strachu a stresu, když se bojíte o dítě. Přineslo sebou velkou zodpovědnost a hlavně asi takový pocit naplnění, když vidíte, že se to vaše dítě má dobře a je spokojené, tak to je asi nejlepší pocit. No a... lásku. Lásku k tomu dítěti, to je nejvíc. Samozřejmě rodičovství přináší radosti i starosti, ale s tím se musí počítat.

RODIČOVSTVÍ

zkušenosti
strach
stres
zodpovědnost
naplnění
lásky

T: A v čem Vás rodičovství omezilo, co Vám vzalo?

ZTRÁTA V RODIČOVSTVÍ

MJ: Já nevím... přijde mi, že možná nějaký pocit jistoty a bezpečí, jakože asi nejsem úplně v klidu, protože mám o to moje dítě pořád strach a bojím se o něj. No a rozhodně to vezne soukromí, od té doby se mi podařilo být málokdy sama (smích). A i to nějak omezí tu svobodu, prostě jsem k tomu dítěti uvázaná a už si nemůžu dělat jen to, co se mi zrovna zachce. Jak jsem říkala, nemůžu si jen tak vyrazit ven, ale už musím řešit, kam případně dám malého na hlídání a tak no.

RODIČOVSTVÍ

pocit
jistoty
a
bezpečí
soukromí
svoboda

T: Můžete říct co je pro Vás odpočinkem, když se Vám podaří mít ten čas jenom pro sebe?

ČAS NA SEBE

MJ: Hm... no tak když se to náhodou podaří (smích), tak si třeba sem tam zajdu zaplavat, nebo se projet na bruslích anebo jen na chvilku vypadnout ven a projít se. Ráda sportuju, takže asi to je pro mě odpočinkem a dokážu se u toho uvolnit, vyčistit si trochu hlavu a potom

sport

se zase vrátit k těm povinnostem, co mě doma čekají. Jo a teď jsem si vzpomněla, že někdy, ^{péče} když jsem hodně unavená a partner to vidí, tak mi nachystá vanu, a třeba se věnuje malému a ^{partnera} já si můžu takto odpočinout. A to si teda opravdu užívám (smích). **RODIČOVSTVÍ**

T: To je opravdu moc hezké od Vašeho partnera. Myslím, že to je pro vztah velmi důležité, mít pro druhého pochopení. Jak vůbec Vás rodičovství ovlivnilo? A ovlivnilo vztah s Vaším partnerem? Jak?

VLIV NA MATKU

RODIČOVSTVÍ MJ: Jak mě rodičovství ovlivnilo? No to je celkem těžká otázka, ale myslím si, že nejvíc mě to ovlivnilo asi po té psychické stránce, že jsem pořád tak vnitřně v nějakém stresu, který je spojený s tím strachem o dítě. Asi mi to i změnilo celkový pohled na svět, nezabývám se hloupostmi, a hlavně mě ovlivnilo v tom, že jsem se musela naučit být zodpovědná. No a

VLIV NA VZTAH vztah s partnerem, tak to rozhodně ovlivnilo, protože jsme si museli nějak připustit to, a hlavně zvyknout si na to, že se nemůžeme věnovat už jenom sami sobě. **VLIV NA OTCE** Někdy to bylo pro partnera takové těžké, protože jsem mu nevěnovala tolik pozornosti, ale prostě jinak to nešlo.

Naštěstí partner není takový, aby kvůli tomu byl na mě nepříjemný nebo tak, ale viděla jsem, že mu to někdy celkem vadilo. Na druhou stranu, **JISTOTA V PARTNEROVI** když jsme se dozvěděli, že jsem těhotná, tak **VLIV NA VZTAH** partner se zachoval skvěle. Takže si myslím, že to náš vztah nějak posílilo a utvrdilo nás to v tom, že to spolu zvládneme, i když to nebude jednoduché. **JISTOTA V PARTNEROVI** Byl pro mě velkou oporou a za to si ho moc vážím, že se na mě nevykašlal a postavil se k tomu jako chlap. **ZALOŽENÍ RODINY**

T: Co si myslíte o rozdělení času mezi dítě a partnera?

ČAS S PARTNEREM

MJ: To je fakt důležité, nechci, aby se partner cítil nějak méněcenně, přece jenom jsme na začátku byli jen my dva a na to se nesmí zapomínat. Teď, když už je syn větší, tak se snažím věnovat čas taky jenom partnerovi. **RODIČOVSTVÍ**

T: Jak trávíte společně čas?

ČAS S PARTNEREM

MJ: No tak když se domluví s babičkama, že nám syna pohlídají, tak nejčastěji jdeme s partnerem asi na večeři, nebo do kina, nebo se díváme na film doma. Sem tam si spolu

zajdeme i na nějaké wellness. Ale to opravdu jen hodně výjimečně (smích). Jo a kromě filmů máme taky rádi seriály. **RODIČOVSTVÍ**

T: *Jak jste se s partnerem přizpůsobovali nové roli – otce a matky?*

ROLE RODIČE

MJ: No tak jak už jsem říkala, z počátku to bylo náročné. Museli jsme si zvyknout úplně na jiný režim, dá se říct. Museli jsme obětovat to svoje pohodlí a starat se o dítě. **ROLE MATKY** Já si myslím, že já osobně jsem se té roli přizpůsobila rychleji než partner, přece jen se to asi i od matky očekává, a taky jsem to tak brala. Ale kolikrát se mi nechtělo třeba v noci vstát. Taky jsem si někdy kladla otázku, jestli jsem vůbec schopná to zvládnout, měla jsem pochybnosti sama o sobě, jestli budu třeba pro syna dobrou matkou, jestli ho budeme schopní dobře vychovat a zabezpečit a tak. No ale radši se snažím na takové věci nemyslet a řešit zrovna to, co přijde.

nejistota
obavy
očekávání
společnosti

RODIČOVSTVÍ

T: *Hm, to chápu. A co tedy Váš partner? Někdy mohou mít otcové problém s dětmi navázat kontakt. Říká se, že je to kvůli tomu, že dítě se nedokáže zpočátku verbálně vyjadřovat a otec tak neví, jak s ním komunikovat. Máte pocit, že to mohl být i případ Vašeho partnera? A jak se partner projevuje ve vztahu k synovi?*

ROLE OTCE

MJ: No tak partner zpočátku opravdu se možná trochu tomu kontaktu se synem vyhýbal, ale myslím to spíše v tom smyslu, že třeba odmítal syna vykoupat, nakrmit a tak. Taky pro něj asi bylo těžké rozloučit se s tím svým pohodlím, **ROZDĚLENÍ ČINNOSTI** ze začátku místo toho, aby mi třeba pomohl, tak hrál počítačové hry. To mně opravdu hodně vadilo. Chápala jsem, že je unavený z práce, a že si chce doma odpočinout, ale já jsem tu jeho pomoc taky potřebovala. **ROLE OTCE** Naštěstí se to ale s tím, jak malý vyrůstal, postupně měnilo. Když byl větší, tak už mu začínal více rozumět a hrát si s ním a věnoval mu tu pozornost jako otec. To jsem byla fakt ráda. No a teď už si rozumí velice dobře. Dělají spolu hlouposti, partner chodí se synem na hřiště, hrají si s míčem, doma si staví různé stavebnice, vymýšlí pro nás výlety. Je to fajn.

zdrženlivost
omezení
volnosti
nezájem
nespolupráce

RODIČOVSTVÍ

T: *Co si obecně myslíte o rodičovství v brzkém věku? Mohou být podle Vás velmi mladí rodiče dobrými rodiči pro dítě? Můžete zmínit nějaké výhody, které v brzkém rodičovství pozorujete?*

POSTOJ

MJ: Jako nevidím na tom nic špatného být mladým rodičem. Ale taky to záleží na každém člověku. Někdo je schopný se k tomu postavit, a někdo to nezvládne. Proto je asi i důležité umět si to pro sebe zhodnotit, jestli jako budeme schopni se o to dítě jako mladí rodiče postarat. Já si myslím, že je důležité mít hlavně i tu podporu rodiny, která fakt hodně pomůže. A pokud je toto všechno dobré, tak věřím, že mít dítě brzy není problém a mladí rodiče mohou být dobrými rodiči. Možná bych v tom právě viděla tu výhodu, že když jsme mladí, tak máme víc energie, zvládneme toho asi možná fyzicky i psychicky víc, než ti, kdo mají první dítě až někdy v pozdějším věku. Celkově mám k tomu dítěti blíž. A líbí se mi, že jsem mladá maminka (smích), a že mám vlastně pořád ještě dost času na to, všechno si dodělat, třeba tu školu a tak, nemám pocit, že by mi něco utíkalo.

RODIČOVSTVÍ

T: Můžete zmínit nějaké nevýhody, které v brzkém rodičovství pozorujete?

NEVÝHODY

MJ: No tak pro mě je nevýhodou asi to, že nemám tu moji svobodu, a že už musím vždycky plánovat i co bude se synem. Už se nemůžeme jen tak s partnerem sbalit a jet na dovolenou. Nebo někdy mi pišou kamarádky, ať s nimi někam jdu, a já třeba nemůžu, protože malý je nemocný. Jo jako po tom se mi trochu stýská. Někdy asi mám ten pocit, že jsme si ještě dost neužili, ale na druhou stranu cítím tu velkou zodpovědnost a hold to teď musí jít stranou.

RODIČOVSTVÍ

T: Ráda bych se zaměřila také na výchovu, která patří bezesporu k nejtěžším úkolům rodiče. Co si myslíte o výchově dětí v dnešní době? Je podle Vás důležitá? A Proč?

DŮLEŽITOST VÝCHOVY

MJ: Pro mě je výchova velice důležitá a zvláště právě v té dnešní době. Půjde mi, že dneska už se na tu výchovu tak nedbá, že některé děti rostou jako „dříví v lese“. Půjde mi, že výchova je dnes čím dál více volnější, děti jsou drzé a jejich rodičům to snad nevádí nebo co. Pro mě je důležité, aby můj syn byl dobře vychovaný, a taky se o to s partnerem snažíme. Samozřejmě nikdo vám nezaručí, že se nám to podaří, ale snažíme se o to. Chceme, aby syn jasně věděl, kam může a kam nemůže zajít. Chceme, aby se uměl chovat a celkově byl slušný.

VÝCHOVA

T: Jak se s partnerem podělíte na výchově syna?

PODÍL NA VÝCHOVĚ

MJ: No... tak myslím si, že více je ta výchova na mě, ale to proto, že jsem se synem do teď byla více doma já, jako než začal chodit do školky. To jsem byla já za tu nedobrou, když jsem

mu něco zakázala a pak přišel tatínek, za kterým se hned hrnul, aby se pomazlil. Nebo já s ním třeba procházím různé knížky, jak se správně chovat a tak. Ale i partner umí syna usměrnit, když dělá něco, co nemá. **VÝCHOVA** vedení /
dítěte

T: Jaký význam má podle Vás výchova pro budoucí život dítěte?

BUDOUCNOST DÍTĚTE

MJ: No tak určitě velký význam. Když budeme syna dobře vychovávat tak potom v té budoucnosti bude vědět, co je slušné, co je správné, jak se má chovat. Pokud bychom ho neučili těmto věcem, tak by z něho mohl vyrůst no... no prostě někdo, kdo nerespektuje žádnou autoritu a myslí si, že může dělat cokoli, se mu zlíbí. I to, jak ho vychováme, tak se odrazí potom v jeho životě, až bude velký, až třeba on bude mít svoji vlastní rodinu. Chci, aby ze sebe předával jenom to dobré a hlavně dokázal rozlišit, co je dobré a co špatné. No asi tak... podle mě je prostě výchova důležitá. **VÝCHOVA** vliv na
budoucí
život
dítěte

T: Jaký důraz přikládáte výchově?

DŮRAZ VE VÝCHOVĚ

MJ: Tak jak už jsem říkala, chci, aby syn byl dobře vychovaný, takže opravdu dbám na to, aby plnil to, co má. Třeba co se týče režimu, tak se snažím o to, aby věděl, kdy se jít, kdy si může hrát, kdy chodí spát a tak. To jídlo je pro nás třeba důležité, protože chceme, aby se syn v klidu najedl a věděl, že teprve potom může dělat jiné věci. Docela jsme se snažili, abychom vždycky jedli co nejvíc všichni spolu, aby syn pochopil, že to je tak správně a nikam neodbíhal. Podle mě záleží na tom, jaké hranice dítěti rodič stanoví a především, jak je důsledný při tom, když po dítěti něco chce. **VÝCHOVA** režim
hranice
důslednost

T: A co si tedy myslíte o důslednosti a autoritě ve výchově?

DŮSLEDNOST

MJ: Noo... Já myslím, že každý rodič by měl být důsledný a opravdu čekat, až dítě splní to, co má. A hlavně zůstat neoblomný a nepovolit. Prostě já si trvám na tom, aby syn udělal to, co mu řeknu. Podle mě je důležité vytrvat, protože jinak děti zjistí, že povolíte, a už ho to nenaučíte, jakože dělat nějakou tu věc, kterou chcete, aby dělal. **AUTORITA** A autorita je asi taky důležitá. Samozřejmě ne tak, aby se dítě klepalo strachy, ale taková ta přirozená autorita, přirozený

respekt, který by to dítě mělo k rodiči mít. Samozřejmě že i syn umí zlobit a to hodně, ale myslím si, že nás jako autoritu bere, a když zvýšíme hlas, tak ví, že je něco špatně.

**ZPŮSOB
VÝCHOVY**

T: Kdo je u Vás větší autoritou a kdo je ústupnější ve výchově?

AUTORITA

ÚSTUPNOST VE VÝCHOVĚ

MJ: Já bych řekla, že u nás je ta autorita tak vyrovnaná. No a ústupnější... řekla bych, že partner (smích). Stačí, aby na něho malý udělal psí oči, a často mu něco povolí, ale jen, když se nejedná o nic důležitého.

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Jaké hranice synovi stanovujete?

STANOVENÉ HRANICE

MJ: No... chceme, aby se syn uměl chovat, když jdeme někam ven. Takže dbáme třeba na to, aby uměl pozdravit, když někam přijde. Také vedeme syna k tomu, aby pochopil, že nic není zadarmo, a že nemůže mít všechno, co chce. Takže když jdeme do obchodu, tak se s ním dopředu domluvíme, jestli si může něco vybrat, nebo nemůže a případně co to bude. Dbáme na ten spánek, aby chodil spát v pravidelnou dobu, a to nám funguje. A vyžadujeme, aby si po sobě uklízel hračky a uměl se k nim chovat.

ZPŮSOB VÝCHOVY

pozdravit
jasná
domluva
režim
úklid

T: Ovlivňuje Vaši výchovu zkušenost, kterou máte s výchovou vlastních rodičů? A jak?

OVLIVNĚNÍ VÝCHOVOU RODIČŮ

MJ: No... tak to můžu asi říct, že určitě ano (smích). I když jsem vždycky tvrdila, že nebudu jako má rodiče, tak bohužel, jsem (smích). Často se přistihnu, že jsem se třeba zachovala úplně stejně jako mamka. Myslím si, že i používám stejné výchovné metody jako oni. Třeba řeknu synovi, že jestli si po sobě hned ty hračky neuklidí, tak mu v tom pokojíčku udělám ještě větší nepořádek, aby měl co uklízet (smích). No já jsem to nesnášela. Ale jinak si myslím, že hlavně mě ta jejich výchova ovlivnila v tom, že se taky snažím, stejně jako oni, o to, aby ze syna vyrostl dobrý, slušně vychovaný člověk, který ví, co si může dovolit.

VÝCHOVA

T: Co si myslíte o zasahování prarodičů do výchovy? A jak Vám do ní zasahují?

ZASAHOVÁNÍ PRARODIČŮ

MJ: No tak samozřejmě, že mi rodiče zasahují do výchovy, a to je asi dáno i tím, že jsem měla malého brzo. Zasahují jak moji rodiče, tak i rodiče partnera. Víc ale asi dám na moji mamku (smích). Nejvíc mi zasahují do stravy syna. Nejradši by do něj cpali sladkosti, buchtu.

a tak, ale já to moc nechci, jakože nezakazuju to úplně, ale jsem na to opatrná. Taky samozřejmě sem tam podřívají tu naši autoritu, když mu dovolí něco, co my jsme mu zakázali. Tak to mě dokáže rozčítit nejvíc. Podle mě by rodiče měli respektovat to, co si přejeme my, jako rodiče malého. Ale zase chápu to, že by pro něj nejradši udělali první poslední.

podřívání
autority

VÝCHOVA

T: Vrátime se ještě k té výchově. Jaké klady a zápory pozorujete ve výchově dětí?

MJ: Zápor ve výchově? Tak to opravdu nevidím žádný. Já vidím hlavně ty kladné stránky a to je to, že výchovou učíme děti být dobrým člověkem.

ZÁPORY VÝCHOVY

KLADY

VÝCHOVY

VÝCHOVA

T: Můžeme rozlišovat demokratickou, liberální, neboli volnou a autoritářskou výchovu. Jakou zastáváte vy?

DEMOKRATICKÁ VÝCHOVA

MJ: Já si myslím, že tu demokratickou, aspoň se o to snažím. Prostě chci, aby se syn taky projevoval, řekl, co opravdu chce a co se mu třeba nelíbí. Ale když mu řeknu, aby něco udělal, tak chci, aby to splnil, a potom si to jdu zkontrolovat. Jako snažím se být na něj i přísná, ale nad druhou stranu mu pořád říkám, že ho miluju, a že je šikovný a tak. Aby věděl, že i přes tu přísnost dostane lásku. Snažíme se se synem společně domlouvat na tom, co se bude dít, co budeme dělat, aby to dopředu věděl a mohl se na to třeba nějak sám připravit. A musím říct, že to na něj celkem funguje. Když si dopředu promluvíme o tom, co ho čeká, tak je schopný to nějak to... přijmout a prostě akceptovat.

projevit
vlastní
názor

kontrola
požadavků

přísnost
lásky

spolupráce

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Jak byste popsala vztah mezi Vámi a dítětem?

VZTAH S DÍTĚTEM

MJ: Já myslím a teda i v to doufám, že mám se synem velmi dobrý vztah. Jak já, tak i partner. Myslím, že jsme tak všichni na společné vlně a dokážeme si porozumět a vyjít vstříc. K synovi mám samozřejmě silné pouto, ale to asi jako každá maminka. Syn mě respektuje, ale umíme se spolu smát a dělat hlouposti, a to si myslím, že ten vztah posiluje. Ukázat tomu dítěti, že netrváte jenom na tom, že se musí něčemu učit a tak, ale ukázat mu, že si s ním chcete hrát, zablblnout si a třeba někdy dělat i to, co si přeje on.

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Zajímalo by mě, jaká máte stanovená výchovná pravidla? Např. pravidlo „3x a dost“ nebo jiné?

PRAVIDLA VE VÝCHOVĚ

MJ: No tak asi nějaké budou. Většinou používám slova jako „počítám do tří“. Ale asi začínám tím, že synovi vysvětlím, co po něm chci. Pokud syn nedbá, tak mu to ještě jednou zopakuju. Potom už začínám zvyšovat hlas a počítám do tří. ^{REAKCE NA POŽADAVKY} Někdy se syn sebere a třeba ty hračky začne uklízet, nebo jde k obědu, ale někdy se taky vzteká, že to nechce dělat. Potom asi začnu ^{PRAVIDLA VE VÝCHOVĚ} takovým tím „vyhrožováním“, ale v uvozovkách, že jestli neudělá to a to, nebo jestli hned nepřijde tak mu třeba něco zakážu. Na syna asi nejvíc funguje to, když mu řeknu, že mu večer nepřečtu pohádku. To už potom raději poslechne, protože bez pohádky nechce usínat.

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Jaké odměny ve výchově uplatňujete? Je to vždy něco materiálního?

MATERIÁLNÍ ODMĚNA

MJ: Materiálního určitě ne. Ani si nepřeju, aby to dělali prarodiče, že si budou syna něčím kupovat za to, že něco udělá. To se mi nelíbí. ^{ODMĚNA} Já jsem spíše pro slovní odměnu, raději ho pochválit, pohladit, obejmout ho, říct mu, že mi udělal radost, a že si třeba může vybrat pohádku před spaním. Někdy dostane i nějakou tu sladkost. Ale nechci, aby syn pokaždé, když udělá něco, co mu řeknu, tak aby něco dostal. To podle mě není správné, protože já chci, aby to dělal, protože ví, že to pro něj má nějaký smysl a ne kvůli odměnám. ^{slovní a citové odměny}

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Jaké tresty ve výchově uplatňujete?

TREST

MJ: Trestem je pro syna právě to, když mu večer před spaním nechci přečíst pohádku, ale zase to nedělám často, protože si myslím, že čtení pohádek je pro děti důležité. Pokud se syn vzteká a vyvádí, tak se nebráním ani tomu, aby dostal přes zadek, když udělá opravdu něco, co se nesluší. Ale první si zjišťuju, co udělal a proč to udělal. ^{zjistit příčinu chování}

ZPŮSOB VÝCHOVY

T: Co je pro Vaše dítě největší odměnou a největším trestem?

ODMĚNA

největší odměna

MJ: Největší odměnou je pro něj podle mě ta sladkost, protože to není častá odměna. No a největším trestem je ta nepřečtená pohádku před spaním. ^{TREST}

ZPŮSOB VÝCHOVY

největší trest

T: Jaký účinek mají tyto výchovné prostředky na syna?

REAKCE NA ODMĚNU
MJ: Tak samozřejmě na odměnu reaguje moc dobře. Vždycky je moc rád, když něco dostane.
ODMĚNA
i když ho pochválím nebo pohladím. Jo anebo je moc rád, když si spolu sedneme a zahrajeme
REAKCE NA ODMĚNU
si spolu nějakou hru, co má rád. To je pro něj taky odměna. Vždycky, když dostane nějakou
REAKCE NA TREST
odměnu tak hezky poděkuje. No a tresty... myslím, že na syna to docela platí. Když dostane
přes zadek, tak ví, že udělal něco špatně a snaží se tomu jindy vyvarovat. Když mu nechci
REAKCE ROJICE
přečíst tu pohádku, tak je smutný, někdy i pláče a snaží si ji vydobýt, ale já nepovolím. i když
mi ten jeho pláč nedělá dobře. Prostě mu zopakuju, co se stalo, proč mu tu pohádku nepřečtu,
uklidním ho a popřeju mu dobrou noc a řeknu mu, co budeme dělat další den. Takže tak nějak
to u nás chodí. Ale spíše se snažíme těm trestům vyhýbat. **ZPŮSOB VÝCHOVY**

T: Dobře. Moc Vám děkuji za rozhovor. Nashledanou.

MJ: Díky, nashledanou.